

INDSATSER FOR TOSPROGEDE ELEVER

KORTLÆGNING OG ANALYSE

12:11

DINES ANDERSEN
VIBEKE JAKOBSEN
VIBEKE MYRUP JENSEN
SARAH SANDER NIELSEN

KRISTINE CECILIE ZACHO PEDERSEN
DORTE STAGE PETERSEN
KATJA MUNCH THORSEN

12:11

INDSATSER FOR TOSPROGEDE ELEVER

KORTLÆGNING OG ANALYSE

DINES ANDERSEN
VIBEKE JAKOBSEN
VIBEKE MYRUP JENSEN
SARAH SANDER NIELSEN
KRISTINE CECILIE ZACHO PEDERSEN
DORTE STAGE PETERSEN
KATJA MUNCH THORSEN

KØBENHAVN 2012
SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

INDSATSER FOR
TOSPROGEDE ELEVER. KORTLÆGNING OG ANALYSE

Afdelingsleder: Anne-Dorthe Hestbæk
Afdelingen for børn og familie

Undersøgelsens følgegruppe:

Simon Calmar Andersen, Aarhus Universitet
Tina Fehrmann, Ministeriet for børn og undervisning
Camilla Ottsen, Brønshøj Skole, København
Anja Ougaard, Ministeriet for børn og undervisning
Beatrice Schindler Rangvid, AKF
Rune Hejlskov Schjerbeck, Ministeriet for børn og undervisning
Anna Vadgaard, H.C. Andersen Skolen, Odense

ISSN: 1396-1810
e-ISBN: 978-87-7119-094-6

Layout: Hedda Bank
Forsidefoto: Lars Just/POLFOTO
Netpublikation

© 2012 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.
Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's
publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
1	SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVERING	13
	Interessante enkeltstående resultater	14
	Forskelle mellem kommuner og skoler med henholdsvis mange og få tosprogede elever	22
	Udfordringer i dataindsamlingen	24
	Anbefalinger til videre undersøgelser	24
2	INDLEDNING	27
	Baggrund for undersøgelsen	27
	Formålet med undersøgelsen	28
	Baggrunden for rapporten	32
	Rapportens opbygning	34

3	FRA FØRSKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE	37
	Andelen af børn, der begynder i børnehave, og deres alder ved institutionsstart	38
	Elevernes trivsel i skolen, karakterer ved afgangsprøverne og overgang til ungdomsuddannelse	40
	Har børnehaven betydning for trivsel i skolen og overgang til ungdomsuddannelse?	42
	Hvordan hænger alder ved institutionsstart og sprogstimulering sammen med trivsel i skolen?	44
	Har karakterer i grundskolen betydning for, om elever påbegynder en ungdomsuddannelse?	46
	Sammenfatning	47
4	KOMMUNALE RAMMER FOR ARBEJDET MED INDSATSER FOR TOSPROGEDE ELEVER	49
	Handleplaner og målsætninger for tosprogede elever	50
	Kompetenceudvikling i dansk som andetsprog	55
	Sammenfatning	57
5	KOMMUNERNES STYRKELSE AF UNDERVISNINGEN AF TOSPROGEDE ELEVER	59
	Spredningspolitik: påvirkning af skolernes elevsammensætning	60
	Modersmålsundervisning for tosprogede elever	63
	Kommunale tosprogskonsulenter	64
	Sammenfatning	65
6	SKOLERNES ARBEJDE MED STYRKELSE AF UNDERVISNINGEN AF TOSPROGEDE ELEVER	69
	Skolernes organisering af supplerende undervisning i dansk som andetsprog	70
	Skoleledelsens fokus på undervisningen af tosprogede elever	73
	Lærernes undervisning af tosprogede elever	77

	Dansk som andetsprog i undervisningen	78
	Andetsprogs pædagogiske redskaber og metoder	80
	Brugen af særlige ressourcepersoner (dansk som andetsprogs- lærere) på skolerne	83
	Skole-hjem-samarbejdet med tosprogede elevers forældre	85
	Skolens forventninger til tosprogede elevers forældre	87
	Skole-hjem-samarbejdsinitiativer rettet mod tosprogede elevers forældre	89
	Kommunikationsformer og videregivelse af informationer	90
	Forældrenes bidrag og ressourcer i forhold til deres barns skolegang	93
	Sammenfatning	95
7	HÅNDBLIVNING AF OVERGANGENE FRA FØRSKOLE TIL UNGDOMS UDDANNELSE	99
	Overlevering af viden fra førskole til skole	100
	Overgangen fra skole til ungdomsuddannelse	102
	Overlevering af viden fra skole til ungdomsuddannelse	103
	UU-vejledningen af tosprogede elever	104
	Brobygning og erhvervspraktik	107
	Sammenfatning	108
8	KOMMUNERNES ARBEJDE OG DE TOSPROGEDE ELEVERS SUCCES I SKOLESYSTEMET	111
	Skolepolitiske målsætninger	113
	Kilder til viden – hvordan skoleforvaltningerne får viden om skolernes arbejde	119
	Indsatser med fokus på overgangen til ungdomsuddannelserne	123
	Køn	125
	Sammenfatning	126

9	SKOLERNES ARBEJDE OG DE TOSPROGEDE ELEVERS SUCCES I SKOLESYSTEMET	127
	Skolernes organisering af den supplerende undervisning i dansk som andetsprog	129
	Rammer for undervisning af tosprogede elever	133
	Skole-hjem-samarbejdet med tosprogede elevers forældre	136
	Håndtering af overgangen fra førskole til ungdomsuddannelse	143
	Særlig UU-vejledning	146
	Kønsforskelle i betydningen af skolernes arbejde	147
	Sammenfatning	149
	LITTERATUR	151
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2011	157

FORORD

Det er ofte påvist, at folkeskolens tosprogede elever møder større udfordringer end deres danske kammerater med hensyn til at præstere fagligt, at komme videre i et uddannelsesforløb i ungdomsårene og at holde ved i en påbegyndt uddannelse. Derfor har kommuner og folkeskoler sat en række tiltag i værk, som bredt sagt alle sigter mod at forbedre de tosprogede elevers skole- og uddannelsessituation. For at få mere viden om, hvorvidt nogle af disse indsatser har den tilsigtede virkning, er et større projekt om styrkelse af kommunernes målrettede indsats for at hæve skolepræstationerne hos elever med anden etnisk baggrund end dansk sat i gang. Projektet omfatter i første fase en kortlægning og analyse af forskellige indsatser for tosprogede elever. Det er denne kortlægning og analyse, som vi nu afrapporterer.

Kortlægningen, som er baseret på de svar, forvaltninger og skoler har givet på spørgeskemaer om aktiviteten på udvalgte områder, giver sig ikke ud for at være udtømmende. Den skal blandt andet ses som et supplement til *Tosprogs-Taskeforven*, der arbejder for at øge fagligheden blandt tosprogede elever i grundskolen.

Kortlægningen er gennemført af SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd og EVA – Danmarks Evalueringsinstitut. Rapporten er blevet til i et samarbejde mellem de to institutioners medarbejdere. Fra SFI medvirker: seniorforsker Dines Andersen, seniorforsker

Vibeke Jakobsen, forsker Vibeke Myrup Jensen og stud.polit. Sarah Sander Nielsen. Fra EVA medvirker: evalueringskonsulent Kristine Cecilie Zacho Pedersen, metodekonsulent Dorte Stage Petersen og områdechef Katja Munch Thorsen. SFI står for kapitlerne 1, 2, 3, 8 og 9 samt bilagene, mens EVA har udarbejdet kapitlerne 4, 5, 6 og 7.

Professor Mads Jæger ved Institut for Uddannelse og Pædagogik – Center for Grundskoleforskning, Aarhus Universitet, har læst udkast til rapporten og takkes for sine kommentarer og forslag til forbedringer. Også en tak til medlemmerne af projektets følgegruppe for deres mange konstruktive bemærkninger og rettelsesforslag. Sidst, men ikke mindst, en stor tak til de skolechefer i kommunerne samt ledere og lærere på en lang række folkeskoler, som stillede sig til rådighed og besvarede et spørgeskema. Endelig skal der lyde en varm tak til de tosprogede forældre samt elever, som i stort tal gav sig tid til at deltage i et interview til undersøgelsen. Uden medvirken fra de forskellige grupper af respondenter havde undersøgelsen ikke kunnet gennemføres.

Seniorforsker Dines Andersen, SFI, har været leder af projektet, og forskningssekretær Dorrit Kümmel har varetaget korrektur og opsætning af manuskriptet. Undersøgelsen er via Ministeriet for børn og undervisning betalt med midler fra satspuljeaftalen 2009 om integration.

København, marts 2012

JØRGEN SØNDERGAARD

RESUMÉ

Tosprogede elever i folkeskolen har ofte behov for supplerende undervisning i dansk som andetsprog. Det er tænkt som en ekstra hjælp til eleverne, for at de kan få tilstrækkeligt udbytte af den almindelige undervisning. Støtten kan være integreret i den almindelige klasseundervisning, fx ved indsættelse af en ekstra lærer, eller den kan ligge uden for klassen i eller uden for den almindelige undervisningstid. Gives den efter skoletid, kan eleven deltage fuldt ud i den almindelige klasseundervisning og gennem ekstraundervisningen få styrket sine dansksproglige kundskaber. Hvis eleven derimod forlader sin klasse i nogle timer for i stedet at blive undervist særskilt, vil eleven gå glip af den almindelige klasseundervisning og får således svært ved at opnå samme faglige niveau som sine klassekammerater.

BEDRE RESULTATER, NÅR ELEVERNE BLIVER I KLASSEN

Denne undersøgelse viser, at skolerne på samme tid har valgt forskellige måder at give supplerende undervisning i dansk som andetsprog på. Flest skoleledere (4 ud af 5) nævner, at de tager eleven ud af klassen til parallel særundervisning i dansk som andetsprog. Undersøgelsens analyser viser imidlertid også, at det på *skoler med relativt få tosprogede elever* har en negativ betydning for de tosprogedes generelle faglige niveau, at de sendes ud af klassen for at modtage særundervisning. Derimod har det en positiv be-

tydning for det faglige niveau, hvis de forbliver i klassen og støttes der eller får ekstraundervisning efter skoletid. De samme resultater finder vi derimod *ikke på skoler med relativt mange tosprogede elever*.

Når der er tosprogede elever i klassen, skal dansk som andetsprog indgå som en dimension i alle fag. Undersøgelsen har haft fokus på lærere i 2. og 9. klasse. De har kun i mindre grad fokus på denne del af undervisningen. Hver tredje lærer i 2. klasse og hver anden i 9. har det sjældent eller aldrig. Det kunne tænkes at hjælpe, hvis lærerne oplevede, at deres skoleledelse havde tydelige forventninger til, at de skal inddrage dansk som andetsprog i undervisningen. Men det oplever de kun i mindre grad. Og blot hver fjerde skole har formuleret krav om, at dansk som andetsprog skal indgå i årsplanerne for undervisningen.

De fleste kommuner har udviklet målsætninger og handleplaner for tosprogede elever. Kommunerne har især fokus på målsætninger og handleplaner, der vedrører den faktiske undervisning af tosprogede elever, og som går på at styrke de tosprogede elevers faglighed. Dette kommer blandt andet til udtryk ved et stærkt fokus på undervisning i dansk som andetsprog. Næsten alle kommuner har endvidere en eller anden form for kommunikation med skolerne om deres arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog, hvor forvaltningen indsamler viden om skolernes erfaringer. Analyserne i denne rapport tyder på, at det har en positiv indflydelse på skolernes arbejde med de tosprogede elever og dermed på de tosprogede elevers faglige præstationer, når kommunerne opstiller målsætninger for indsatser over for tosprogede elever, og når kommunerne følger op på skolernes undervisning af tosprogede elever. Det er dog især i kommuner med mange tosprogede elever, at vi finder en sammenhæng mellem kommunernes arbejde og de tosprogede elevers faglige præstationer.

OVERGANG TIL UNGDOMSUDDANNELSE

Mens det er tydeligt, at kommuner og skoler har fokus på at styrke de tosprogede elevers faglighed, synes det at knibe mere med at få eleverne i gang med en ungdomsuddannelse. Færre kommuner har formuleret målsætninger for overgangen til ungdomsuddannelse end for undervisning i dansk som andetsprog. Nogle af de konkrete indsatser, som hyppigst bliver nævnt, er lektiehjælp og mentorordning, som kan siges at have et dobbelt formål, nemlig både at forbedre det faglige niveau og at lette overgangen til en ungdomsuddannelse.

Undersøgelsens resultater peger på, at det spiller en afgørende rolle for graden af succes, der kan forventes af forskellige indsatser for tosprogede elever, hvor mange af disse elever der er i kommunen eller på den enkelte skole. Er der mange tosprogede elever, kan tilgangen til denne gruppe i kommunen og på skolerne tænkes at være en anden, end hvis de tosprogede udgør et forsvindende mindretal.

Undersøgelsen viser endvidere, at langt de fleste skoleledere og lærere mener, at der er behov for, at skolen gør noget særligt for at sikre, at tosprogede elevers forældre deltager i skole-hjem-samarbejdet. Lærerne føler sig også klædt på til opgaven. Alligevel oplever forældrene ikke, at der bliver taget særlige hensyn til dem, fordi de har en anden etnisk baggrund. Og de fleste ønsker heller ikke en sådan særbehandling. De mener godt, at de ved, hvilke forventninger lærerne har til deres måde at støtte deres barns skolegang på, og de erklærer sig enige i dem. Det ser ud, som om forældrene først og fremmest ønsker at blive set som helt almindelige forældre uden en påklistret etnisk label.

UNDERSØGELSENS DESIGN

Undersøgelsen er baseret på spørgeskemadata indsamlet fra kommunernes skoleforvaltninger, fra skoler med mange tosprogede elever (dvs. mere end landsgennemsnittet på 10 pct.) og fra skoler med få (3-10 pct.) tosprogede elever. Fra skolerne har skolelederen, lærere i 2. og 9. klasse, tosprogede elever i 9. klasse samt forældre til tosprogede elever i 2. klasse besvaret et spørgeskema. Endelig er der inddraget data fra registre i Danmarks Statistik og i Ministeriet for børn og undervisning, ligesom SFI's forløbsundersøgelser af henholdsvis danske og etniske børn født i 1995 er blevet anvendt.

SAMMENFATNING OG PERSPEKTIVERING

I kommunernes skoleforvaltninger og ude på de enkelte folkeskoler gøres mange ting for at hæve det faglige niveau blandt elever med anden etnisk baggrund. Vi har i denne rapport foretaget en kortlægning af en række af de indsatser, som netop skolerne og kommunerne har fokus på. I forlængelse heraf har vi også set nærmere på betydningen af skolers og kommuners indsatser for at fremme de tosprogede elevers trivsel i skolen, deres karakterer ved folkeskolens afgangsprøve og deres incitament til, at de begynder på en ungdomsuddannelse. Analyserne bygger på et stort datamateriale, som er indsamlet ved hjælp af spørgeskemaer til skolechefer, skoleledere, lærere i 2. og 9. klasse, forældre og elever samt registerdata fra Danmarks Statistik og Ministeriet for børn og undervisning.

Rapporten er fra første fase af en større undersøgelse, som Formandskabet for Skolerådet har iværksat med det overordnede formål at øge de faglige præstationer hos tosprogede elever. Rapportens kortlægning af en række indsatser og de statistiske analyser af elevernes ”præstationer” med hensyn til trivsel og faglighed har til formål at danne grundlaget for anden fase, hvor kontrollerede forsøg i udvalgte kommuner og skoler sættes i gang, mens tredje fase vil omhandle formidling af god praksis. Alt dette skal desuden ses som et supplement til *Tosprogs-Taskeforven*, der arbejder for at øge fagligheden blandt tosprogede elever i grundskolen.

INTERESSANTE ENKELTSTÅENDE RESULTATER

Halvdelen af landets folkeskoler har praktisk taget ingen tosprogede elever, mens den ene procent af skoler med flest tosprogede elever tegner sig for cirka 40 pct. af samtlige tosprogede elever i folkeskolen. Med så forskellige vilkår siger det sig selv, at det, der kan være en relevant indsats for tosprogede elever på én skole, ikke behøver at være det på en anden. Derfor viser kortlægningen også en udpræget forskellighed skoler og kommuner imellem. Det er således vanskeligt at pege på ”den røde tråd” i kortlægningen forstået som de indsatser over for tosprogede elever, der anvendes bredt og med bestemte resultater i folkeskolen. Rapporten skal således læses som en række nedslag i et broget billede af, hvordan kommuner og skoler har valgt at håndtere de udfordringer, som ligger i at fremme det faglige niveau blandt tosprogede elever. Vi finder en række interessante, enkeltstående resultater, som vil blive fremhævet i dette afsnit.

KOMMUNERNES SKOLEPOLITISKE MÅLSÆTNINGER OG DERES INDSAMLING AF VIDEN OM ARBEJDET PÅ SKOLERNE MED DANSK SOM ANDETSPROG

De fleste kommuner har udviklet målsætninger og handleplaner for tosprogede elever, og figur 1.1 viser, at kommunerne især har fokus på målsætninger og handleplaner, der vedrører den faktiske undervisning af tosprogede elever. Det vil sige målsætninger og handleplaner, som går på at styrke de tosprogede elevers faglighed. Dette kommer blandt andet til udtryk ved et stort fokus på undervisning i dansk som andetsprog. Målsætningerne og handleplanerne fokuserer derimod i begrænset omfang på tiltag, der skal sikre og understøtte tosprogede elevers overgang til og gennemførelse af en ungdomsuddannelse. Det begrænsede fokus på overgang til ungdomsuddannelse er interessant, da vi ved, at mange tosprogede ikke gennemfører en ungdomsuddannelse.

Selvom stort set alle skolechefer angiver, at kommunerne har formuleret målsætninger og handleplaner på tosprogsområdet, er der forholdsvis mange skoleledere (en femtedel), som ikke ved, om deres kommune har målsætninger på tosprogsområdet. Dette kunne være problematisk, fordi det må antages at være en forudsætning for målsætningernes realisering, at de er kendt af de aktører, som skal arbejde med dem. Vores analyser viser imidlertid en positiv sammenhæng mellem, at

kommunen har skolepolitiske målsætninger og de tosprogede elevers faglige præstationer.

FIGUR 1.1

Andelen af kommuner med skolepolitiske målsætninger/handleplaner opdelt efter udvalgte elementer. Skoleåret 2010/11. Procent.

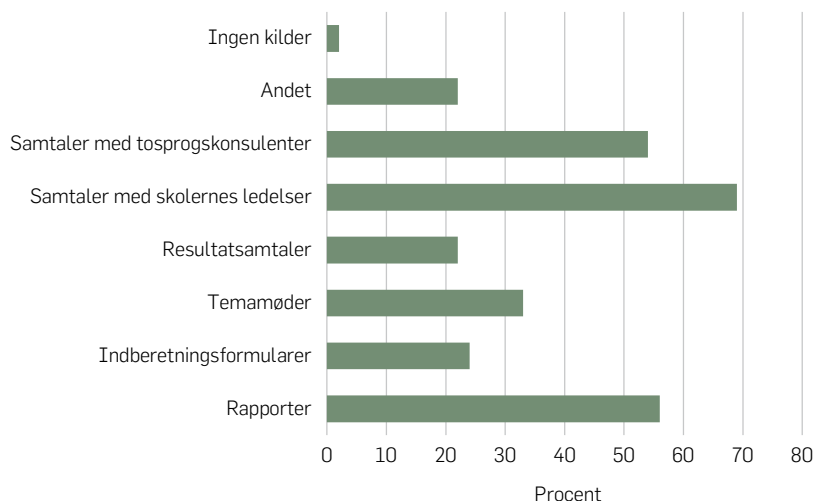

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer.

Nærmest alle skolechefer angiver desuden, at skoleforvaltningen har en eller anden form for kommunikation med skolerne om deres arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog, hvor forvaltningen indsamler viden om skolernes erfaringer. Figur 1.2 viser, at kommunerne indsamler denne viden gennem forskellige kilder. Anvendelsen af flere af disse kilder hænger positivt sammen med de tosprogede elevers faglige præstationer, og jo flere kilder kommunen anvender, des bedre er det tilsyneladende.

FIGUR 1.2

Andelen af kommuner, der har anvendt kilder til at få viden om skolernes arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog, opdelt efter kilder. Skoleåret 2010/11. Procent.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer.

Alt i alt tyder resultaterne på, at det har en positiv indflydelse på skolernes arbejde med de tosprogede elever og dermed på de tosprogede elevers faglige præstationer, når kommunerne for det første opstiller målsætninger for indsatsen over for tosprogede elever, og når kommunerne for det andet følger op på skolernes undervisning af tosprogede elever.

TOSPROGSKONSULENTEN OG RESSOURCEPERSONER PÅ SKOLERNE

Hovedparten af kommunerne har ansat en tosprogskonsulent, men skoleledernes og lærernes besvarelser indikerer, at de ikke bruger disse personer lige så meget, som de kunne. Ifølge skolelederne bruges de primært til individuel rådgivning af lærere om undervisning af tosprogede elever, mens de eksempelvis i mindre grad bruges til oplæg eller deltagelse på lærermøder.

Der ligger også et uudnyttet potentiale i at blive bedre til at bruge skolernes egne ressourcepersoner, fx dansk som andetsprogs-lærerne. Det uudnyttede potentiale i brug af kommunale tosprogskonsulenter og ressourcepersoner på skolerne skal også ses i lyset af, at mange af lærerne

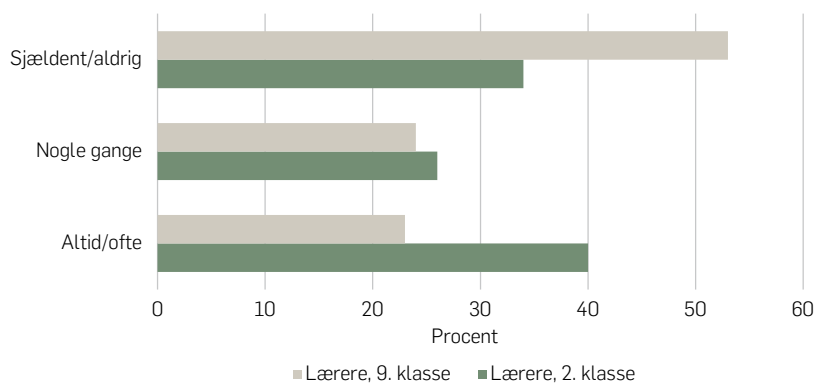
(61 pct.) ikke føler sig kvalificerede til at inddrage dansk som andetsprog som en dimension i alle fag.

SKOLERNES FOKUS PÅ DANSK SOM ANDETSPROG I UNDERVISNINGEN

Lærerne skal inddrage dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen i alle fag. Undersøgelsens resultater viser, at skolelederne i overvejende grad vurderer, at det kræver noget særligt at lede en skole med tosprogede elever. Lærerne vurderer dog ikke, at skoleledelsens fokus altid omsættes til tydelige forventninger til, at de skal inddrage dansk som andetsprog i undervisningen. Kun 46 pct. af lærerne oplever, at skoleledelsen enten i høj grad eller i nogen grad har tydelige forventninger til, at de inddrager dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen af tosprogede elever.

FIGUR 1.3

Lærere fordelt efter, hvor ofte de havde fokus på dansk som andetsprog i undervisningen, særskilt for lærere i 9. klasse og lærere i 2. klasse. Skoleåret 2010/11. Procent.

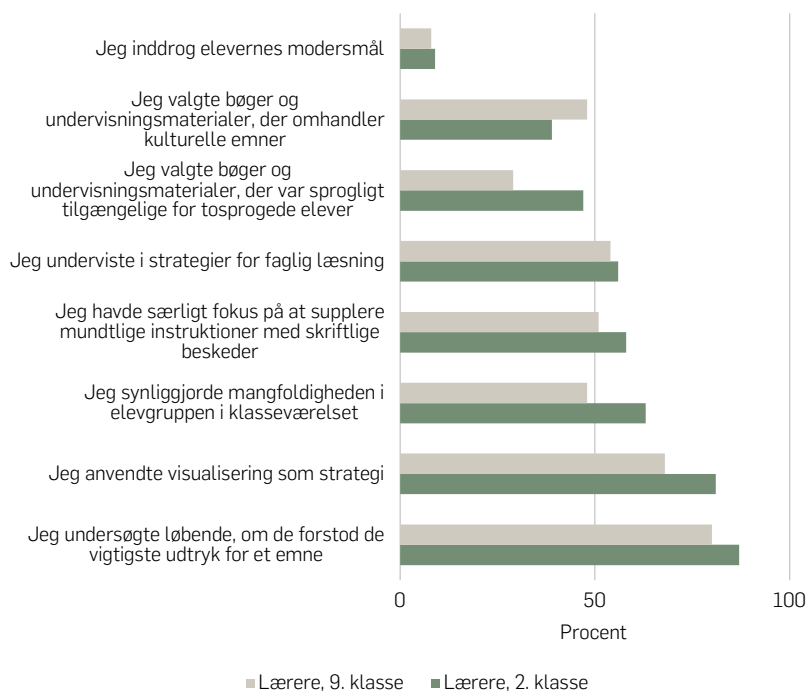
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.-klasses-lærere og 9.-klasses-lærere.

Undersøgelsen viser desuden, at lærerne kun i mindre grad vurderer, at de har fokus på dansk som andetsprog, når de underviser i klasser med tosprogede elever. Figur 1.3 viser eksempelvis, at 53 pct. af 9.-klasseslærerne sjældent/aldrig har fokus på dansk som andetsprog i undervisningen, og rapporten viser derudover, at de også i mindre grad diskuterer

opgaven med at inddrage dansk som andetsprog i undervisningen i deres team. Trods dette anvender lærerne rent faktisk forskellige andetsprogs-pædagogiske metoder. Eksempelvis viser figur 1.4, at 80 pct. af både 2.- og 9.-klasses-lærerne løbende undersøger, om eleverne forstår de vigtigste udtryk inden for et emne. 81 pct. af 2.-klasses-lærerne anvender visualisering som strategi i undervisningen, og lidt over halvdelen af både 2.- og 9.-klasses-lærerne anvender strategier for faglig læsning.

FIGUR 1.4

Andelen af lærere, der i høj grad eller i nogen grad er enige i, at de sidste år inddrog andetsprogpædagogiske metoder, når der var tosprogede elever i klassen. Særskilt for lærere i 2. og 9. klasse. Skoleåret 2010/11. Procent.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.-klasses-lærere og 9.-klasses-lærere.

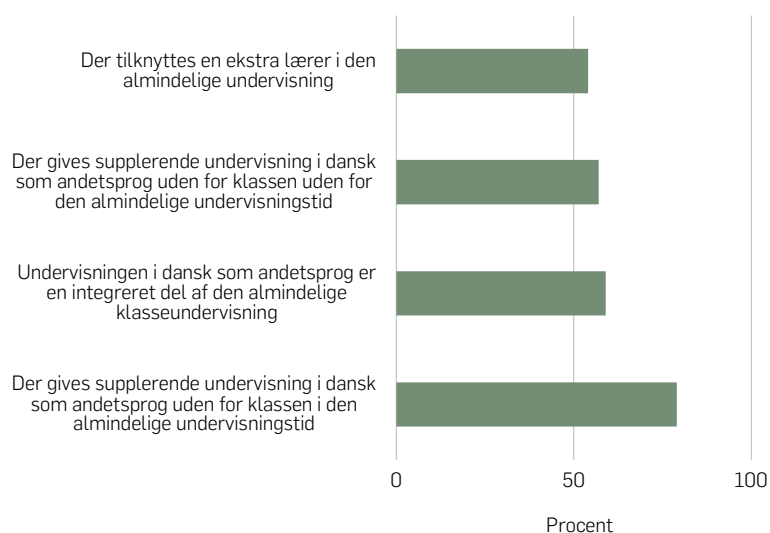
ORGANISERINGEN AF DEN SUPPLERENDE UNDERVISNING I DANSK SOM ANDETSPROG

Den supplerende undervisning i dansk som andetsprog kan organiseres på forskellige måder (jf. figur 1.5). Knap 80 pct. af skolerne tilbyder

imidlertid den supplerende undervisning i dansk som andetsprog uden for klassen i den almindelige undervisningstid. Dette strider imod formuleringen i bekendtgørelsen om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog, hvoraf det fremgår, at undervisningen kun skal foregå uden for klasseundervisningen, hvis eleven vurderes ikke at have tilstrækkelige dansksproglige kompetencer til at kunne følge med i undervisningen. Dermed antyder resultaterne, at skolerne mangler viden om, hvordan de bedst organiserer den supplerende undervisning i dansk som andetsprog.

FIGUR 1.5

Andelen af skoleledere, der benytter forskellige former for organisering af den supplerende undervisning i dansk som andetsprog. Skoleåret 2010/11. Procent.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere.

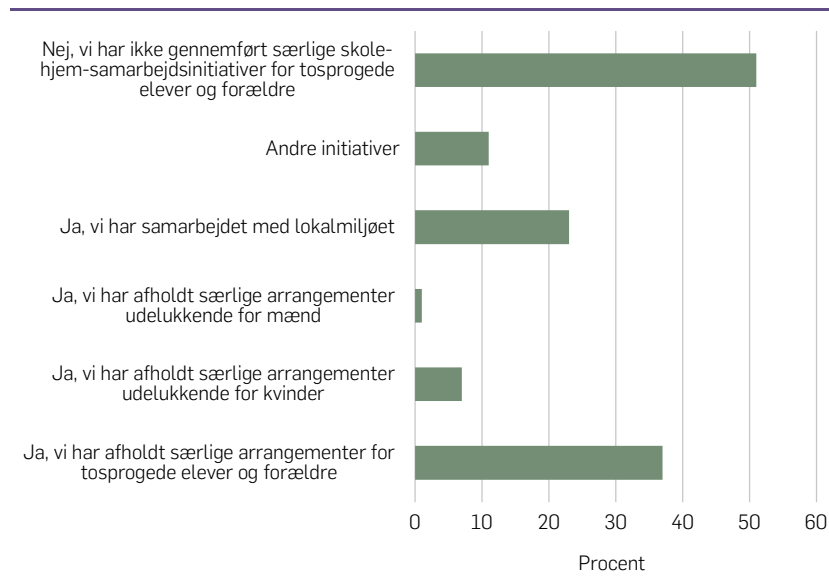
Samtidig finder vi også, at det har en positiv betydning for de tosprogede elevers faglige præstationer, hvis de får den supplerende undervisning i dansk som andetsprog uden for den normale undervisningstid. Modsat finder vi også, at det har en negativ indflydelse, hvis de tosprogede elever tages ud af undervisningen.

SKOLE-HJEM-SAMARBEJDET

Undersøgelsens resultater viser, at både skoleledere og lærere vurderer, at der er behov for at gøre noget særligt for at sikre, at tosprogede elevers forældre deltager i skole-hjem-samarbejdet. Men i praksis vidner skolelederes, læreres og forældres besvarelser om, at skolerne i praksis sjældent gør noget særligt i samarbejdet med forældrene til de tosprogede elever. Eksempelvis viser figur 1.6, at der i cirka halvdelen af skolerne ikke tages særlige skole-hjem-samarbejdsinitiativer.

FIGUR 1.6

Andelen af skoler, der har gennemført særlige skole-hjem-samarbejdsinitiativer for forældre til tosprogede elever, opdelt efter type af initiativ. Skoleåret 2010/11. Procent.

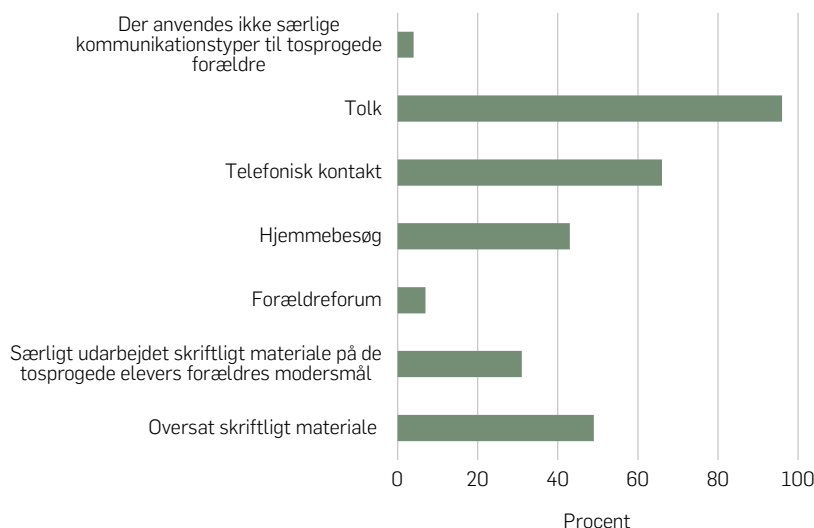

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere.

De mest udbredte indsatser for at skabe et godt samarbejde med forældrene er dog ifølge skolelederne at afholde særlige arrangementer for forældrene til de tosprogede elever (37 pct.) og samarbejde med lokalmiljøet (23 pct.). Figur 1.7 viser endvidere, at de mest udbredte indsatser for at sikre en god dialog med forældrene er at anvende tolk, have telefonisk kontakt med forældrene og tage på hjemmebesøg.

FIGUR 1.7

Andelen af skoler, der anvender bestemte kommunikationstyper i dialogen med forældre til tosprogede børn, opdelt efter kommunikationstype. Skoleåret 2010/11. Procent.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere.

OVERGANG FRA FØRSKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE

54 pct. af de kommuner, som har deltaget i undersøgelsen, har retningslinjer for overlevering af viden fra dagtilbud til skole. Det er til gengæld mindre udbredt med retningslinjer for overlevering af viden fra skole til ungdomsuddannelse, hvor 35 pct. af kommunerne har retningslinjer. Samtidig vurderer knap halvdelen af kommunerne, at UU-vejlederne ikke har haft et særligt fokus på vejledning af tosprogede elever. Flertallet af skolecheferne vurderer dog, at det kræver en særlig vejledningsindsats at sikre, at de tosprogede elever påbegynder en ungdomsuddannelse.

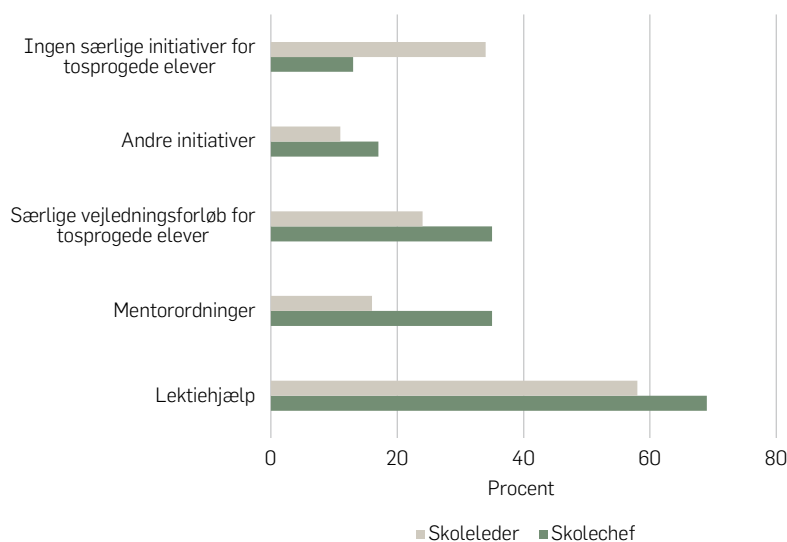
Både kommuner og skoler er blevet spurgt, om de tilbyder lektiehjælp, mentorordninger og særlige vejledningsforløb med henblik på at øge andelen af tosprogede elever, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Figur 1.8 viser, at især lektiehjælp er udbredt. Herefter følger mentorordninger og særlige vejledningsforløb. Flertallet af skoler tilbyder endvidere brobygningsforløb og erhvervspraktik. Eleverne i 9. klasse oplever,

at begge typer hjælper dem med at blive mere afklaret omkring deres uddannelsesvalg.

Vi finder ikke noget klart billede af, hvordan indsatser for overgang fra skole til ungdomsuddannelse påvirker elevpræstationer og trivsel i skolen.

FIGUR 1.8

Andelen af kommuner og skoler, der har iværksat særlige initiativer med henblik på at øge andelen af tosprogede elever, som påbegynder en ungdomsuddannelse, særskilt for initiativtager, opdelt efter type af initiativ. Skoleåret 2010/11. Procent.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer og skoleledere.

FORSKELLE MELLEMMUNER OG SKOLER MED HENHOLDSVIS MANGE OG FÅ TOSPROGEDE ELEVER

Analyserne af sammenhænge mellem indsatser og tosprogede elevers faglige præstationer giver forskellige resultater, alt efter om vi ser på kommuner/skoler med mange eller få tosprogede elever.

Når det drejer sig om overordnede indsatser (fx målsætninger for tosprogsområdet på kommunalt niveau), ser disse ud til især at have positiv indvirkning på elevpræstationer i kommuner/skoler med mange

tosprogede elever. Derimod ser de mere konkrete indsatser i skolerne (fx organisering af supplerende undervisning i dansk som andetsprog) ud til især at have positiv indvirkning på elevpræstationer i skoler med få tosprogede elever.

Andelen af tosprogede elever synes med andre ord at have betydning for, hvordan indsatserne virker. Det er vigtigt at vide, hvorfor det forholder sig sådan. Vi giver her nogle mulige forklaringer på dette.

Det, at vi i højere grad finder en positiv sammenhæng mellem skolepolitiske målsætninger i kommuner med mange tosprogede elever end i kommuner med få tosprogede elever, kan hænge sammen med, at kommuner med mange tosprogede elever måske har haft målsætningerne i en længere periode og derfor har større erfaring med at implementere målsætningerne. Hvis kommunerne med få tosprogede elever kun har haft målsætningerne i en kort periode, og det især er de kommuner, hvor de tosprogede elever har klaret sig særligt dårligt, som har indført de pågældende målsætninger, kan det måske forklare den manglende eller negative sammenhæng.

Det, at supplerende undervisning i dansk som andetsprog kun har gennemslagskraft på skoler med få tosprogede elever, kan hænge sammen med, at lærer/elev-ratioen måske er større i den supplerende undervisning uden for klassen på skoler med få tosprogede elever end på skoler med mange tosprogede elever. Jo større lærer/elev-ratioen er, jo mere lærerkontakt får den enkelte elev, og i jo højere grad kan undervisningen skræddersys til den enkelte elevs behov.

En anden mulig forklaring på, at indsatser i mindre grad har en positiv betydning på skoler med mange tosprogede elever, kan være, at det er mere stigmatiserende at være tosproget elev på disse skoler end på skoler med få tosprogede elever. Et eksisterende studie (Rambøll Management Consulting & Andersen, 2010) peger eksempelvis på, at andelen af tosprogede elever har betydning for, om de tosprogede elever er en del af skolens fællesskab. På skoler med forholdsvis få tosprogede omtales disse elever i højere grad positivt og bliver en del af fællesskabet, mens især de tosprogede drenge på skoler med mange tosprogede elever oplever manglende anerkendelse og derfor danner egne fællesskaber, som kan være en modkultur til skolen, hvor det fx ikke er positivt at lave lektier og deltage aktivt i undervisningen.

Denne undersøgelse viser, at andelen af tosprogede i kommuner og skoler nogle gange har betydning for, hvordan en given indsats virker.

I analyserne til denne rapport er kommuner og skoler grupperet efter, om deres andel af tosprogede elever er over eller under landsgennemsnittet på cirka 10 pct. Det betyder, at kategorien ”skoler med mange tosprogede elever” både kan indeholde skoler med tre tosprogede elever i hver klasse og skoler med 15 tosprogede elever i hver klasse. Om klassen har tre eller 15 tosprogede elever giver forskellige betingelser for undervisningen. Vi ved fx ikke, hvor mange tosprogede elever der skal være, før der dannes en modkultur, der står i kontrast til det store fællesskab.

UDFORDRINGER I DATAINDSAMLINGEN

Landets folkeskoler har i de senere år måttet stille op til en lang række af undersøgelser og elevtest, der, hvad ressourceforbrug angår, med rette kan opleves som indlagte dræn i den almindelige undervisning. Der har i særlig grad været opmærksomhed omkring de tosprogede elever, hvilket har medført, at de relativt få skoler med mange af den slags elever til tider er blevet overrendt af forskere og andre, som har villet samle data ind på netop disse skoler. En vis træthed ved udsigten til at skulle medvirke i endnu en undersøgelse er forståelig og kan være en del af forklaringen på, at vi i denne undersøgelse havde en stor udfordring med at sikre deltagelse fra alle kommuner og de udvalgte skoler. I nogle tilfælde måtte vores interviewere, som har stor erfaring i skoleundersøgelser, op-søge skolerne mange gange for at få dem til at svare.

Konsekvensen af, at en række kommuner og skoler har set sig nødsaget til at afstå fra at deltage, kunne være blevet, at datamaterialet blev for spinkelt eller ikke repræsentativt for de skoler eller kommuner, vi ønskede at udtale os om. Bortfaldsanalyser viser dog, at vi i denne undersøgelse ikke har fundet store forskelle på de skoler/kommuner, der har deltaget i undersøgelsen, og de skoler/kommuner, der ikke ville deltage.

ANBEFALINGER TIL VIDERE UNDERSØGELSER

Med denne rapport afsluttes den første fase i en større undersøgelse, der i næste fase vil sætte en række kontrollerede forsøg i gang. For at kunne udnytte erfaringerne fra denne undersøgelse mest muligt i fremtidige un-

dersøgelser skal der afslutningsvis peges på nogle punkter af mere teknisk og metodisk karakter, som man bør have i erindring ved udformning af undersøgelsesdesign:

- Denne rapport viser, at andelen af tosprogede elever kan have betydning for, hvordan en given indsats påvirker de tosprogede elevers faglige præstationer og trivsel i skolen. Hvorfor det er sådan, kan vi ikke fastslå med denne undersøgelse, men det er vigtigt at have andelen af tosprogede elever med i overvejelserne af undersøgelsesdesign. Vi har i rapporten valgt at opdele skoler og kommuner i to grupper ud fra landsgennemsnittet. Det kan måske være relevant at se nærmere på især de skoler med rigtig mange tosprogede elever.
- Samspillet mellem kommunernes og skolernes arbejde kan være væsentligt at inddrage. Resultaterne i denne rapport tyder på, at det har en positiv betydning for skolernes arbejde med de tosprogede elever, når kommunen og skolerne spiller sammen om opgaven, fx ved at der på kommunalt niveau er udformet skolepolitiske målsætninger, og at der foregår en indsamling af viden om skolernes undervisning. Tosprogede drenge klarer sig dårligere i uddannelsessystemet end tosprogede piger, og et interessant spørgsmål er derfor, om de eksisterende indsatser virker forskelligt for drenge og piger. Vores undersøgelse tyder på, at kønnet ikke synes at være afgørende for betydningen af den enkelte indsats for de tosprogede elevers faglige præstationer. Med hensyn til trivsel i skolen er der dog en tendens til, at nogle indsatser på skolerne øger de tosprogede drenges trivsel mere end pigernes.
- Denne rapport har visse begrænsninger, idet det ikke har været muligt at gå dybere ind i, hvordan de enkelte indsatser har været implementeret ude i kommunerne og på de enkelte skoler. Hvordan en indsats implementeres, kan være altafgørende for dens succes. Et kvalitativt aspekt i form af en dybere undersøgelse af diverse implementeringsformer kan derfor være et vigtigt afsæt for at kortlægge alle mekanismer fra eksempelvis kommunernes overordnede strategier til belysning af, hvordan strategierne virker for den enkelte elevs faglige præstationer. Vigtigheden af et nærmere fokus på, hvordan en indsats implementeres, viser sig eksempelvis i enkelte modsætninger i vores undersøgelse. Således viser vi (som beskrevet i afsnit 1.1), at selvom lærerne kun i mindre grad vurderer, at de har fokus

på dansk som andetsprog, når de underviser i klasser med tosprogede elever, så anvender de rent faktisk forskellige andetsprogs-pædagogiske metoder.

- Det har været en udfordring at få kommuner og skoler til at deltage i denne undersøgelse, hvilket kan hænge sammen med de mange undersøgelser, som er gennemført på skoleområdet i de senere år. Det vil derfor være væsentligt i fremtidige undersøgelser nøje at overveje, hvordan man kan motivere kommuner og skoler bedst muligt til at afsætte de nødvendige ressourcer til deltagelse i en undersøgelse.

INDLEDNING

BAGGRUND FOR UNDERSØGELSEN

I løbet af de seneste 30 år er andelen af befolkningen med etnisk minoritetsbaggrund steget, og som en følge heraf er antallet af tosprogede elever på landets skoler også steget. I dag er omkring hver tiende elev i de danske grundskoler tosproget (Ministeriet for børn og undervisning, 2012). Samtidig viser tidligere undersøgelser, at tosprogede elever klarer sig dårligere både i grundskolen og i det videre uddannelsessystem end jævnaldrende etniske danskere (Danmarks Statistik, 2011; Jakobsen & Liversage, 2010).

Stigningen i antallet af tosprogede elever skaber store udfordringer for skoleforvaltninger, skoleledere og lærere landet over. Det er udfordringer, som ikke alene handler om at skabe det bedste læringsrum i klasseværelset for alle elever. Der er også en række udfordringer på det organisatoriske plan, når eksempelvis de tosprogede elevers forældre, som ikke er vokset op med det danske skolesystem, skal inddrages i skolearbejdet. Som følge af det stigende antal tosprogede elever og de udfordringer, som undervisning af tosprogede giver, har der i de senere år været et stort fokus på indsatser, som kan forbedre tosprogede elevers succes i skole- og uddannelsessystemet. Især har der været fokus på indsatser i folkeskolen.

FORMÅLET MED UNDERSØGELSEN

Formålet med denne undersøgelse er at kortlægge indholdet i og udbredelsen af indsatser rettet mod tosprogede elever i de danske folkeskoler samt at se på, om kommunernes og skolernes særlige arbejde med de tosprogede elever har betydning for elevernes succes i skolen. Succes i skolen er imidlertid svær at måle. Vi anvender derfor tre mål, som hver især indfanger noget af det, der skal til for at have succes i skolen, og som samtidig har betydning for mulighederne i det videre uddannelsessystem. De tre mål er elevernes karakterer ved folkeskolens afgangsprøve, trivslen i skolen og overgangen til ungdomsuddannelse.

Som udgangspunkt for analyserne af kommuners og skolars indsatser for de tosprogede elever starter vi med en beskrivelse af de tosprogedes vej fra før skolestart til ungdomsuddannelse.

Det er vigtigt at inddrage perioden før skolestart, da ny forskning peger på, at succes i skolen allerede starter i førskolen (fx Bauchmüller, Gørtz & Rasmussen, 2011).

Analyserne i denne rapport falder i tre dele:

- En beskrivelse af de tosprogede elevers vej fra før skolestart til ungdomsuddannelse (kapitel 3)
- En kortlægning af, hvilket særligt arbejde kommunerne og skolerne foretager for at øge de tosprogede elevers succes i skolen (kapitlerne 4-7)
- En beskrivelse af, om kommunernes og skolernes arbejde med de tosprogede elever har betydning for elevernes succes i skolen (kapitlerne 8-9).

I beskrivelsen af de tosprogede elevers vej fra før skolestart til ungdomsuddannelse ser vi i rapportens første del (kapitel 3) blandt andet på, om det at have gået i børnehaven har betydning for de tosprogede elevers faglige kundskaber og trivsel i skolen, og på, hvorvidt karakterer ved folkeskolens afgangsprøve har betydning for overgangen til ungdomsuddannelse. Vi analyserer disse sammenhænge ved hjælp af regressionsanalyser, hvor vi kontrollerer for en række sociale baggrundsfaktorer. Analyserne indeholder endvidere en sammenligning af tosprogede børn og unge og jævnaldrende etnisk danske børn og unge.

De kommunale indsatser, der beskrives i rapportens anden del (kapitel 4-7), er dels nogle af de rammebetingelser, kommunen sætter for skolernes undervisning af tosprogede elever, fx kommunale målsætninger på tosprogsområdet, dels konkrete indsatser som fx tilbud om modersmålsundervisning. I analyserne af skolernes arbejde ser vi også på de overordnede rammer, som skoleledelsen sætter for lærerne, og lærernes mere konkrete arbejde med at styrke undervisningen af de tosprogede elever i klasserummet. De rammer, som skoleledelsen sætter, er blandt andet prioriteringen af efteruddannelse af skolens lærere i dansk som andetsprog, mens et eksempel på skolernes mere konkrete arbejde er organiseringen af den supplerende undervisning i dansk som andetsprog. I analyserne ser vi blandt andet på, om udbredelsen af kommunernes og skolernes arbejde har udviklet sig igennem de seneste 4 år, og om kommuner og skoler med henholdsvis mange og få tosprogede elever forholder sig forskelligt til de særlige udfordringer, der ligger i at højne de faglige præstationer hos de tosprogede elever.

I rapportens tredje del (kapitel 8-9) går vi skridtet videre og ser på, om de indsatser, der er beskrevet i rapportens anden del, har betydning for de tosprogede elevers succes i skolen. Dette gør vi ved hjælp af regressionsanalyser, hvor vi eksempelvis sammenligner de skoler, der giver ekstra lektiehjælp, med de skoler, som ikke gør dette. I disse analyser tager vi højde for en række sociale baggrundsfaktorer. Dette gør vi for at sikre, at vi, så vidt det er muligt, tager højde for den lange række af andre faktorer, som påvirker elevernes succes i skolen, men som er uden for kommunernes og skolernes indflydelse. I denne del af analyserne ser vi også på, hvordan de tosprogede elever klarer sig sammenlignet med deres etnisk danske klassekammerater.

I analyserne af de tosprogede elevers vej fra før skolestart til ungdomsuddannelse og af betydningen af indsatserne for de tosprogede elevers succes i skolen ser vi også på kønsforskelle. Flere studier viser, at de tosprogede piger klarer sig langt bedre i skolen end drengene (Jakobsen & Liversage, 2010), men vi ved ikke, om kommunernes og skolernes indsatser rettet mod tosprogede virker forskelligt for tosprogede drenge og tosprogede piger. Påvirkes drengene eksempelvis mere af den ekstra lektiehjælp end pigerne? Det vil vi undersøge i denne rapport.

Samlet set bidrager vores rapport med ny viden til den eksisterende debat om de tosprogede elevers faglige præstationer. Der er ikke tidligere lavet en samlet kortlægning over indholdet og udbredelsen af

kommunernes og skolernes særlige indsatser med hensyn til de tosprogede elevers faglige kundskaber. Ej heller er der tidligere lavet analyser af, om kommunernes og skolernes arbejde har betydning for de tosprogede elevers faglige præstationer. Tidligere undersøgelser har fokuseret mere specifikt på den konkrete undervisning, som skolerne tilbyder de tosprogede elever (se blandt andet EVA, 2007), på udbyttet af konkrete indsatser (se blandt andet Oxford Research, 2012) eller på erfaringerne med konkrete udviklingsprojekter med undervisning af tosprogede elever i folkeskolen (se blandt andet Rambøll Management, 2008).

Bemærk, at vi på baggrund af vores analyser ikke kan sige noget om, hvorvidt de enkelte indsatser har en direkte positiv effekt på de tosprogede elevers succes i skolen. I denne rapport finder vi fx, at elever i kommuner, der prioriterer en række efteruddannelsestilbud til deres lærere, klarer sig langt bedre end elever i kommuner, som ikke tilbyder samme efteruddannelse. Denne sammenhæng kan skyldes, at efteruddannelse klæder lærerne bedre på til at inddrage dansk som andetsprog i alle fag og hermed øger de tosprogede elevers faglige præstationer. Det kan dog også skyldes, at de kommuner, der prioriterer efteruddannelse af deres lærere, også i en bredere forstand har en skolepolitik med særligt fokus på de tosprogede elever – en politik, som samtidig har en positiv indflydelse på de tosprogede elevers resultater og trivsel.

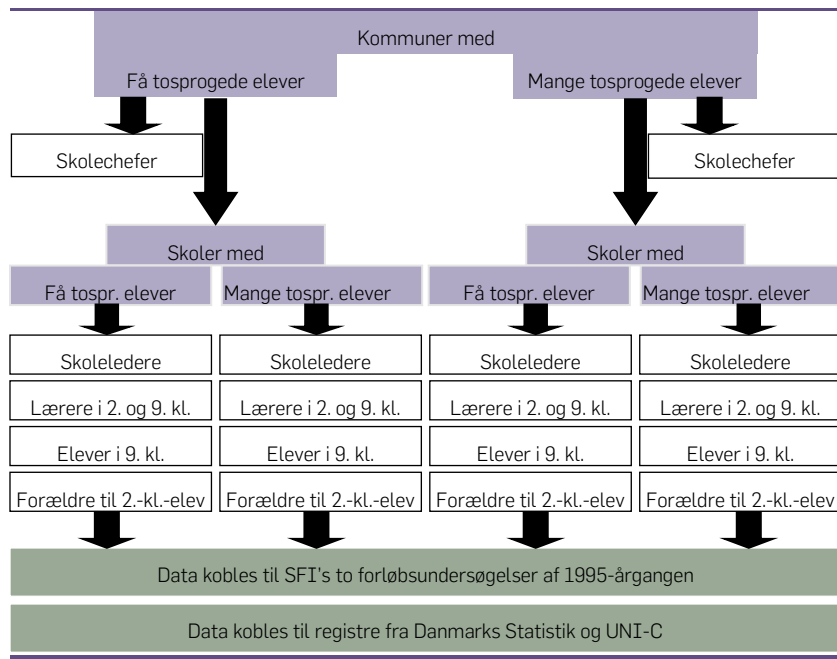
Sammen med kortlægningen af indhold og udbredelse af de indsatser, som kommunerne og skolerne anvender over for de tosprogede elever, giver den statistiske analyse dog et billede af, hvor der kan være nogle indsatser, der bidrager positivt til at føre de tosprogede elever gennem uddannelsessystemet. Vores analyse er derfor første skridt hen imod en mere systematisk undersøgelse af, hvordan enkelte indsatser egentlig virker på de tosprogede elevers vej gennem uddannelsessystemet.

Analysen baserer sig på et datamateriale, der er sammensat af ni forskellige datakilder. Det er de fem spørgeskemaundersøgelser med hhv. kommunale skolechefer, skoleledere, lærere med elever i 2. eller 9. klasse, elever i 9. klasse og forældre til elever i 2. klasse, som er gennemført specielt til undersøgelsen. Desuden anvender vi to af SFI's børneforløbsundersøgelser af 1995-årgangen samt registerdata fra Danmarks Statistik og fra Ministeriet for børn og undervisnings enhed for statistik og analyse – UNI-C.

FIGUR 2.1

Kilderne i datamaterialet og dataindsamlingsprocessen.

Anm.: Figuren viser de forskellige datakilder. De lille bokse viser de to niveauer, hvorpå vi indsamler spørgeskemaundersøgelser, mens de hvide bokse viser de forskellige typer af respondenter svarende til de fem spørgeskemaundersøgelser. Den sidste grønne boks viser de eksterne datakilder, som vi anvender.

Kilde: Egen fremstilling.

Figur 2.1 viser de forskellige kilder, som vi anvender i datamaterialet, samtidig med at den skitserer dataindsamlingsprocessen for vores egne spørgeskemaundersøgelser. De lille bokse i figuren illustrerer de to niveauer, hvorfra vi indsamler data. Det ene niveau er kommunerne, hvor vi har sendt spørgeskemaer ud til skolecheferne, mens det andet niveau er skolerne, hvor vi har sendt spørgeskemaer ud til skoleledere, lærere i henholdsvis 2. og 9. klasse, elever i 9. klasse samt forældre til elever i 2. klasse. De sidste grønne blokke illustrerer, at alle data fra vores egne spørgeskemaundersøgelser kobles til eksisterende data fra henholdsvis SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995 og registerdata fra Danmarks Statistik og UNI-C.

Et centralt tema i indsamlingsprocessen er vores fokus på henholdsvis kommuner og skoler med få og med mange tosprogede elever. Vi definerer henholdsvis kommuner og skoler med få og med mange

tosprogede elever på baggrund af, om kommunerne og skolerne har flere eller færre tosprogede elever end landsgennemsnittet.¹ Vi vælger denne opdeling ud fra en betragtning om, at antallet af tosprogede elever er afgørende for, hvordan kommunerne og skolerne forholder sig til de tosprogede elever. Vi har endvidere valgt at sende spørgeskemaer ud til lærere i både 2. og 9. klasse for at have fokus på indsatser i både indskolingen og udskolingen.

BAGGRUNDEN FOR RAPPORTEN

Tosprogede elever afslutter grundskolen med svagere skolekompetencer end deres etnisk danske klassekammerater. Dels viser en sammenligning af karakterer ved folkeskolens afgangsprøve i 2010, at etnisk danske elever har højere gennemsnitskarakterer end etniske minoritetselever i alle fag med bundne prøver (UNI-C, 2011). Dels viser resultater fra PISA-undersøgelsen fra 2009, som omfatter 15-16-årige fra 285 skoler, at tosprogede elever klarer sig dårligere i PISA-testene end etnisk danske elever. PISA opererer med en grænse for, hvornår der foreligger en funktionel læsekompetence forstået på den måde, at eleverne læser så godt, at de er i stand til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Samlet set savner 13 pct. af de etnisk danske elever funktionelle læsekompetencer. Tilsvarende læseproblemer gør sig gældende for 42 pct. af de tosprogede elever født uden for Danmark og 32 pct. af de tosprogede elever født i Danmark.² Tosprogede elever klarer sig også dårligere i PISA-testene i matematik og naturfag end etnisk danske elever (Egelund, Nielsen & Rangvid, 2011). PISA-undersøgelsen viser desuden, at kun en del af præstationsgabets mellem etnisk danske og tosprogede elever fundet i PISA-

---

1. Mere konkret betyder det, at de skoler med få tosprogede elever, vi analyserer, har mellem 15-85 tosprogede elever, mens skoler med mange tosprogede elever har 30-300 tosprogede elever. For skoler med få tosprogede elever har vi endvidere ekskluderet dem, der havde under 3 pct. tosprogede elever.

2. En analyse af sammenhængen mellem PISA-resultater og opnåelse af ungdomsuddannelse viser, at personer, som ifølge testen mangler funktionelle kompetencer, har væsentligt lavere odds end andre unge i forhold til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Analysen viser dog også, at nogle af de unge, der ifølge PISA-resultaterne skulle være uden funktionelle læsekompetencer, rent faktisk gennemfører en ungdomsuddannelse (Andersen, 2005).

testene er forklaret af forskelle i socioøkonomisk baggrund (Egelund, Nielsen & Rangvid, 2011).³

De svagere skolekompetencer er ét af de forhold, som er blevet anvendt til at forklare, at tosprogede unge har et højere frafald på ungdomsuddannelserne og i mindre omfang opnår en kompetencegivende uddannelse end etnisk danske unge (Jakobsen & Liversage, 2010). Derfor er folkeskolen også et vigtigt fokusområde, hvis man ønsker at øge uddannelsesniveautet blandt tosprogede børn og unge, som er helt eller delvist opvokset i Danmark.

Det er ikke kun elevernes faglige præstationer i folkeskolen, der er interessante i forhold til, hvilket uddannelsesniveau de tosprogede elever opnår. Elevernes trivsel i folkeskolen kan også spille ind på deres motivation til at tage uddannelse efter folkeskolen. Flere undersøgelser har sammenlignet generel skoletrivsel for tosprogede og etnisk danske elever, men de kommer frem til lidt forskellige resultater. Deding og Olsson (2009) har sammenlignet skoletrivsel for 11-årige og finder, at tosprogede børn er mere glade for at gå i skole end etnisk danske børn, idet 85 pct. af de tosprogede børn mod 70 pct. af de etnisk danske børn synes, det er godt eller virkelig godt at gå i skole. For begge grupper er pigerne desuden mere glade for at gå i skole end drengene. Jensen og Holstein (2010) finder imidlertid små forskelle i, hvor glade tosprogede og etnisk danske elever er for at gå i skole. I en undersøgelse foretaget blandt elever i 5., 7. og 9. klasse finder de, at andelen, der slet ikke eller ikke særligt godt kan lide skolen, er omtrent den samme for tosprogede drenge født uden for Danmark og etnisk danske drenge (21-22 pct.). Blandt tosprogede drenge født i Danmark er der dog en lidt lavere andel, der ikke er glad for skolen (17 pct.). For pigerne finder de ingen forskel på tosprogede og etnisk danske elever, idet omkring 15 pct. af både de etnisk danske og de tosprogede piger ikke særligt godt eller slet ikke kan lide at gå i skole (Jensen & Holstein, 2010).⁴

De nævnte undersøgelser om skoletrivsel tyder altså på, at selv om de tosprogede elever rent fagligt klarer sig dårligere i skolen end de etnisk danske elever, så trives de lige så godt. Et væsentligt spørgsmål er, hvordan faglighed hænger sammen med trivsel. De indsatser, som vi ana-

---

3. For førstegenerationsindvandrere kan 32 pct. af eftersløbet forklares ved forskelle i socioøkonomisk baggrund, mens 52 pct. af eftersløbet kan forklares ved forskelle i socioøkonomisk baggrund for andengenerationsindvandrere (Egelund, Nielsen & Rangvid, 2011).

4. Det skal bemærkes, at de nævnte tal ikke siger noget om, hvorfor eleverne er glade for at gå i skole – om det er på grund af kammerater, lærere, det faglige eller andet.

lyserer i denne rapport, retter sig først og fremmest mod de tosprogede elevers faglige præstationer. Men vil forbedrede faglige præstationer også betyde forbedret skoletrivsel for de tosprogede elever? På baggrund af PISA-resultaterne har det været diskuteret, om der er en negativ sammenhæng mellem et stærkt fokus på faglighed i skolerne og elevernes trivsel.⁵ To nyere danske undersøgelser finder dog en positiv sammenhæng mellem faglige præstationer og trivsel i skolen (KREVI, 2011; Rådet for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Folkeskolen, 2011). Man kan dog ikke på baggrund af de to undersøgelser konkludere, om gode faglige præstationer medfører god trivsel eller omvendt, og begge mekanismer kan også være til stede på én gang. Som et bidrag til diskussionen af, hvad der påvirker elevernes trivsel, ser vi i vores rapport på, om indsatser rettet mod at øge de tosprogede elevers faglige præstationer har en positiv indflydelse på de tosprogede elevers skoletrivsel.

RAPPORTENS OPBYGNING

Del 1: Kapitel 3, som er første analysekapitel, indeholder en beskrivelse af de tosprogede elevers vej fra før skolestart til ungdomsuddannelse.

Del 2: Kapitel 4-7 indeholder kortlægningen af indholdet og udbredelsen af indsatser rettet mod tosprogede elever. Kapitel 4 har fokus på nogle af de rammebetingelser, der kan have betydning for kommunernes og skolernes arbejde med undervisning af tosprogede elever. Kapitel 5 belyser udbredelsen af konkrete kommunale indsatser. Eksempler på konkrete indsatser er ansættelse af tosprogskonsulenter og tilbud om modersmålsundervisning. Kapitel 6 fokuserer på skolernes arbejde for tosprogede elever med særligt fokus på den undervisning, som skolerne tilbyder. Kapitel 7 belyser kommunale og skolemæssige indsatser, der skal styrke tosprogede elevers overgang fra førskolen til folkeskolen og fra folkeskolen til ungdomsuddannelse.

Del 3: Kapitel 8 og 9 viser resultaterne af kortlægningen af sammenhængen mellem indsatser rettet mod tosprogede elever og de tosprogede elevers faglige præstationer og trivsel. Kapitel 8 fokuserer på

---

5. Udgangspunktet for denne diskussion var, at PISA-resultaterne viser, at de finske skoleelever klarer sig væsentligt bedre i PISA-testene end danske elever, men de finske elever er til gengæld ikke nær så glade for at gå i skole som danske elever.

kommunernes arbejde, mens kapitel 9 beskriver betydningen af skolernes arbejde.

For en nærmere beskrivelse af dataindsamlingen og de statistiske metoder henvises til bilag 1-3. Bilagene foreligger som en selvstændig fil.

FRA FØRSKOLE TIL UNGDOMS UDDANNELSE

Forskning inden for uddannelse og pædagogik anerkender i stigende grad, at det, der sker i førskolealderen, har betydning for udviklingen af det enkelte barns faglige kundskaber. Ønsker vi at bryde den negative sociale arv, er der derfor gode grunde til at starte den sproglige udvikling i en tidlig alder. Internationale studier viser, at det at gå i dagtilbud har positiv betydning for børns kognitive og non-kognitive udvikling (Felfe & Lalive, 2010). Nyere dansk forskning viser også, at kvaliteten af børnehaven har betydning for, hvor godt eleverne klarer sig ved folkeskolens afgangsprøve (Bauchmüller, Gørtz & Rasmussen, 2011). Det gælder både, når kvaliteten eksempelvis måles ved antallet af voksne i børnehaven og antallet af fagligt uddannede pædagoger. Samme studie viser også, at specielt de tosprogede børn har gavn af, at personalet er tilknyttet det enkelte dagtilbud i længere tid. I kapitel 2 beskrev vi, at de tosprogede elever har særligt vanskeligt ved at klare sig i skolen, både når det gælder faglige præstationer i grundskolen og med hensyn til at påbegynde en ungdomsuddannelse. Det synes derfor vigtigt at have fokus på, hvad der skaber de bedste læringsmuligheder for denne gruppe af elever.

Mens de resterende kapitler i denne rapport har fokus på kommunernes og skolernes særlige arbejde med at fremme de tosprogede elevers faglige kundskaber, ser vi i dette kapitel på de overordnede træk i de tosprogede elevers faglige udvikling. Vi beskriver først, hvordan de

tosprogede elever fordeler sig, når det gælder andelen, der går i børnehave, hvor gamle de er, når de starter i institution, hvor mange der får sprogstimulering, før de starter i skolen, hvordan de trives i skolen, deres karaktergennemsnit ved folkeskolens afgangsprøve efter 9. klasse, og hvor stor en andel der er i gang med eller allerede har færdiggjort en ungdomsuddannelse, når de er 17 år.

Derefter undersøger vi, om der for tosprogede elever er en sammenhæng mellem at have gået i børnehave og henholdsvis trivsel i skolen, at få gode karakterer i skolen og at være i gang med en ungdomsuddannelse. På samme vis undersøger vi, om henholdsvis alder ved institutionsstart eller modtagelse af sprogstimulering i førskolealderen har betydning for, hvor godt eleverne trives i skolen.

Tidligere undersøgelser har vist, at der er store kønsforskelle i de tosprogedes succes i uddannelsessystemet (Jakobsen & Liversage, 2010). Bauchmüller, Gørtz og Rasmussen (2011) finder ligeledes, at drengene mere end pigerne har udbytte af at gå i dagtilbud af høj kvalitet. Igennem hele kapitlet analyserer vi derfor kønsforskelle i tosprogedes vej fra før skolestart til ungdomsuddannelse. Endvidere sammenlignes de tosprogede med jævnaldrende etnisk danske unge, idet de tosprogede elever altid ses relativt til de etnisk danske unge i den samfundsmæssige debat.

ANDELEN AF BØRN, DER BEGYNDER I BØRNEHAVE, OG DERES ALDER VED INSTITUTIONSSTART

En høj andel (70-72 pct.) af de tosprogede børn går i børnehave, men set i forhold til de etnisk danske børn (80 pct.) er der stadig flere forældre til tosprogede børn, som vælger at passe deres børn hjemme. Det viser tabel 3.1, hvori tosprogede og etnisk danske børn sammenlignes med hensyn til børnehave, sprogstimulering og alder ved institutionsstart. Vi ser på børn, der er født fra 1991-1995. Sammenlignes disse årgange med andelen af børn, der i dag går i børnehave, synes de 70-80 pct. som en relativt lav andel. Bauchmüller, Gørtz og Rasmussen rapporterer, at omkring 90 pct. af alle børn i alderen 3-5 år var i børnehave i 2000, og samme andel gjorde sig gældende i 2006 (OECD, 2009). Andelen af 3-5-årige, der går i børnehave i dag, er således noget større end andelen, der gik i børnehave sidst i 1990'erne, hvor kohorterne 1991-1995 var i børnehavealderen. Vi har dog valgt at fokusere på de børn, der er født mellem

1991-1995, idet vi i de senere afsnit anvender de samme kohorter til at se på, hvorvidt det at gå i børnehave har betydning for skoletrivsel og elevpræstationer.⁶ Tabel 3.1 viser også, at det i lidt højere grad er de tosprogede piger, som passes hjemme eller privat, mens drengene i højere grad sendes i børnehave. Samme kønsforskel gør sig ikke gældende for de etnisk danske børn.

TABEL 3.1

Skolebørns førskoleforhold, særskilt for tosprogede og etnisk danske børn, opdelt efter køn. Procent, antal og alder.

	Tosprogede		Etnisk danske	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger
Andel, der har gået i børnehave (i pct.)	73	71	80	80
Antal børn (født 1991-1995) ¹	10.189	9.803	172.446	163.661
Alder ved institutionsstart	3,7	3,8	3,6	3,5
Antal børn (1995) ²	1.424	1.326	29.223	27.290
Andel, der har modtaget sprogstimulering (i pct.)	17	10	-	-
Antal børn (født i 1995)	185	193	-	-

1. Børn, der på et tidspunkt i perioden fra 0 til 6 år er registreret i et dagtilbud eller i en aldersintegreret institution.

2. Barnets alder i det første år, det registreres i en dagpleje, vuggestue, børnehave eller aldersintegreret institution.

Kilde: Egne beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik, BFU og EFU.

Tabellen viser også den gennemsnitlige alder ved institutionsstart. Alder ved institutionsstart er barnets alder, første gang det optræder i dagtilbudsregisteret i enten en dagpleje, vuggestue, børnehave eller integreret institution. Jo tidligere et barn kommer i dagtilbud, jo tidligere vil institutionens positive indflydelse på danskundskaberne gøre sig gældende, og jo større vil den samlede virkning heraf forventeligt være. Tabel 3.1 viser i øvrigt, at de tosprogede børn, som benytter et dagtilbud, gennemsnitligt set starter herpå i samme alder som deres danske kammerater. Den gennemsnitlige alder ved institutionsstart er mellem 3,5-3,8 år, hvilket i dag synes som en høj alder. Dette kan til dels skyldes, at private dagtilbudsordninger ikke indgår i statistikken.

Med tal fra SFI's forløbsundersøgelse af tosprogede børn født i 1995 fremgår det af tabel 3.1, at 17 pct. af de tosprogede drenge og 10 pct. af pigerne har modtaget sprogstimulering, inden de startede i skolen. Relativt få forældre har dog svaret på dette spørgsmål, hvilket medfører en vis usikkerhed i denne afrapportering.

6. En del af forskellen i tallene kan også skyldes, at daginstitutionsregisteret først startede i 1995. Der er muligvis en smule flere målefejl i registerets første år, således at alle børn i institution ikke indgår. Denne målefejl bør dog være den samme for både de tosprogede og de etnisk danske elever.

ELEVERNES TRIVSEL I SKOLEN, KARAKTERER VED AFGANGSPRØVERNE OG OVERGANG TIL UNGDOMSUDDANNELSE

I foregående afsnit så vi på, hvor stor en andel af børnene der går i børnehave. I dette afsnit ser vi i stedet på, hvordan de siden hen trives og præsterer i folkeskolen.

TABEL 3.2

Skoleelevers trivsel i grundskolen, karakterer i grundskolen og påbegyndt ungdomsuddannelse særskilt for tosprogede og etnisk danske elever, opdelt efter køn. Procent, antal, karakterer.

	Tosprogede		Etnisk danske	
	Dreng	Piger	Dreng	Piger
Skoletrivsel v. 7 år: andel, der er glad eller virkelig glad for at gå i skole ¹ (i pct.)	95	96	97	97
Antal elever, børn født i 1995	183	188	2.575	2.358
Skoletrivsel v. 11 år: andel, der synes, det er godt eller virkelig godt at gå i skole ² (i pct.)	80	88	66	76
Antal elever, børn født i 1995	282	275	2.322	2.175
Skoletrivsel v. 15-16 år: Andel, der synes, det er godt eller virkelig godt at gå i skole ² (i pct.)	93	94	92	92
Antal elever, 9. kl. 2011/12 og årgang 1995	371	407	2.214	2.102
Gennemsnitskarakterer i folkeskolen	4,26	4,96	5,66	6,35
Andel elever med et karaktergennemsnit over 7 (i pct.)	12	20	27	40
Antal elever, børn født i 1990-1995	13.716	13.447	137.438	132.714
Andel elever, der er i gang med eller har færdiggjort en ungdomsuddannelse v. 17 år (i pct.)	49	61	53	64
Antal elever, børn født i 1991-1992	3.856	3.639	63.591	60.511

Anm.: Trivsel i skolen målt for 1995-årgangen kommer fra SFI's forløbsundersøgelser BFU og EFU, mens de resterende oplysninger i tabellen kommer fra registerdata fra Danmarks Statistik.

1. Spørgsmålet er besvaret af forældrene.
2. Spørgsmålet er besvaret af eleven selv.

Kilde: Egne beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik, BFU og EFU.

I tabel 3.2 er eleverne karakteriseret ved deres trivsel i skolen, karakterer ved grundskolens afgangsprøve i 9. klasse samt overgang til ungdomsuddannelse. I 7-års-alderen er det forældrenes vurdering af deres barns trivsel i skolen, der vises. Uanset køn og etnisk baggrund ligger vurderingen på samme niveau, idet 95-97 pct. af samtlige forældre mener, at trivslen mindst kan udtrykkes ved "er glad for at gå i skole".

Ser vi derimod på skoletrivsel i 11-års-alderen, hvor børnene selv vurderer, hvor godt de synes om at gå i skole, er der flere forskelle mellem de tosprogede og de etnisk danske børn. I særdeleshed synes de to-

sprogede piger virkelig godt eller godt om at gå i skole (88 pct.), mens dette gør sig gældende for en mindre andel af de etnisk danske piger (76 pct.). De etnisk danske drenge synes dårligst om at gå i skole, idet kun 66 pct. vurderer, at de trives i skolen, mens hele 80 pct. af de tosprogede drenge trives i skolen. De tosprogede elever synes derfor at trives bedre i skolen end de etnisk danske elever, når man spørger børnene selv. Tallet siger dog ikke noget om, hvorfor børnene er glade for at gå i skole – om det er pga. kammeraterne, lærerne, det faglige niveau eller noget helt andet.

En række undersøgelser har samstemmende vist, at skolebørns glæde ved at gå i skole aftager med alderen, når de selv skal udtrykke deres syn på skolelivet. Det er navnlig de børn, der rent fagligt klarer sig mindre godt, som synes at miste glæden ved at gå i skole. Generelt udtrykker drenge mindre skoleglæde end piger (Andersen, 1995; Andersen & Kjærulff, 2003; Rasmussen & Due, 2011). Rent fagligt præsterer tosprogede elever ikke så godt i skolen som deres danske kammerater (Egelund & Rangvid, 2005; Egelund, Nielsen & Rangvid, 2011). Derfor skulle man vente en lavere skoleglæde blandt tosprogede end blandt danske elever. Ifølge SFI's forløbsundersøgelse af årgang 1995 vurderede omkring 95 pct. af mødrene til såvel etnisk danske børn som tosprogede børn, da børnene var 7 år gamle og igen i 11-års-alderen, at de i høj grad eller i nogen grad kunne følge med i timerne (Christensen, 2004a; Deding & Olsson, 2009).

I vores egen spørgeskemaundersøgelse måler vi også de tosprogede elevers trivsel i 9. klasse. Dette mål sammenligner vi med de etnisk danske elevers trivsel i 15-års-alderen. Som i 11-års-alderen er de tosprogede elever mere glade for at gå i skole (94 pct.) end de etnisk danske elever (92 pct.), men i 15-års-alderen er forskellene langt mindre mellem de to etniske grupper. Endvidere er det interessant, at kønsforskellene for både de etnisk danske og de tosprogede elever ikke længere ses i 15-års-alderen, da både drengene og pigerne trives i skolen.

I overensstemmelse med tidligere undersøgelser finder vi, at tosprogede elever får lavere karakterer end de etnisk danske elever ved 9.-klassens-afgangsprøver (jf. tabel 3.2).⁷ Det ses endvidere, at piger får bedre karakterer end drenge inden for de to etniske grupper. Tosprogede drenge har et karaktergennemsnit på 4,26, mens tosprogede piger har et karaktergennemsnit på 4,96. Etnisk danske drenge har et karaktergennem-

---

7. Se fx Colding, 2005 og UNI-C, 2001.

snit på 5,66, mens de etnisk danske piger har et karaktergennemsnit på 6,35. I analyserne i denne rapport definerer vi en høj karakter som et gennemsnit ved den afsluttende eksamen i grundskolen på over 7. Blandt de tosprogede børn har 12 pct. af drengene og 20 pct. af pigerne et karaktergennemsnit over 7. Blandt de etnisk danske børn har 27 pct. af drengene og 40 pct. af pigerne et gennemsnit over 7.

Det fremgår endvidere af tabel 3.2, at andelen, der som 17-årige er i gang med eller har gennemført en ungdomsuddannelse, også er mindre for tosprogede unge end for etnisk danske unge. Inden for hver etnisk gruppe finder vi, at der er flere piger end drenge, som er i gang med en ungdomsuddannelse. Eksempelvis er 61 pct. af de tosprogede piger i gang med en ungdomsuddannelse, mens kun 49 pct. af de tosprogede drenge er i gang med en ungdomsuddannelse. Den høje andel af tosprogede piger, der er i gang med en ungdomsuddannelse, er dog et relativt nyt fænomen. Den indledende analyse viste nemlig, at en større andel af de etnisk danske drenge end de tosprogede piger er i gang med en ungdomsuddannelse, hvis vi ser på årgang 1985-1992.

HAR BØRNEHAVEN BETYDNING FOR TRIVSEL I SKOLEN OG OVERGANG TIL UNGDOMSUDDANNELSE?

I forrige afsnit beskrev vi, hvordan de tosprogede børn i forhold til de etnisk danske børn fordeler sig, når det eksempelvis gælder det at have gået i børnehave og trivsel i skolen. Tabel 3.1 viste blandt andet, at ikke alle børn kommer i børnehave. Det gælder for cirka 20 pct. af de etnisk danske elever og 30 pct. af de tosprogede, som er født i den første halvdel af 1990'erne. I dette afsnit udnytter vi denne variation og ser på, hvorvidt det at have gået i børnehave har betydning for, hvor godt eleverne trives i skolen, deres faglige resultater i 9. klasse, og om de er i gang med en ungdomsuddannelse som 17-årige.

Vi har først set på, om der er en sammenhæng mellem at have gået i børnehave og trivsel i skolen. Her finder vi imidlertid ingen statistiske sammenhænge, hverken når det gælder trivsel målt i 7- eller 11-årsalderen. Tabel 3.1 viste, at der ikke var de store kønsforskelle i andelen af tosprogede elever, som går i børnehave, og vi finder derfor heller ikke, at det at gå i børnehave kan forklare de kønsforskelle, vi fandt i elevernes trivsel i tabel 3.2. Sammenligner vi de tosprogede elever med de etnisk

danske elever, er der heller ikke nogen sammenhæng mellem den lavere andel af tosprogede, som er i børnehave, og den højere andel af de tosprogede elever, som trives i skolen. Vi har derfor udeladt at vise disse resultater.

TABEL 3.3

Sammenhængen mellem at have gået i børnehave og sandsynligheden for at være i gang med eller have færdiggjort en ungdomsuddannelse i en alder af 17 år.

	Uden kontrolvariabler	Med kontrolvariabler
Tosprogede børn	0,079 *** (0,011)	0,066 *** (0,013)
Forskel mellem tosprogede drenge og piger	0,023 (0,014)	-0,014 (0,047)
Antal elever	9.598	9.598
Forskel mellem tosprogede og etnisk danske børn	0,013 (0,013)	0,079 *** (0,011)
Antal elever	127.574	127.574

Anm.: *** signifikant på et 1-procents-niveau. ** signifikant på et 5-procents-niveau. Analysen er foretaget ved hjælp af en lineær fixed effect-model med clusterkorrigeret standardfejl. Til analysen anvender vi elever, der er født i årgang 1990 og 1991.

Kilde: Egne beregninger ved hjælp af tal fra Danmarks Statistik.

Ser vi på sammenhængen mellem at have gået i børnehave, og om eleverne er i gang med en ungdomsuddannelse, viser tabel 3.3 to sæt af resultater. Det første sæt af resultater er beregnet uden brug af baggrundsvariabler i den statistiske model, mens vi i det andet sæt af resultater tager højde for en lang række af baggrundsforhold, såsom forældrenes uddannelse og indkomst. I bilag 3 gennemgår vi, hvilke kategorier af baggrundsvariabler der tages højde for i den statistiske model. Som det fremgår, er resultaterne forskellige, alt efter om vi tager højde for baggrundsvariabler. Eksempelvis finder vi, at de tosprogede elever har 7,9 procentpoint større sandsynlighed for at påbegynde en ungdomsuddannelse, hvis de har gået i børnehave, når vi ikke tager højde for nogen baggrundsforhold. Tager vi derimod højde for baggrundsforhold, finder vi en lidt mindre betydning af at gå i børnehave: Tosprogede elever har nu kun 6,6 procentpoint større sandsynlighed for at påbegynde en ungdomsuddannelse, hvis de har gået i børnehave. At betydningen af at have gået i børnehave falder, når vi tager højde for baggrundsforhold, skyldes, at disse baggrundsforhold også har betydning for, om de tosprogede børn går i børnehave eller ej. For eksempel at et højt uddannelsesniveau

hos forældrene både øger sandsynligheden for, at børnene går i børnehave, og for, at børnene får en ungdomsuddannelse.

Alt i alt viser tabel 3.3., at der for tosprogede børn er en sammenhæng mellem at have gået i børnehave og at tage en ungdomsuddannelse.

Vi finder ingen kønsforskel for tosprogede børn i forhold til sammenhængen mellem at have gået i børnehave og gennemføre en ungdomsuddannelse i 17-års-alderen. Ser vi derimod på, om tosprogede elever har større gavn af at gå i børnehave end etnisk danske børn, synes dette at være tilfældet. Vi finder, at tosprogede børn, der har gået i børnehave, har 8 procentpoint større sandsynlighed for at have påbegyndt eller have færdiggjort en ungdomsuddannelse, når de er 17 år, sammenlignet med etnisk danske børn, der har gået i børnehave. Det er endvidere interessant, at vi kun finder en signifikant sammenhæng for den del af analysen, hvor vi kontrollerer for en række baggrundsvariabler. Gruppen af tosprogede elever er meget forskellig fra gruppen af etnisk danske elever i forhold til en række socioøkonomiske baggrundsfaktorer (fx forældrenes uddannelse og indkomst), og en inddragelse af disse variabler tydeliggør, at det at gå i børnehave øger sandsynligheden for at få en ungdomsuddannelse mere for tosprogede børn end for etnisk danske børn.

HVORDAN HÆNGER ALDER VED INSTITUTIONSSTART OG SPROGSTIMULERING SAMMEN MED TRIVSEL I SKOLEN?

I stedet for blot at se på, om børnene kommer i børnehave, kan man rette blikket mod, *hvornår* de starter i dagtilbud. Eksisterende studier peger nemlig på, at en tidlig indsats over for børn har langt større effekt end indsatser senere i livet (for en gennemgang af litteraturen, se Cunha m.fl., 2006). Studierne antyder, at børnene har godt af at komme i institution, idet de her får en anderledes stimulering, end de ville have fået hjemme. Vi har derfor undersøgt, om alder ved start i dagtilbud har betydning for, hvor godt de senere trives i skolen, men finder dog ingen sammenhæng, hverken når trivsel måles i 7- eller 11-års-alderen, jf. tabel 3.4.

Derimod finder vi en forskel mellem drenge og piger. Jo ældre børnene er ved institutionsstart, desto bedre trives drengene i forhold til pigerne. Vi finder nemlig, at drengene har 4 procentpoint større sandsynlighed for at trives end pigerne, for hvert år ældre de er, når de begynder

i institution. Alder ved institutionsstart synes dog ikke at kunne forklare de forskelle, vi fandt i elevernes trivsel i tabel 3.2, når vi sammenlignede tosprogede elever med de etnisk danske elever.

TABEL 3.4

Sammenhængen mellem alder ved institutionsstart og skoletrivsel.

	7-årige ¹		11-årige ²	
	Uden kontrol-variabler	Med kontrol-variabler	Uden kontrol-variabler	Med kontrol-variabler
Tosprogede børn	0,007 (0,010)	0,004 (0,011)	0,017 (0,018)	0,020 (0,019)
Antal elever	278	278	431	431
Forskel mellem tosprogede drenge og piger	0,040 ** (0,018)	0,042 *** (0,015)	0,018 (0,029)	0,017 (0,027)
Antal elever	278	278	431	431
Forskel mellem tosprogede og etnisk danske børn	-0,002 (0,009)	-0,002 (0,010)	0,020 (0,019)	0,017 (0,018)
Antal elever	4.410	4.410	4.195	4.195

Anm.: *** signifikant på 1-procents-niveau, ** signifikant på 5-procents-niveau. Analysen er foretaget ved hjælp af en lineær fixed effect-model med clusterkorrigeret standardfejl. Til analysen anvender vi en stikprøve af børn født i 1995. Stikprøven stammer fra SFI's forløbsundersøgelser BFU og EFU.

1. Ved 7-års-alderen er spørgsmålet om trivsel i skolen besvaret af moren.
2. Ved 11-års-alderen er spørgsmålet om trivsel i skolen besvaret af barnet selv.

Kilde: Egne beregninger ved hjælp af tal fra Danmarks Statistik og SFI's børneforløbsundersøgelser BFU og EFU.

En af grundene til, at nogle børn mistrives i skolen, kan være, at de har svært ved at leve op til de faglige krav, de bliver stillet over for i skolen. Kommunerne har siden 2007 været forpligtet til at tilbyde alle 3-årige en sprogvurdering med efterfølgende hjælp til at løfte det sproglige niveau, hvis der findes behov for det. Allerede i 2003, hvor årgang 1995 var 7 år gamle, modtog flere af de tosprogede elever sprogstimulering, inden de begyndte i skole. Vi finder dog, at de elever, som har modtaget sprogstimulering, ikke synes at være mere glade for at gå i skole end de elever, der ikke har modtaget sprogstimulering. Sprogstimulering synes heller ikke at kunne forklare kønsforskelle i skoletrivsel eller de forskelle, vi har set blandt tosprogede og etnisk danske elever med hensyn til trivsel i skolen. Vi har derfor undladt at afreportere disse resultater. Det skal dog nævnes, at den sprogstimulering, som blev udbudt i 2003, er anderledes end den sprogstimulering, der gives i dag. Vi kan derfor ikke udelukke, at den sprogstimulering, der gives i dag, har betydning for elevernes trivsel og præstationer i skolen.

HAR KARAKTERER I GRUNDSKOLEN BETYDNING FOR, OM ELEVER PÅBEGYNDER EN UNGDOMSUDDANNELSE?

De forrige afsnit har belyst, om tiltag i førskolealderen har betydning for enten de yngre elevers trivsel i skolen eller for deres påbegyndelse af en ungdomsuddannelse. I dette afsnit ser vi i stedet på, om der findes en sammenhæng mellem gode karakterer i grundskolen, og hvorvidt man tager en ungdomsuddannelse. Vi vælger at definere gode karakterer som et karaktergennemsnit over 7 på den i dag gældende 7-trins-skala.

Vi finder, at der er en positiv sammenhæng mellem gode karakterer i grundskolen, og om eleverne tager en ungdomsuddannelse. Når vi ikke tager højde for baggrundsfaktorer, har tosprogede elever med et karaktergennemsnit over 7 53 procentpoint større sandsynlighed for at være i gang med en ungdomsuddannelse end de tosprogede elever med et gennemsnit under 7, jf. tabel 3.5. Den øgede sandsynlighed falder dog til 39 procentpoint, når vi tager højde for de øvrige baggrundsfaktorer. At betydningen af karakterne falder, når vi tager højde for forældrenes uddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet mv., henviser til, at disse øvrige faktorer i høj grad har betydning for, om eleverne påbegynder en ungdomsuddannelse, og også har betydning for, om eleverne får gode karakterer i folkeskolen.

Gode karakterer i folkeskolen har endvidere større betydning for, om drengene er i gang med en ungdomsuddannelse, frem for om pigerne er det. Tosprogede drenge med et karaktergennemsnit over 7 har således 8 procentpoint større sandsynlighed for at være i gang med en ungdomsuddannelse end tosprogede piger med tilsvarende karaktergennemsnit. Endvidere finder vi, at tosprogede elever med et karaktergennemsnit over 7 har 4 procentpoint større sandsynlighed for at tage en ungdomsuddannelse end etnisk danske elever med et karaktergennemsnit over 7. I betragtning af at andelen af tosprogede unge, som påbegynder og gennemfører en ungdomsuddannelse, generelt er lavere end blandt etnisk danske unge, er det et interessant resultat, som viser, at de tosprogede unge, der klarer sig godt i skolen, også synes at have vilje og evne til at klare sig godt i ungdomsuddannelserne.

TABEL 3.5

Sammenhængen mellem gode karakterer i grundskolen og sandsynligheden for at være i gang med eller have færdiggjort en ungdomsuddannelse ved 17 år.

	Uden kontrolvariabler	Med kontrolvariabler
Tosprogede børn	0,531 *** (0,005)	0,392 *** (0,006)
Antal elever	21.862	21.862
Forskel mellem tosprogede drenge og piger	0,072 *** (0,010)	0,076 *** (0,011)
Antal elever	21.862	21.862
Forskel mellem tosprogede og etnisk danske børn	0,090 *** (0,006)	0,035 *** (0,007)
Antal elever	289.903	289.903

Anm.: *** signifikant på 1-procents-niveau, ** signifikant på 5-procents-niveau. Analysen er foretaget ved hjælp af en lineær fixed effect-model med clusterkorrigeret standardfejl. Til denne analyse anvender vi elever, der er født mellem 1990-1995 og har færdiggjort 9. klasse i skoleårene 2001/02-2008/09.

Kilde: Egne beregninger ved hjælp af tal fra Danmarks Statistik.

SAMMENFATNING

Det primære fokus for denne rapport er at se på, hvilke tiltag kommunerne og skolerne har gjort for at fremme de tosprogede elevers faglige kundskaber. Flere studier peger imidlertid på, at førskolealderen også er vigtig, når det gælder om at fremme de faglige kundskaber. I dette indledende analysekapitel har vi derfor først set på, hvordan de tosprogede elever fordeler sig, når det gælder det at gå i børnehave, alder ved institutionsstart og det at være genstand for sprogstimulerende tiltag.

Den beskrivende analyse viser blandt andet, at lidt færre tosprogede børn (71 pct.) end etnisk danske børn (80 pct.) født i 1991-1995 har gået i børnehave. Denne analyse viste også, at lidt flere af de tosprogede drenge (73 pct.) går i børnehave frem for de tosprogede piger (71 pct.).

Vi finder også, at tosprogede elever i 11-års-alderen trives bedre i skolen end etnisk danske elever, men vi synes ikke at kunne forklare forskellen i trivsel i skolen med hverken det at have gået i børnehave eller alder ved institutionsstart. Forskellene i trivsel i skolen i 11-års-alderen mellem køn og etnicitet synes dog at forsvinde over tid. Når elevernes trivsel i skolen måles i 15-års-alderen, er der nemlig ikke længere forskel mellem drenge og piger eller mellem tosprogede og etnisk danske elever.

Vi finder samtidig en sammenhæng mellem, hvorvidt de tosprogede elever har gået i børnehave, og om de er i gang med en ungdomsuddannelse, når de er 17 år. At gå i dagtilbud synes også at fremme overgangen til ungdomsuddannelse mere for de tosprogede elever end for de etnisk danske elever. Dette resultat er i tråd med den eksisterende forskning (Cunha m.fl., 2006), der peger på, at en tidlig indsats i særdeleshed er vigtig for de mest udsatte grupper såsom tosprogede elever.

Analysen viser også, at de tosprogede elever klarer sig dårligere ved folkeskolens afgangsprøve i 9. klasse end de etnisk danske elever. I tråd med eksisterende forskning er det i særdeleshed de tosprogede drenge, der halter bagefter. Samme tendens viste sig, når vi så på, hvor stor en andel af eleverne der går i gang med en ungdomsuddannelse.

Det vil altid kunne diskuteres, hvor afgørende det for unge er at opnå gode karakterer ved folkeskolens afgangsprøve for at komme i gang på deres mest ønskede ungdomsuddannelse. Vores analyse viser dog, at gode karakterer i folkeskolen har betydning for, om de unge påbegynder en ungdomsuddannelse eller ej. Vores analyse viser også, at gode karakterer hjælper de tosprogede drenge mere end pigerne med at komme i gang med en ungdomsuddannelse. Ligeledes hjælper gode karakterer også tosprogede mere end etnisk danske unge med at komme i gang med en ungdomsuddannelse.

KOMMUNALE RAMMER FOR ARBEJDET MED INDSATSER FOR TOSPROGEDE ELEVER

Det fremgår af folkeskolelovens § 2, at kommunalbestyrelsen har ansvaret for folkeskolen (Bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 998 af 16-08-2010). Heri ligger, at kommunalbestyrelsen har ansvar for at sikre og udvikle kvaliteten af undervisningen i folkeskolen for alle elever, herunder også kvaliteten af undervisningen for de tosprogede elever i folkeskolen. Det fremgår dog også af folkeskoleloven, at den enkelte skoleleder inden for rammerne af lovgivningen og kommunalbestyrelsens og skolebestyrelsens beslutninger har ansvaret for undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål, og det er også skolelederen, der fastlægger undervisningens konkrete organisering og tilrettelæggelse på skolen. Folkeskoleloven siger videre, at både elever og forældre skal samarbejde med skolen om at leve op til folkeskolens formål. Folkeskoleloven siger altså, at der er et fælles ansvar hos alle aktørerne for at sikre og udvikle kvaliteten af undervisningen i folkeskolen. Det ligger derved også i folkeskoleloven, at aktørerne har et fælles ansvar for at sikre og udvikle kvaliteten af undervisningen for de tosprogede elever i folkeskolen og for at fokusere på og prioritere tosprogsområdet.

I dette kapitel og i kapitel 5-7 sætter vi fokus på flere af disse faktorer. Vi undersøger i dette kapitel kommunernes og skolernes arbejde med at udvikle og implementere handleplaner og målsætninger for undervisningen af tosprogede elever, herunder hvilken dialog der er mel-

lem kommunerne og folkeskolerne. Vi fokuserer på, om der på folkeskoleniveau er kendskab til de handleplaner og målsætninger, der er udarbejdet af politikerne og forvaltningen, og på, hvordan kommunerne får kendskab til folkeskolernes praksis på området. Herudover undersøger vi også, om lærerne grundlæggende oplever, at de er klædt på til at inddrage dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen, og hvad kommunerne og skolerne gør for at understøtte deres kompetenceudvikling inden for dette felt.⁸ Først i de følgende kapitler ser vi nærmere på de konkrete indsatser, som henholdsvis kommuner og skoler yder for at understøtte undervisningen af de tosprogede elever i folkeskolen.

HANDLEPLANER OG MÅLSÆTNINGER FOR TOSPROGEDE ELEVER

Undersøgelser viser, at der er sammenhæng mellem det, at kommuner har formuleret klare målsætninger for tosprogede elever, og gode elevpræstationer (Mehlbye, 2010). Det er disse målsætninger – dog på både kommunalt niveau og skoleniveau – vi undersøger i dette afsnit.

Kommunalbestyrelserne har som overordnet ansvarlige for folkeskolen en stor indflydelse på, hvordan og i hvilket omfang skoleledere, lærere, forældre og elever forholder sig til tosprogsområdet. De kan således via de vedtagne skolepolitikker medvirke til, at aktørerne sætter fokus på og prioriterer undervisningen af tosprogede elever.

EVA og SFI har i denne undersøgelse opstillet en række indikatorer, som kan være med til at belyse, om der fra politisk side er fokus på tosprogsområdet. Indikatorerne knytter sig til, om politikerne har medtaget en række centrale skolepolitiske målsætninger/handleplaner for udviklingen af kommunens indsats for tosprogede elever. De udvalgte indikatorer dækker forskellige områder inden for arbejdet med at styrke de tosprogede elevers faglige færdigheder og overgang til ungdomsuddannelse, herunder både den konkrete undervisning af tosprogede elever, skolernes samarbejde med hjemmene samt overgangene mellem førskole og skole og skole og ungdomsuddannelse. Vi har undersøgt kommuner-

---

8. Vi har ligeledes spurgt skolecheferne og skolelederne om hhv. kommunernes udgifter til kurser og efteruddannelse i dansk som andetsprog samt skolernes afsatte medarbejdertimer og udgifter hertil. Der var imidlertid kun ganske få, der videregav et overslag vedrørende disse forhold. Vores estimater er derfor behæftet med så stor usikkerhed, at vi har valgt at udelade dem af kortlægningen.

nes prioritering af disse indsatsområder ved i spørgeskemaundersøgelsen at spørge skolecheferne om, hvorvidt følgende elementer har indgået i de skolepolitiske målsætninger/handleplaner i hvert af skoleårene fra 2007/08 til 2010/11 (de er listet i alfabetisk rækkefølge):

- Dansk som andetsprog som dimension i alle fag
- Faglighed blandt tosprogede elever
- Kulturel mangfoldighed
- Kompetenceudvikling/opkvalificering af dansk som andetsprogs-lærere
- Kvalitetssikring af undervisningen i dansk som andetsprog
- Skole-hjem-samarbejde med tosprogede elevers forældre
- Sprogstimulering for førskolebørn
- Sprogstimulering for førskolebørn, der ikke er optaget i dagtilbud
- Supplerende undervisning i dansk som andetsprog
- UU-vejledning målrettet tosprogede elever.

Vi har i spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere bedt dem forholde sig til et lignende spørgsmål, der knytter sig til, om skolen har formuleret selvstændige målsætninger inden for de oplistede områder – dog med undtagelse af de elementer, der ikke direkte ligger inden for deres virke, såsom sprogstimulering af førskolebørn og samarbejde mellem sprogstimuleringsstilbud og indskoling. Resultaterne af både skolechef- og skolelederundersøgelsen fremgår af tabel 4.1.

Over halvdelen af skolecheferne (56-63 pct.) angiver, at ”supplerende undervisning i dansk som andetsprog”, ”sprogstimulering af førskolebørn” og ”dansk som andetsprog som dimension i alle fag” indgik i de skolepolitiske målsætninger/handleplaner i deres kommune i skoleåret 2010/11. De samme tre områder ligger også højest på skoleniveauet, om end andelen af skoleledere, der angiver, at de har formuleret målsætninger inden for disse tre områder, ligger på 33-36 pct. Det vil sige i et noget lavere omfang end på kommuneniveau. Der er således ingen af de oplistede temaer/områder, som mere end halvdelen af alle skoler har formuleret målsætninger indenfor.

På skoleniveauet ligger målsætninger inden for ”faglighed blandt tosprogede elever” (33 pct.) og ”kompetenceudvikling/opkvalificering af dansk som andetsprogs-lærere” (31 pct.) på samme niveau som de tre førstnævnte. Igen gælder det dog for sidstnævnte, at dette niveau er no-

get lavere end på kommuneniveau. Her angiver 43 pct. af skolecheferne, at ”kompetenceudvikling/opkvalificering af dansk som andetsprogs-lærere” indgik som et element i skolepolitiske målsætninger/handleplaner i deres kommune i skoleåret 2010/11.

TABEL 4.1

Elementer i kommunernes og skolernes målsætninger/handleplaner. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	Kommune		Skole	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Supplerende undervisning i dansk som andetsprog	63	34	36	23
Sprogstimulering for førskolebørn	61	33	¹	-
Dansk som andetsprog som dimension i alle fag	56	30	36	23
Skole-hjem-samarbejde med tosprogede elevers forældre	46	25	33	21
Kompetenceudvikling/opkvalificering af dansk som andetsprogs-lærer	43	23	31	20
Kvalitetssikring af undervisningen i dansk som andetsprog	41	22	27	17
Sprogstimulering for førskolebørn, der ikke er optaget i dagtilbud	39	21	¹	-
Samarbejde mellem sprogstimulerings tilbud og indskoling	39	21	¹	-
Kulturel mangfoldighed	37	20	23	15
Faglighed blandt tosprogede elever	33	18	33	21
UU-vejledning målrettet tosprogede elever	26	14	16	10
Overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse blandt tosprogede elever	24	13	16	10
Ingen af elementerne indgår	13	7	33	21
I alt	-	54	-	64

1. Respondenten har ikke haft denne svarmulighed.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt skolechefer og skoleledere.

Kommunerne og skolerne har altså et relativt stort fokus på at sikre, at dansk som andetsprog indgår som en dimension i alle fag. At lærerne skal kompetenceudvikles inden for dette, kan være et udtryk for de senere års særlige fokus på behovet for dette. Vi ser senere i dette kapitel nærmere på, hvilke kompetenceudviklingsaktiviteter lærerne blandt andet tilbydes, i afsnittet Kompetenceudvikling i dansk som andetsprog.

De tiltag, der skal sikre og understøtte de tosprogede elevers overgang til og gennemførelse af en ungdomsuddannelse, er dem, som færrest skolechefer og skoleledere angiver, at der er målsætninger for. Henholdsvis 26 pct. og 24 pct. af skolecheferne angiver, at områderne ”UU-vejledning målrettet tosprogede elever” og ”overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse blandt tosprogede elever” indgik i de skolepolitiske målsætninger for skoleåret 2010/11, mens 16 pct. af skolelederne angiver, at skolen havde formuleret konkrete målsætninger inden for de to områder.

Det begrænsede fokus på tosprogede elevers overgang til ungdomsuddannelse i forhold til de andre oplyste områder er interessant, fordi tosprogede elever er underrepræsenterede på ungdomsuddannelserne. Det indikerer, at der er behov for en særlig indsats for de tosprogede elever for at sikre deres overgang til og fastholdelse på ungdomsuddannelserne.

Endelig var der ifølge skolechefernes og skoleledernes besvarelser i skoleåret 2010/11 henholdsvis 13 pct. af kommunerne og 33 pct. af skolerne, som ikke havde formuleret målsætninger inden for de nævnte områder. Det skal hertil bemærkes, at det ikke kan udelukkes, at de har fokuseret på andre beslægtede elementer i relation til tosprogsområdet, som undersøgelserne ikke har afdækket.

Skolechefernes og skoleledernes besvarelser giver tilsammen et billede af, at kommuner og skoler især har fokus på undervisningen af tosprogede elever og på at styrke de tosprogede elevers faglighed, mens de i mere begrænset omfang fokuserer på blandt andet den vejledning, der skal sikre, at de tosprogede elever påbegynder og gennemfører en ungdomsuddannelse. Dette indtryk udfoldes og styrkes yderligere i kapitel 7, hvor vi ser nærmere på arbejdet med overgangene fra førskole til ungdomsuddannelse.

Men én ting er målsætninger, noget andet er at arbejde med målsætningerne. For at de formulerede målsætninger således kan forventes at føre til gode elevpræstationer (Mehlbye, 2010), må en vigtig forudsætning være, at de aktører, der skal arbejde med målsætningerne, også kender til dem. Mehlbyes undersøgelse fra 2010 har blandt andet vist, at en tæt dialog mellem forvaltning og skole er et af kendetegnene ved højtpræsterende skoler.

Vi har spurgt skolelederne, om der i kommunen er formuleret målsætninger vedrørende undervisningen af tosprogede elever, men vi har også spurgt lærerne, om deres skole har udarbejdet målsætninger herfor. Resultaterne viser, at cirka hver femte skoleleder (21 pct.) ikke ved, om hans/hendes kommune har formuleret målsætninger vedrørende undervisningen af tosprogede elever. Blandt lærerne er det knap en tredjedel (29 pct.), som ikke ved, om deres skole har formuleret målsætninger for undervisningen af tosprogede elever. Resultaterne indikerer, at der kun er en begrænset dialog om kommunernes og skolernes målsætninger for undervisningen af tosprogede elever. Det er en dialog, som vi vurderer er væsentlig for at sikre, at skolerne og lærerne fastholder fokus på

denne del af deres arbejde, og som ifølge Mehlbyes rapport er et kendetegn ved skoler, der i en årrække har præsteret høje faglige resultater. Resultatet lægger op til, at man i kommunerne og skolerne bliver endnu bedre til at indgå i en dialog om de målsætninger, der blandt andet skal ligge til grund for skolernes og lærernes arbejde.

Netop fordi deling af viden vurderes at være væsentlig for kommunernes, skolernes og lærernes indsats, har vi i spørgeskemaundersøgelsen spurgt skolecheferne, hvordan de i skoleforvaltningerne får viden om skolernes arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog.

TABEL 4.2

Kilder, som skolecheferne har anvendt til at få viden om skolernes arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	Pct.	Antal
Samtaler med skolernes ledelser	69	37
Rapporter	56	30
Samtaler med tosprogskonsulenter	54	29
Temamøder	33	18
Indberetningsformularer	24	13
Resultatsamtaler	22	12
Andet	22	12
Ingen kilder	2	1
Ved ikke	4	2
I alt	-	54

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere samt 2.- og 9.-klasser-lærere.

Tabel 4.2 viser, at skoleforvaltningerne især får viden om skolernes arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog gennem samtaler, dels med skolernes ledelse (69 pct.), dels med kommunens tosprogskonsulent (54 pct.). Men 56 pct. får også viden via rapporter, herunder formentlig via skolernes skriftlige bidrag til kommunens samlede kvalitetsrapport for skolevæsenet. Kun én skolechef angiver, at vedkommendes kommune ikke bruger nogen kilder for at få viden om skolernes arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog.

Stort set alle skoleforvaltninger har således en eller anden form for kommunikation med skolerne enten direkte eller indirekte via kommunens tosprogskonsulent. Alligevel viser undersøgelsen samlet set, at langt fra alle skoleledere kender deres kommunes målsætninger eller ved, om kommunen overhovedet har formuleret målsætninger.

Men uanset kendskabet til de overordnede målsætninger og handleplaner må en grundlæggende forudsætning for, at de kan blive

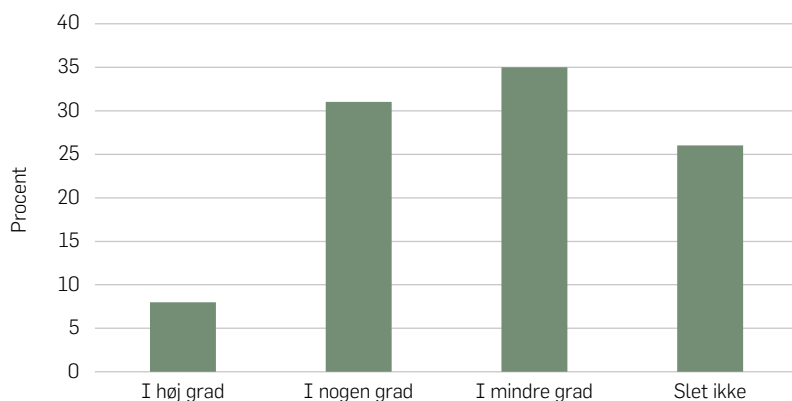
omsat i praksis, være, at lærerne har kompetencerne til at inddrage dansk som andetsprog som en dimension i alle fag. Dette aspekt ser vi på i næste afsnit.

KOMPETENCEUDVIKLING I DANSK SOM ANDETSPROG

Det fremgår af faghæfterne til fælles mål i alle fag, at lærerne skal inddrage dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen i alle fag. EVAs rapport *Undervisning af tosprogede elever i folkeskolen (2007)* viser imidlertid, at det ikke er alle lærere, der føler sig rustet til at varetage denne opgave. Mange lærere efterspørger kompetenceudvikling eller efteruddannelse for at kunne efterleve kravene og være i stand til kvalificeret at inddrage dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen i alle deres fag. Samme resultat fremgår af vores spørgeskemaundersøgelse blandt lærerne i 2. og 9. klasse. Resultaterne viser, at mange lærere fortsat ikke føler sig klædt på til at undervise i dansk som andetsprog som dimension i undervisningen, jf. figur 4.1.

FIGUR 4.1

Lærere fordelt efter, i hvor høj grad de føler sig klædt på til at undervise i dansk som andetsprog som dimension i undervisningen. Procent.

Anm.: Antal i alt: 465.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.- og 9.-klasser-lærere.

Figur 4.1 viser, at i alt 61 pct. af lærerne enten i mindre grad eller slet ikke føler sig klædt på til at undervise i dansk som andetsprog som dimension i undervisningen.

Set ud fra skolechefernes besvarelser synes der også fortsat at være behov for kompetenceudvikling af lærere i dansk som andetsprog. Kun 24 pct. af skolecheferne angiver således, at kommunen råder over et tilstrækkeligt antal lærere med uddannelse i dansk som andetsprog (svarende til linjefag i dansk som andetsprog). Resten af skolecheferne (i alt 76 pct.) mener, at kommunen enten mangler nogle få (48 pct.) eller mange (20 pct.) lærere med uddannelse i dansk som andetsprog.

I tilknytning hertil angiver skolelederne, at 60 pct. af lærerne på de deltagende skoler i undersøgelsen i skoleåret 2010/11 havde deltaget i kurser, uddannelse eller efteruddannelse i dansk som andetsprog. 60 pct. af lærerne havde således i skoleåret 2010/11 fået en eller anden form for kompetenceudvikling i dansk som andetsprog. Spørgeskemaundersøgelsen blandt skolelederne indikerer, at det især er korterevarende kurser i dansk som andetsprog, som kompetenceudviklingen fokuseres på. Tabel 4.3 viser, at der på hhv. 85 pct. og 91 pct. af de deltagende skoler er en eller flere lærere, der enten har påbegyndt eller færdiggjort korterevarende kurser i dansk som andetsprog. Det er til gengæld kun et fåtal af skolerne, hvor en eller flere lærere har påbegyndt (12 pct.) eller færdiggjort (9 pct.) diplomuddannelsen i dansk som andetsprog.

TABEL 4.3

Andelen af skoler, der har én eller flere lærere, der har påbegyndt eller færdiggjort en uddannelse/efteruddannelse i dansk som andetsprog, opdelt efter uddannelsesstype. Procent og antal.

	Påbegyndt		Færdiggjort	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Korterevarende kurser i dansk som andetsprog	66	25	87	46
Linjefag i dansk som andetsprog	54	21	84	53
Den grundlæggende efteruddannelse i undervisning af tosprogede elever	39	15	65	30
Diplomuddannelse i dansk som andetsprog	12	4	9	3
I alt	-	34-39	-	32-63

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer.

Kommunerne støtter også lærernes muligheder for kompetenceudvikling. 56 pct. af skolecheferne angiver, at kommunen for skoleåret 2010/11 havde holdt kurser, 28 pct. angiver, at de holdt pædagogiske dage, mens

20 pct. angiver andre aktiviteter, såsom dannelse af netværk for lærere vedrørende undervisningen i dansk som andetsprog. Et flertal af skolecheferne angiver imidlertid også, at kommunen enten slet ikke eller kun i mindre grad finansierer formel efteruddannelse eller kurser. Henholdsvis 35 pct. og 26 pct. af skolecheferne angiver således, at kommunen enten slet ikke eller kun i mindre grad finansierer uddannelse til lærere i dansk som andetsprog, og henholdsvis 26 pct. og 30 pct. af dem angiver, at kommunen slet ikke eller i mindre grad finansierer kurser i dansk som andetsprog, der henvender sig særligt til faglærere, der skal medtænke dansk som andetsprog som dimension i alle deres fag.

Skolechefernes og skoleledernes besvarelser indikerer, at kommunernes og skolernes støtte til kompetenceudvikling ikke fokuserer på formel efteruddannelse, men snarere på tildeling af kurser og eventuelle andre aktiviteter såsom pædagogiske dage eller oprettelsen af netværk.

SAMMENFATNING

Kapitlet sætter fokus på, hvordan kommunerne og skolerne arbejder med at opstille målsætninger og handlingsplaner for tosprogede elever. Kortlægningen giver i sin helhed et billede af, at kommuner og skoler især har fokus på undervisningen af tosprogede elever og på at styrke tosprogede elevers faglighed, mens de i mere begrænset omfang fokuserer på områder, der knytter sig til tiltag, der skal sikre og understøtte tosprogede elevers overgang til og gennemførelse af en ungdomsuddannelse. Flest kommuner og skoler har således i skoleåret 2010/11 udarbejdet målsætninger eller handleplaner inden for ”supplerende undervisning i dansk som andetsprog”, ”sprogstimulering af førskolebørn” og ”dansk som andetsprog som dimension i alle fag”. Færrest har udarbejdet målsætninger eller handleplaner vedrørende ”UU-vejledning målrettet tosprogede elever” og ”overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse blandt tosprogede elever”.

Det er imidlertid langt fra alle skoleledere, der ser ud til at kende deres kommunes målsætninger eller ved, om kommunen overhovedet har formuleret målsætninger. Dette på trods af, at stort set alle skoleforvaltninger har en eller anden form for kommunikation med skolerne direkte eller indirekte via kommunens tosprogskonsulent. Kommunerne indsamler således viden om skolernes arbejde med undervisningen i

dansk som andetsprog gennem samtaler med skolernes ledelse (69 pct.), gennem samtaler med kommunens tosprogskonsulent (54 pct.) og via rapporter (56 pct.), herunder formentlig skolernes skriftlige bidrag til kommunens samlede kvalitetsrapport for skolevæsenet.

Lærerne skal i dag inddrage dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen i alle fag. Derfor sætter dette kapitel også fokus på, om lærerne grundlæggende oplever, at de har kompetencerne hertil. Svaret er nej. Både denne kortlægning og en tidligere undersøgelse viser, at flere lærere ikke føler sig rustet til at varetage opgaven. I denne kortlægning vurderer 61 pct. af lærerne, at de enten slet ikke eller kun i mindre grad føler sig klædt på til at undervise i dansk som andetsprog som en dimension i alle fag.

Både skolechefer og skoleledere anerkender lærernes behov for efteruddannelse og kompetenceudvikling i dansk som andetsprog og støtter op ved blandt andet at afholde kurser og pædagogiske råd, sammensætte netværk mellem lærere, tilbyde formel efteruddannelse og afsætte timer til lærernes efteruddannelse. Kortlægningen indikerer dog, at kommunernes og skolernes støtte til kompetenceudvikling primært går til mere eller mindre formelle kurser eller aktiviteter. De færreste synes at finansiere formelle efteruddannelses tilbud.

KOMMUNERNES STYRKELSE AF UNDERVISNINGEN AF TOSPROGEDE ELEVER

Som det fremgik af kapitel 4, har et flertal af kommunerne formuleret målsætninger for arbejdet med at styrke undervisningen af tosprogede elever. I dette kapitel ser vi nærmere på tre konkrete indsatser, som kommuner kan have igangsat med henblik på at styrke de tosprogede elevers muligheder for at præstere fagligt godt i skolen:

- Kommunernes spredningspolitik og forsøg på at påvirke skolernes elevsammensætning
- Kommunernes tilbud om modersmålsundervisning til tosprogede elever
- Kommunernes ansættelse og brug af kommunale tosprogskonsulenter.

Omfanget og indholdet af de tre tiltag uddybes i de følgende underafsnit.

Udgangspunktet for analyserne i dette kapitel er spørgeskemaundersøgelser blandt skolechefer, skoleledere og lærere, der underviser i 2. og 9. klasse.

SPREDNINGSPOLITIK: PÅVIRKNING AF SKOLERNES ELEVSAMMENSÆTNING

Et af de indsatsområder, som denne kortlægning afdækker, er kommunernes indsats for at påvirke skolernes elevsammensætning. De senere år har man blandt andet i den offentlige debat kunnet følge landets største kommuners, Københavns og Aarhus', arbejde med at fordele kommunens tosprogede elever på kommunens skoler. Dette med udgangspunkt i en vurdering af, at det vil bidrage positivt til elevernes faglige udvikling, hvis de tosprogede elever er fordelt på flere skoler i stedet for at være koncentreret på få skoler.

Motivationen til at arbejde med denne form for indsats kan findes i undersøgelser, der viser, at der er en sammenhæng mellem andelen af tosprogede elever og den samlede elevgruppes faglige præstationer. En undersøgelse viser bl.a., at de faglige præstationer falder, når andelen af tosprogede elever udgør mere end 50 pct. (Andersen & Thomsen, 2011). Det er i den forbindelse dog væsentligt at være opmærksom på, at undersøgelsen ikke forholder sig til den undervisning, der foregår på skolerne, og at det faldende præstationsniveau også kan hænge sammen med den undervisning, som eleverne modtager. Det kan fx ikke afvises, at forklaringen ligger i, at lærerne ikke har de nødvendige kompetencer til at gennemføre en undervisning, der tager udgangspunkt i de tosprogede elevers særlige sproglige forudsætninger.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt skolecheferne viser imidlertid, at det fortsat er et forholdsvis begrænset antal kommuner, der har iværksat fordelingsaktiviteter. Samtidig viser besvarelserne, at der er en stigende tendens til, at flere kommuner iværksætter denne indsats. I skoleåret 2007/08 havde 5 ud af 54 kommuner iværksat indsats med henblik på at påvirke skolernes elevsammensætning, mens det i skoleåret 2010/11 var 13 kommuner, der havde det som indsats. Kortlægningen viser, at der ikke er nogen sammenhænge mellem, om kommunen har iværksat et fordelingstiltag, og om de har en høj eller lav andel af tosprogede elever.⁹ Det kan umiddelbart virke overraskende. Man kunne således have forventet, at det især er kommuner med en høj andel af tosprogede elever, som har iværksat sådanne tiltag. Blandt andet viste EVAs undersøgelse af

---

9. På landsplan er der i gennemsnit 10 pct. tosprogede elever i skolerne. SFI og EVA har anvendt dette gennemsnit som afsæt for at vurdere, om en skole har en høj eller en lav andel af tosprogede elever på skolen.

undervisningen af tosprogede elever fra 2007, at det især er skoler med en høj andel af tosprogede elever, som har særligt fokus på denne opgave (EVA, 2007). Man kunne således forvente, at samme tendens gjorde sig gældende for kommunerne. Dette modsiger denne kortlægning imidlertid.

På trods af den stigende tendens til, at kommunerne med forskellige indsatser søger at påvirke elevsammensætningen på skolerne, viser en rapport fra AKF, som sammenligner undervisning af tosprogede elever i Danmark og Sverige (Mehlbye m.fl., 2011), at der er forskellige holdninger til spredningspolitikken. Hvor nogle skoleledere ser denne som en fordel, fordi de derved får bedre mulighed for at gøre noget for de relativt færre tilbageværende tosprogede elever, ser andre den som en stigmatisering af de tosprogede elever. En anden kritisk holdning er, at man ved at fordele de tosprogede elever på alle kommunens skoler risikerer at skabe en stor geografisk afstand, der kan få negative konsekvenser for elevernes kontakt til deres kammerater og deres lokale netværk, ligesom den kan gøre skole-hjem-samarbejdet sværere (Mehlbye m.fl., 2011).

Med henblik på at belyse kommunernes formål med at iværksætte forskellige fordelingsindsatser sonderer vi mellem to overordnede strategier eller formål. Det ene er at fordele (sprede) tosprogede elever på forskellige skoler i kommunen. Det kan fx være tilfældet, når en kommune beslutter, at andelen af tosprogede elever ikke må udgøre mere end 50 pct. af elevgrundlaget på en skole. Det andet formål er at samle de tosprogede elever på skoler, hvor der er særlige andetsprogs-pædagogiske tilbud, og hvor der fx er særlige lærerkompetencer til stede til at undervise tosprogede elever. Ud af de 13 kommuner, der svarer, at de i skoleåret 2010/11 har iværksat indsatser med henblik på at påvirke elevsammensætningen, svarer otte skolechefer, at formålet var at fordele (sprede) tosprogede elever på forskellige skoler i kommunen. Der er kun én skolechef, der svarer, at kommunens formål var at samle de tosprogede elever på skoler med særlige andetsprogs-pædagogiske tilbud. Fire skolechefer har anført "andre" årsager. Svarene indikerer, at kommunerne, når de vælger at iværksætte tiltag, der skal påvirke elevsammensætningen på skolerne, for de flestes vedkommende gør det for at fordele de tosprogede elever på kommunens skoler, ikke for at samle dem.

Et andet relevant forhold i karakteristikken af de fordelings tiltag, som kommunerne har iværksat, er, om de er iværksat som problemløsende eller forebyggende indsatser. Denne sondering går på, om kommu-

nerne fx først har iværksat fordelingstiltaget, når de har konstateret et problem, eller om de har iværksat fordelingstiltaget, fordi de vurderer, at der er risiko for, at der vil opstå et problem. Vores spørgeskemaundersøgelse blandt skolecheferne viser, at størstedelen af dem ser indsatsen som både forebyggende og problemløsende. 9 ud af 13 skoleledere har svaret, at indsatsen er iværksat som problemløsende, mens 11 svarer, at den er iværksat som forebyggende. Skolecheferne synes dermed ikke at sondre skarpt mellem, om fordelingstiltaget har haft et problemløsende eller forebyggende formål. De ser det som ”både-og”.

Et interessant spørgsmål at få afdækket er skolechefernes og skoleledernes vurderinger af, hvorvidt indsatsen med at fordele eleverne har båret frugt. De mest centrale spørgsmål er, om fordelingsaktiviteterne har bidraget til, at kommunens elever nu er fordelt mere hensigtsmæssigt, og om de har bidraget til at skabe et mere målrettet andetsprogs-pædagogisk undervisningstilbud til kommunens tosprogede elever. Det har vi i kortlægningen bedt både skolecheferne og skolelederne om at vurdere. Vores datagrundlag for at vurdere disse to spørgsmål er imidlertid meget lille. Der er således kun i alt henholdsvis 13 af de deltagende skolechefer og 13 af de deltagende skoleledere, som har erfaring med aktiviteter, der har haft til formål at påvirke elevsammensætningen på skolerne. Blandt dem, der har erfaringer, viser resultaterne, at der er blandede erfaringer med udbyttet af tiltagene. 8 ud af 13 skolechefer vurderer, at tiltaget i høj grad eller i nogen grad har bidraget til, at eleverne er blevet fordelt hensigtsmæssigt, mens 9 ud af 13 vurderer, at det har bidraget til at skabe et mere målrettet andetsprogs-pædagogisk tilbud. Samtidig angiver henholdsvis fem og fire skolechefer, at tiltagene kun i mindre grad eller slet ikke har bidraget til dette. Svarene fra skolelederne ligner disse og vidner om, at der er overvejende positive erfaringer med tiltagene, men at andelen, der ikke vurderer, at de har haft den ønskede effekt, samtidig er forholdsvis stor.

Afsnittet har vist, at det fortsat er de færreste kommuner, som har iværksat tiltag, der har til formål enten at sprede eller at samle tosprogede elever på kommunens skoler. I de kommuner og på de skoler, hvor der er erfaringer med tiltaget, anser skolecheferne og skolelederne det for at være et både forebyggende og problemløsende tiltag. Deres besvarelser synes samtidig at indikere, at der er blandede erfaringer med fordelingsaktiviteterne.

MODERSMÅLSUNDERVISNING FOR TOSPROGEDE ELEVER

Et andet kommunalt indsatsområde, som undersøges i denne kortlægning, er modersmålsundervisning. Udenlandske undersøgelser har vist, at modersmålsundervisning kan være en støtte for de tosprogede elever. Dette understøttes nu også af en dansk undersøgelse på området, der sammenligner tosprogede elevers præstationer i Danmark og Sverige (Mehlbye m.fl., 2011). Undersøgelsen indikerer, at modersmålsundervisningen i Danmark har en positiv betydning for elevernes læseforståelse, mens den i Sverige også synes at have en positiv betydning for elevernes præstationer i svensk og matematik. Der er imidlertid stor forskel på, hvor udbredt modersmålsundervisning er i de forskellige kommuner i Danmark.

I Danmark er kommunerne forpligtet til at tilbyde modersmålsundervisning til undervisningspligtige børn, hvis de forsørges af en person, som er statsborger i en anden medlemsstat i EU eller i en stat, der er omfattet af aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS). Ligeledes er kommunerne forpligtet til at tilbyde modersmålsundervisning til undervisningspligtige børn, som har færøsk eller grønlandsk som modersmål.

De danske kommuner har også tidligere haft pligt til at tilbyde modersmålsundervisning til børn af forældre med statsborgerskab i et land uden for EU eller EØS. Det har de ikke i dag. Den pligt blev afskaffet i 2002. For denne gruppe af børn er det altså op til den enkelte kommune at beslutte, om den vil tilbyde undervisning i det sprog, barnet taler derhjemme med sine forældre.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer viser, at forholdsvis få kommuner tilbyder modersmålsundervisning ud over den, de er forpligtet til. Således svarer 15 ud af de deltagende 54 kommuner (28 pct.), at de har tilbudt modersmålsundervisning til børn af forældre med baggrund uden for EU, EØS, Grønland og Færøerne. Et flertal af kommunerne (67 pct.) tilbyder altså i dag *ikke anden* modersmålsundervisning end den, de er forpligtet til. Vi kan ikke på baggrund af kortlægningen forklare, hvad det skyldes. Det kræver et dybere studie af konteksten. For det kan være udtryk for, at der ikke er et behov, men også, at det ikke er et prioriteret område i kommunerne at tilbyde.

Af de 15 kommuner, der tilbyder modersmålsundervisning, indførte en enkelt det i 1980, mens de resterende har indført det enten i

2002 eller i årene efter. Flere skolechefer angiver således, at deres kommune har indført modersmålsundervisning, *efter* at lovkravet blev fjernet i 2002. Kortlægningen viser, at der ikke er sammenhæng mellem andelen af tosprogede elever i kommunen og tilbuddet om modersmålsundervisning.

KOMMUNALE TOSPROGSKONSULENTER

Det tredje kommunale indsatsområde, som denne kortlægning afdækker udbredelsen af, er omfanget af og brugen af kommunale tosprogskonsulenter, dvs. konsulenter med en særlig viden om og indsigt i undervisningen af tosprogede elever. Spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer viser, at 37 ud af de deltagende 54 kommuner (67 pct.) har ansat en tosprogskonsulent. Vores analyser viser, at der ikke er en sammenhæng mellem andelen af tosprogede elever i kommunen, og om kommunen har en kommunal tosprogskonsulent.

De kommunale tosprogskonsulenter kan varetage forskellige funktioner. Således kan de på den ene side hjælpe kommunen med at få overblik over og sammenhæng i sit arbejde på tosprogsområdet. På den anden side kan de fungere som ressourcepersoner og sparringspartnere for skoleledere og lærere på kommunens skoler og støtte dem i deres arbejde for og med tosprogede elever.

Det er den enkelte kommune, som fastlægger funktionsbeskrivelsen for sine tosprogskonsulenter. Konsulenterne kan dels bruges til rådgivning og sparring i tilknytning til undervisningen af tosprogede elever, dels som led i en fælles kompetenceudvikling af lærerne, fx gennem oplæg og deltagelse på lærerrådsmøder eller teammøder. De konkrete arbejdsopgaver kan derfor variere mellem kommunerne, ligesom skolerne kan benytte tosprogskonsulenterne på forskellige måder. Af tabel 5.1 fremgår det, hvordan skolerne primært benytter kommunens tosprogskonsulent.

Ifølge skolelederne bruges tosprogskonsulenterne primært til ”rådgivning om undervisning af tosprogede elever – i eller uden for klassen” (57 pct.) og ”sparring og rådgivning af den enkelte lærer” (46 pct.). Til sammenligning er det blot 17 pct. af skolelederne, som svarer, at de benytter tosprogskonsulenterne til at holde oplæg på møder. Af

tabel 5.1 fremgår det yderligere, at 31 pct. af skolelederne slet ikke har benyttet sig af kommunens tosprogskonsulenter.

TABEL 5.1

Andelen af skoler, der har benyttet kommunens tosprogskonsulent, opdelt efter type af benyttelse. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	Pct.	Antal
Rådgivning om undervisning af tosprogede elever – i eller uden for klassen	57	40
Sparring og rådgivning af den enkelte lærer	46	32
Andet	19	13
Holde oplæg ved lærerrådsmøder, deltagelse i teammøder etc.	17	12
Hjælpe med at opstille andetsprogs-pædagogiske mål i faglærernes årsplaner, elevplaner etc.	11	8
Skolen har ikke benyttet sig af kommunale tosprogskonsulenter	31	22
I alt	-	70

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere.

Ifølge lærerne inddrog de eller deres team i skoleåret 2010/11 sjældent kommunens tosprogskonsulent. 86 pct. af lærerne angiver, at de aldrig inddrog kommunens tosprogskonsulent, mens 7 pct. svarer, at de sjældent gjorde det. Alene 1 pct. og 6 pct. af lærerne svarer således, at de eller deres team ofte eller nogle gange inddrog tosprogskonsulenterne.

Resultaterne indikerer, at det i højere grad er skolelederne end lærerne, der bruger kommunens tosprogskonsulent. Endvidere giver det anledning til at spørge om, hvorvidt man i kommunerne og på skolerne i højere grad kunne understøtte lærernes brug af den viden, som de kommunale tosprogskonsulenter har. Særligt set i lyset af den store andel af lærere, der svarer, at de ikke føler sig klædt på til opgaven med at inddrage dansk som andetsprog i undervisningen (se tabel 4.1).

SAMMENFATNING

Kapitlet undersøger, om og hvordan kommunerne har iværksat tiltag med henblik på at styrke tosprogede elevers faglige præstationer. Samtidig belyser kapitlet, hvordan skolerne og lærerne omsætter disse tiltag til praksis, og hvordan de vurderer betydningen af de enkelte tiltag.

I kapitlet er der særlig fokus på tre kommunale indsatser: kommunernes arbejde med at påvirke skolernes elevsammensætning (spredningspolitik), kommunernes tilbud om modersmålsundervisning og kommunernes tilbud om kommunale tosprogskonsulenter.

En undersøgelse viser, at elevernes samlede præstationsniveau er faldende, når andelen af tosprogede elever udgør mere end 50 pct. (Andersen & Thomsen, 2011). Det er på den baggrund interessant at undersøge, i hvilket omfang kommunerne har iværksat tiltag med henblik på at påvirke skolernes elevsammensætning. Resultaterne viser, at det kun gælder for ganske få kommuner, om end resultaterne indikerer en stigende tendens. I skoleåret 2010/11 har 13 af de adspurgte 54 kommuner iværksat et sådant tiltag. I skoleåret 2007/08 gjaldt det alene fem af de adspurgte. Skolecheferne angiver, at det primære formål med tiltagene har været at fordele (sprede) de tosprogede elever på forskellige skoler i kommunen snarere end at samle tosprogede elever på skoler med særlige andetsprogs-pædagogiske tilbud. Erfaringerne med, om tiltagene bidrager til, at de tosprogede elever fordeles mere hensigtsmæssigt, og bidrager til at skabe mere målrettede andetsprogs-pædagogiske undervisningstilbud, er blandede. Mens størstedelen af skolecheferne (9 ud af 13) og skolelederne (7 ud af 13) angiver, at tiltagene i høj grad eller i nogen grad har bidraget til dette, er der især blandt skolelederne flere (5 ud af 13), som mener, at tiltagene kun i nogen grad eller slet ikke har bidraget til dette.

I Danmark er kommunerne udelukkende forpligtet til at tilbyde modersmålsundervisning til børn og unge, hvis forældre kommer fra EU- eller EØS-lande samt fra Grønland eller Færøerne. En nyere undersøgelse viser imidlertid, at modersmålsundervisning kan have positiv betydning for elevernes læseforståelse. Denne kortlægning viser, at 15 ud af de 54 adspurgte kommuner tilbød modersmålsundervisning i skoleåret 2010/11. Vi kan ikke på baggrund af kortlægningen forklare, hvorfor andelen ikke er større. Det kan skyldes et manglende behov, men også, at modersmålsundervisning ikke er et prioriteret indsatsområde i de danske kommuner.

Endelig viser kapitlet, at en større del af kommunerne har ansat kommunale tosprogskonsulenter. Dette har 37 ud af de 54 kommuner gjort. Kortlægningen viser dog samtidig, at der er et potentiale for, at skolerne i større omfang anvender de kommunale tosprogskonsulenter. 31 pct. af de adspurgte skoler og 86 pct. af de adspurgte lærere angiver, at de ikke har benyttet sig af de kommunale konsulenter. Ifølge skolelederne bliver konsulenterne oftest brugt til at rådgive skolerne om undervisningen af tosprogede elever, mens de i mindre grad bliver brugt til at holde oplæg på eller deltage i forskellige typer af lærermøder.

Af kapitlet fremgår det, at vi ikke på baggrund af vores dataindsamling kan identificere nogen sammenhæng mellem andelen af tosprogede elever i kommunen, og om kommunen har iværksat et af de tre tiltag, som dette kapitel afdækker. Vi kan altså ikke på baggrund af vores dataindsamling konstatere, at en høj andel af tosprogede elever også betyder en høj andel af kommunale tosprogstiltag.

SKOLERNES ARBEJDE MED STYRKELSE AF UNDERVISNINGEN AF TOSPROGEDE ELEVER

Det foregående kapitel fokuserer på de indsatser, kommunerne har initieret med henblik på at styrke undervisningen af tosprogede elever. I dette kapitel fokuserer vi på skolerne og deres arbejde med at styrke undervisningen af tosprogede elever.

Kapitlet tager afsæt i spørgeskemaundersøgelser gennemført blandt skoleledere og lærere, som sidste år underviste på henholdsvis 2. og 9. klassetrin. Spørgeskemaundersøgelserne belyser, hvilke indsatser skolerne har haft gennem de seneste 4 skoleår, dvs. fra skoleåret 2007/08 til skoleåret 2010/11. Dette forløbsperspektiv giver mulighed for at afdække, hvordan skolernes indsatser har udviklet sig i løbet af de seneste 4 skoleår, og bidrager derved til at afdække udviklingen i indholdet og omfanget af de indsatser, som skolerne har iværksat. Derudover bygger kapitlet på en spørgeskemaundersøgelse gennemført blandt tosprogede elever i 9. klasse og forældre til tosprogede elever, som går i 2. klasse. Hensigten med spørgeskemaundersøgelsen blandt forældrene er at belyse deres erfaringer med og perspektiver på de indsatser, som skolerne har iværksat.

Tosprogede elever har nogle særlige sproglige forudsætninger, som det er vigtigt, at skolen og lærerne forholder sig til. Det betyder også, at det er en særlig opgave at undervise tosprogede elever – en opgave, som kræver opmærksomhed samt kompetencer og viden hos skoleledere

og lærere, for at de kan tilrettelægge og gennemføre en undervisning, der tager afsæt i de tosprogede elevers særlige sproglige forudsætninger.

Tosprogede elever præsterer fagligt dårligere end etnisk danske elever. Det viser flere undersøgelser. Den seneste PISA-undersøgelse fra 2009 konstaterer, at præstationsgabets i læsning mellem tosprogede elever og etnisk danske elever er mindsket siden PISA-undersøgelsen i 2006. Til gengæld er præstationsgabets i naturvidenskab øget, og det er uforandret i matematik. Præstationsgabets er fortsat generelt større i Danmark, end det er i andre lande, blandt andre Sverige. Det fremgår af PISA-undersøgelsen, at cirka en tredjedel af præstationsgabets kan forklares med de tosprogede elevers socioøkonomiske baggrund, men det efterlader to tredjedele af præstationsgabets, som skal forklares med andre forhold. Disse forhold kan have sammenhæng med den undervisning, som de tosprogede elever modtager i folkeskolen (Egelund, Nielsen & Rangvid, 2011).

Det er på den baggrund interessant at kortlægge den undervisning, som tosprogede elever modtager i folkeskolen. I denne kortlægning er der sat fokus på fire forhold, der har betydning for den undervisning, tosprogede elever modtager, nemlig:

- hvordan skolerne organiserer undervisning i dansk som andetsprog
- hvilket fokus skoleledelserne og lærerne har på undervisningen af tosprogede elever, herunder hvordan lærerne konkret arbejder med dansk som andetsprog i undervisningen
- hvordan skolerne bruger de særlige ressourcepersoner i dansk som andetsprog
- hvordan skolerne tilrettelægger skole-hjem-samarbejdet med forældre til tosprogede elever.

I det næste afsnit ser vi først på skolernes organisering af undervisning i dansk som andetsprog.

SKOLERNES ORGANISERING AF SUPPLERENDE UNDERVISNING I DANSK SOM ANDETSPROG

Formålet med undervisning i dansk som andetsprog er grundlæggende, at de tosprogede elever på baggrund af deres samlede sproglige og kultu-

relle forudsætninger skal tilegne sig færdigheder i at forstå og anvende talt og skrevet dansk med henblik på at sikre deres faglighed, så de efter folkeskolen kan gennemføre en ungdomsuddannelse. Undervisningen skal således bygge videre på de sproglige kompetencer, de tosprogede elever allerede har. Målet med undervisning i dansk som andetsprog er at sikre, at der tages hensyn til de tosprogede elevers særlige sproglige forudsætninger, samt at sikre, at de får et tilstrækkeligt udbytte af undervisningen (Undervisningsministeriet, 2009b).

Undervisningen i dansk som andetsprog kan være organiseret enten som basisundervisning (§ 4) eller som supplerende undervisning (§ 3) (Bekendtgørelse af lov om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog nr. 31 af 20/01/2006). Basisundervisning i dansk som andetsprog henvender sig til tosprogede elever, der vurderes ikke at have et tilstrækkeligt kendskab til det danske sprog. Undervisningen foregår her uden for klassens rammer, fx i modtagelsesklasser eller på særlige hold. Den supplerende undervisning i dansk som andetsprog retter sig mod tosprogede elever, der ved skolestart har brug for støtte, men er i stand til at deltage i den almindelige undervisning.

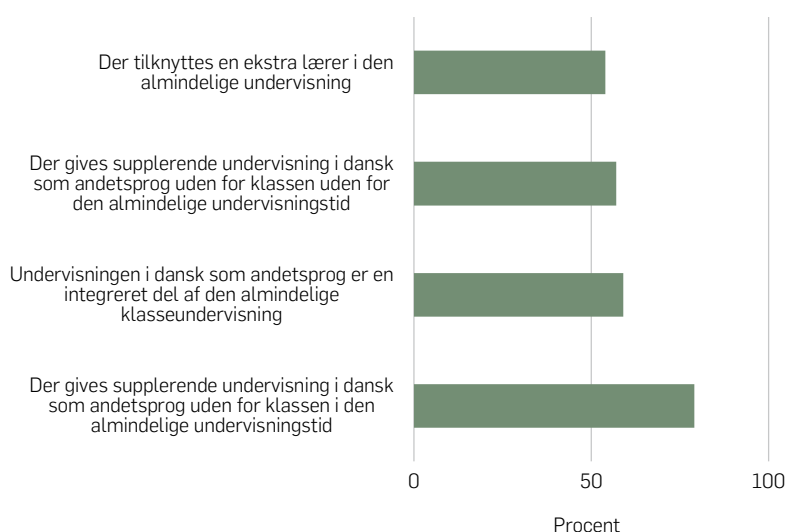
Den supplerende undervisning i dansk som andetsprog kan tilrettelægges på forskellige måder. Undervisningen i dansk som andetsprog kan fx være organiseret som en integreret del af den almindelige klasseundervisning, en ekstra lærer kan tilknyttes undervisningen, og/eller den kan foregå uden for klassen i eller uden for den almindelige undervisningstid. Figur 6.1 viser, hvordan skolerne organiserer den supplerende undervisning i dansk som andetsprog.

Figur 6.1 viser, at skolerne benytter flere forskellige organiseringsformer, når de organiserer den supplerende undervisning i dansk som andetsprog. Den mest udbredte organisering på skolerne er, at der gives supplerende undervisning i dansk som andetsprog uden for klassen i den almindelige undervisningstid (79 pct.). Det er altså mest udbredt at tage de tosprogede elever ud af den undervisning, som gives i klassen, og tilbyde dem en anden undervisning parallelt med den undervisning, deres klassekammerater modtager. Dette er et interessant resultat i lyset af bekendtgørelsens formulering om, at den supplerende undervisning i dansk som andetsprog kun kan foregå parallelt med klassens undervisning, hvis "... den tosprogede elev på grund af utilstrækkeligt dansk ikke vil få tilstrækkeligt udbytte af at deltage i klassens undervisning, selvom der ydes støtte i klassen" (Bekendtgørelse af lov om folkeskolens undervis-

ning i dansk som andetsprog nr. 31 af 20/01/2006, § 3, stk. 3). Bekendtgørelsen lægger dermed op til, at den supplerende undervisning i dansk som andetsprog som udgangspunkt skal foregå i klassen sammen med klassekammeraterne.

FIGUR 6.1

Andelen af skoler, der organiserer den supplerende undervisning i dansk som andetsprog, opdelt efter organiseringsform. Skoleåret 2010/11. Procent.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere.

Den valgte organiseringsmodel kan ses som udtryk for, at skolerne mangler viden, som kan gøre dem i stand til at træffe kvalificerede beslutninger om organiseringen af den supplerende undervisning i dansk som andetsprog. En midtvejsevaluering foretaget af den nationale tosprogsindsats i folkeskolen, *Tosprogs-Taskforcen*, viste, at mange skoleledere efterspørger viden om, hvordan de skal tilrettelægge undervisningen, og at en stor del af skolerne ændrede deres organiseringsform i forbindelse med samarbejdet med taskforcen enten ved at begynde at tilknytte en ekstra lærer til undervisningen eller ved at lægge den supplerende undervisning uden for den almindelige undervisningstid (Oxford Research, 2011).

Ovenstående analyse indikerer således, at der er behov for at kvalificere skolelederne i deres beslutninger om organiseringen af undervisningen af tosprogede elever. Og her kan både de kommunale tosprogs konsulenter og skolernes lærere i dansk som andetsprog ses som væsentlige ressourcer.

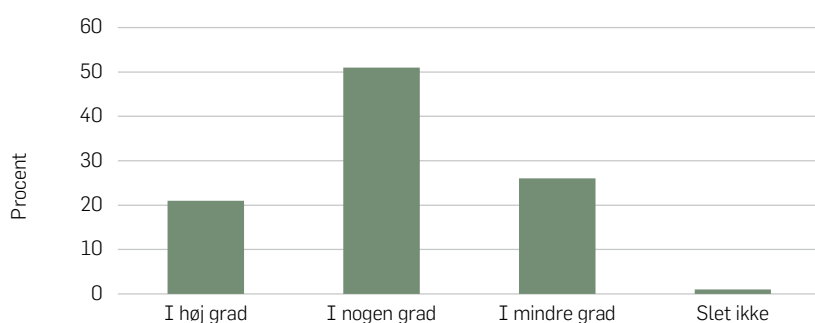
SKOLELEDELSENS FOKUS PÅ UNDERVISNINGEN AF TOSPROGEDE ELEVER

I EVAs evaluering af undervisningen af tosprogede elever fra 2007 fremhæves betydningen af, at skoleledelsen sætter dansk som andetsprog på dagsordenen på skolerne. Det er skoleledelsens ansvar at sikre, at der på skolen foregår en professionel dialog om undervisningens kvalitet, og at lærerne aktivt forholder sig til de tosprogede elever, når de planlægger og gennemfører deres undervisning. Det stiller således nogle særlige krav til skolelederen at lede en skole med tosprogede elever (EVA, 2007).

Vores undersøgelse viser, at flertallet af skolelederne er bevidste om dette. Således vurderer 72 pct., at det enten i høj grad eller i nogen grad kræver noget særligt af dem som ledere at lede en skole med tosprogede elever. Skoleledernes besvarelser er gengivet i figur 6.2.

FIGUR 6.2

Skoleledere fordelt efter egen vurdering af, i hvilken grad det kræver noget særligt af dem som ledere at lede en skole med tosprogede elever. Procent.

Anm.: Antal i alt: 84.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere.

Vores analyser viser, at det især er skoleledere med en stor andel af tosprogede elever, som vurderer, at det i høj grad kræver noget særligt af dem som leder at lede en skole med tosprogede elever. 38 pct. af skolelederne på skoler med en høj andel vurderer, at det i høj grad kræver noget særligt, mens dette gælder for 3 pct. af skolelederne på skoler med en lavere andel end gennemsnittet eller derunder.¹⁰ Det fremgår således tydeligt af analyserne, at der hersker forskellige opfattelser af skolelederens rolle alt efter, hvor mange tosprogede elever der går på skolen.

Spørger man lærerne, om de oplever, at deres skoleleder har fokus på at lede en skole med tosprogede elever, svarer 72 pct. af lærerne også, at ledelsen på deres skole enten i høj grad eller i nogen grad har fokus på at lede en skole, hvor der går tosprogede elever.

TABEL 6.1

Skoleledere fordelt efter egen vurdering af graden af kendskab til forhold vedrørende lærernes undervisning af tosprogede elever, særskilt for specifikke forhold. Procent.

	Et konkret og detaljeret kendskab	Et overordnet kendskab	Et meget begrænset kendskab	Intet kendskab
De måder, hvorpå lærerne samarbejder med eleverne om at fastlægge arbejdsformer, metoder og stofvalg	4	65	28	4
De redskaber, lærerne bruger til målfastsættelse for den enkelte elev og til løbende evaluering	11	60	25	4
Lærernes overordnede planlægning af undervisningen, fx afdelings-, årgangs- eller fagniveau	1	57	35	6
Lærernes konkrete tilrettelæggelse på fx klasseteamniveau, herunder kendskab til undervisningsforløb	2	49	44	5
De tosprogede elevers individuelle elevmål	12	45	33	10

Anm.: Antal i alt: 82. På grund af afrunding summer alle rækker ikke til 100.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere.

Kortlægningen viser dog samtidig, at skolelederne ikke altid formår at omsætte deres fokus på at lede en skole med tosprogede elever til klare forventninger om, at lærerne inddrager dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen, sådan som loven foreskriver. Således vurderer kun knap halvdelen (46 pct.) af lærerne, at ledelsen på deres skole

10. På landsplan er der i gennemsnit 10 pct. tosprogede elever i skolerne. SFI og EVA har anvendt dette gennemsnit som afsæt for at vurdere, om en skole har en høj eller en lav andel af tosprogede elever.

enten i høj grad eller i nogen grad har tydelige forventninger til, at de inddrager dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen. I forlængelse heraf angiver skolelederne også selv, at de oftest har et overordnet kendskab til en række forhold vedrørende lærernes undervisning af tosprogede elever og ikke et konkret og detaljeret kendskab. Det kan være én forklaring på, at lærerne ikke oplever tydelige forventninger fra skoleledelsen. Skoleledernes vurdering af deres kendskab til en række forhold vedrørende lærernes undervisning fremgår af tabel 6.1.

Tabel 6.1 viser, at et flertal af skolelederne har et overordnet kendskab til:

- de måder, hvorpå lærerne samarbejder med eleverne om at fastlægge arbejdsformer, metoder og stofvalg (65 pct.)
- de redskaber, lærerne bruger til målfastsættelse for den enkelte elev og til løbende evaluering (60 pct.)
- lærernes overordnede planlægning af undervisningen, fx afdelings-, årgangs- eller fagniveau (57 pct.).

Tabellen viser også, at de to områder, som flest skoleledere (om end et mindretal) angiver, at de har konkret og detaljeret kendskab til, er:

- de redskaber, lærerne bruger til målfastsættelse for den enkelte elev og til løbende evaluering (11 pct.)
- de tosprogede elevers individuelle elevmål (12 pct.).

Forklaringen på lærernes manglende oplevelse af, at skoleledelsen har tydelige forventninger til, at de inddrager dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen, kan også ligge i, at skolerne generelt kun i begrænset, men dog stigende, omfang har iværksat konkrete tiltag for at sikre, at dansk som andetsprog indgår som en dimension i alle fag. Det mest udbredte er, at skolerne har en materialesamling vedrørende dansk som andetsprog. Det har 68 pct. af skolerne. Til gengæld indgår dansk som andetsprog kun på hver femte skole (21 pct.) som en dimension i alle årsplaner. Tilsvarende resultat gælder i forhold til, om der udarbejdes særlige årsplaner for undervisningen i dansk som andetsprog. Dette gør også cirka hver femte skole (22 pct.). For skoleåret 2010/11 angiver 16 pct. af skolelederne, at de ikke har nogen af de oplyste tiltag i spørge-

skemaundersøgelsen. Disse resultater fremgår af skoleledernes egne besvarelser, som er gengivet i tabel 6.2.

TABEL 6.2

Andelen af skoler, der har gjort noget for at sikre, at dansk som andetsprog indgår som en dimension i alle fag, opdelt efter aktivitetstype særskilt for skoleår. Procent og antal.

	Skoleåret 2007/08		Skoleåret 2008/09		Skoleåret 2009/10		Skoleåret 2010/11	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Dansk som andetsprog indgår som en dimension i alle årsplaner	7	4	12	7	22	16	21 ²	17
Der udarbejdes særlige årsplaner for undervisningen i dansk som andetsprog	5	3	8	5	15	11	22 ¹	18
Dansk som andetsprog indgår som en dimension i efteruddannelsesplaner	11	6	13	8	17	12	26 ²	21
Dansk som andetsprog er taget op som emne på pædagogiske rådmøder	16	9	28	17	40	29	41 ¹	33
Skolen har en materialesamling vedrørende dansk som andetsprog	63	35	61	37	68	49	68	55
Der udbydes lærerkonferencer vedrørende dansk som andetsprog på intranettet	9	5	8	5	15	11	17	14
Vidensdeling med funktionslærere/koordinatorer om dansk som andetsprog	41	23	46	28	57	41	58	47
Der udbydes lærerkurser i dansk som andetsprog	21	12	25	15	26	19	26	21
Der afholdes temadage om dansk som andetsprog	7	4	10	6	17	12	17	14
Ingen af delene	21	12	20	12	17	12	16	13
I alt	-	56	-	61	-	72	-	81

1. Indikerer signifikant udvikling (med 95 pct.s sikkerhed) fra 2007/08 til 2010/11.

2. Indikerer signifikant udvikling (med 90 pct.s sikkerhed) fra 2007/08 til 2010/11.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere.

Tabel 6.2 viser dog, at der er sket en stigning i antallet af skoler, der fra skoleåret 2007/08 til skoleåret 2010/11 har gjort følgende for at sikre, at dansk som andetsprog indgår som en dimension i alle fag:

- At dansk som andetsprog indgår som en dimension i alle årsplaner (fra 7 pct. til 21 pct.)
- At der udarbejdes særlige årsplaner for undervisningen i dansk som andetsprog (fra 5 pct. til 22 pct.)

- At dansk som andetsprog indgår som en dimension i efteruddannelsesplaner (fra 11 pct. til 26 pct.)
- At dansk som andetsprog er taget op som emne på pædagogiske rådsmøder (fra 16 pct. til 41 pct.).

Foruden den nævnte ”materialesamling vedrørende dansk som andetsprog”, som 68 pct. af skolerne har, viser tabel 6.3, at det næstmest udbredte tiltag på skolerne i skoleåret 2010/11 var ”vidensdeling med funktionslærere/koordinatorer om dansk som andetsprog” (58 pct.). Det tredjemest udbredte tiltag var at tage dansk som andetsprog op som emne på pædagogiske rådsmøder. Det gjorde 41 pct. af skolerne i skoleåret 2010/11. Omvendt var det mindst udbredt at udbyde lærerkurser i dansk som andetsprog (26 pct.) og afholde temadage om dansk som andetsprog (17 pct.) i skoleåret 2010/11. Endelig angiver 16 pct. af skolelederne, at deres skole i skoleåret 2010/11 ikke havde iværksat nogen af de nævnte tiltag.

Samlet set har afsnittet vist, at selvom skolelederne både selv og af lærerne anerkendes for at være bevidste om, at det kræver noget særligt at lede en skole med tosprogede elever, så går det knap så godt med at få dette fokus omsat i praksis. Skoleledelserne har kun et overordnet kendskab til, hvordan lærerne griber opgaven an med at undervise tosprogede elever og inddrage dansk som andetsprog som en dimension i alle fag. Der er fortsat mange skoler, som kun i begrænset omfang har iværksat konkrete tiltag for at understøtte lærernes tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen af tosprogede elever. Resultaterne indikerer, at der er et behov for, at skolelederen i højere grad omsætter sit fokus til tydelige forventninger til lærerne om, at de inddrager dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen, og at de følger disse forventninger op med konkrete tiltag. Som det også vil fremgå af nedenstående afsnit, ses det således som en væsentlig forudsætning for at styrke undervisningen af de tosprogede elever, at lærerne inddrager dansk som andetsprog som en dimension i alle fag.

LÆRERNES UNDERVISNING AF TOSPROGEDE ELEVER

Undersøgelser har vist, at det har en positiv betydning for blandt andet de tosprogede elevers faglige og personlige/sociale udvikling og trivsel,

at lærerne anlægger et ressourcensyn på eleverne, og at lærerne udviser en anerkendende tilgang til elevernes modersmål og kulturelle baggrund. De tosprogede elever oplever det således positivt, når lærerne inddrager og synliggør deres modersmål og kulturelle baggrund i undervisningen (EVA, 2007; Rambøll Management, 2008).

Vores kortlægning viser, at lærerne gennemgående oplever det som berigende at have tosprogede elever i klassen. Lærerne er således enige eller overvejende enige i, at det er berigende for eleverne generelt, at der er en mangfoldighed i elevgruppen (96 pct.), og i, at det er berigende for tosprogede elever at have flere sprog i spil (82 pct.). Hertil kommer, at 70 pct. er overvejende uenige eller uenige i, at det er vanskeligt at inkludere tosprogede elever i skolens sociale liv.

Lærerne vurderer til gengæld, at det er vanskeligt at sikre tosprogede elevers faglige udbytte af undervisningen. Omkring halvdelen (52 pct.) af lærerne er enige eller overvejende enige i, at det kan være vanskeligt at sikre de tosprogede elevers faglige udbytte af undervisningen. Vores analyser viser, at denne holdning især deles af de lærere, som samtidig angiver, at de ikke føler sig klædt på til at tage højde for dansk som andetsprog i undervisningen. Blandt de lærere, som svarer, at de slet ikke føler sig klædt på til opgaven med at undervise i dansk som andetsprog, er 60 pct. enige eller overvejende enige i, at det er vanskeligt at sikre de tosprogede elevers faglige udbytte af undervisningen. Blandt de lærere, der i høj grad føler sig klædt på til opgaven med at undervise i dansk som andetsprog, er det blot 21 pct., som er enige eller overvejende enige i udsagnet. Dermed viser undersøgelsen, at de lærere, som i mindre grad føler sig klædt på til opgaven med at undervise tosprogede elever, også er de lærere, som oplever det som vanskeligst at sikre de tosprogede elevers faglige udbytte af undervisningen.

Resultaterne viser, at lærerne grundlæggende bærer et ressourcensyn med ind i deres undervisning, men også, at det for nogle er en vanskelig opgave at sikre de tosprogede elevers faglige udbytte af undervisningen.

DANSK SOM ANDETSPROG I UNDERVISNINGEN

I dette afsnit undersøger vi, hvordan lærerne inddrager dansk som andetsprog i undervisningen. Undervisningen i dansk som andetsprog refere-

rer til to forhold, der knytter sig til undervisningen i folkeskolen. Dels er dansk som andetsprog et selvstændigt fag eller fagområde, som kan organiseres på flere forskellige måder, dels er dansk som andetsprog en dimension i undervisningen og noget, alle lærere er forpligtede til at inddrage i alle fag. Det betyder, at den enkelte lærer skal tilrettelægge undervisningen således, at der tages særligt hensyn til de tosprogede elevers særlige sproglige forudsætninger, fx ved at være bevidst om sprogbrug og materialevalg. Flere lærere er imidlertid af den opfattelse, at undervisningen i dansk som andetsprog er noget, som er dansklærerens og dansk som andetsprogs-lærerens opgave- og ansvarsområde, hvilket medfører, at ikke alle lærere har dette andetsprogs-pædagogiske fokus i undervisningen.

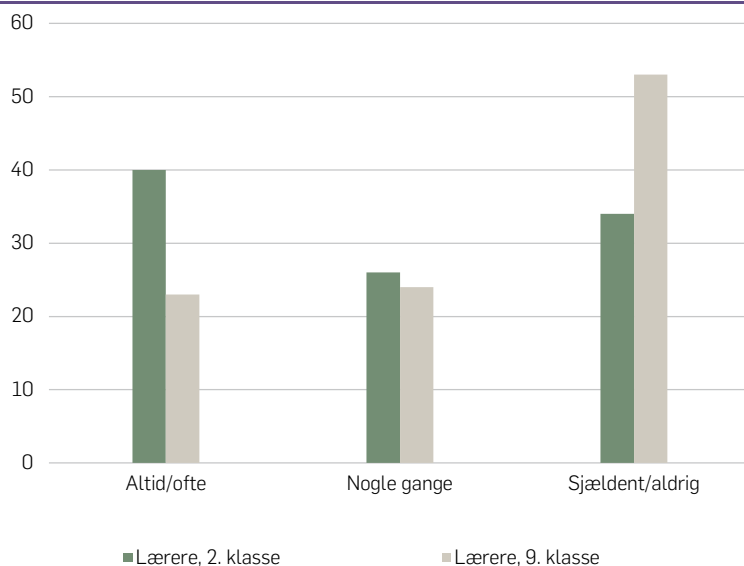
Kapitel 5 viste, at flere lærere ikke føler sig klædt på til at undervise i dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen. Én måde at afhjælpe dette på kunne være at inddrage sit team i planlægningen af undervisningen. Lærerne angiver dog i kortlægningen, at de kun sjældent diskuterer dansk som andetsprog på teammøder. 72 pct. af lærerne fra begge klassetrin svarer, at de sjældent eller aldrig gør dette.

Kapitel 5 viste også, at usikkerheden var størst hos lærerne i 9. klasse. Vores analyser viser, at denne usikkerhed har betydning for, hvor ofte eller sjældent lærerne fokuserer på dansk som andetsprog i undervisningen. Således viser spørgeskemaundersøgelserne blandt lærerne, at lærere, der underviser i 2. klasse, hyppigere har fokus på dansk som andetsprog, når de underviser, end lærerne i 9. klasse, jf. figur 6.3.

Figur 6.3 viser, at 40 pct. af de lærere, der i skoleåret 2010/11 underviste i 2. klasse, altid eller ofte havde fokus på dansk som andetsprog, mens der blandt lærere, der underviste i 9. klasse, var 23 pct., som altid eller ofte havde fokus på dette. Grundlæggende peger vores analyser på, at det, der betyder noget for, hvor ofte lærerne har fokus på dansk som andetsprog i undervisningen, er, om de føler sig klædt på til det. 65 pct. af de lærere, som i høj grad føler sig klædt på til at inddrage dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen, svarer, at de altid eller ofte har fokus på dansk som andetsprog. Omvendt svarer 89 pct. af de lærere, der vurderer, at de slet ikke er klædt på til det, at de sjældent eller aldrig har fokus på dansk som andetsprog i undervisningen. Dermed viser analyserne, at der er en tæt sammenhæng mellem, om man har fokus på dansk som andetsprog, og om man føler sig klædt på til opgaven.

FIGUR 6.3

Lærere fordelt efter, hvor ofte de har fokus på dansk som andetsprog i undervisningen, særligt for lærere i 2. og 9. klasse. Skoleåret 2010/11. Procent.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.- og 9.-klasses-lærere.

ANDETSPROGSPÆDAGOGISKE REDSKABER OG METODER

For at sikre de tosprogede elevers udbytte af undervisningen kan det være relevant for lærerne at anvende en række konkrete andetsprogpædagogiske redskaber og metoder i undervisningen.

Vi har på denne baggrund spurgt lærerne, hvilke metoder de anvender, når de underviser i klasser med tosprogede elever. Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen blandt lærerne viser, at flere lærere anvender de andetsprogpædagogiske redskaber og metoder, som vi har spurgt om. Dette på trods af at de som vist i forrige afsnit dels sjældent eller aldrig vurderer, at de fokuserer på dansk som andetsprog i undervisningen, dels ikke føler sig klædt på til opgaven. Dette vidner om, at lærerne ikke er fortrolige med, hvad det betyder at inddrage dansk som andetsprog i undervisningen, og hvordan det håndteres. Tabel 6.3 viser, hvilke andetsprogpædagogiske metoder lærerne inddrager i undervisningen.

TABEL 6.3

Andelen af lærere, der i høj grad eller i nogen grad er enige i, at de inddrager andetsprogs-pædagogiske metoder, opdelt efter metoder, særskilt for lærere i 2. og 9. klasse. Skoleåret 2010/11. Procent.

	Lærere, 2. klasse		Lærere, 9. klasse	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Jeg undersøgte løbende, om de forstod de vigtigste udtryk for et emne	87	138 ²	80	241 ⁸
Jeg anvendte visualisering som strategi	81 ¹	126 ³	68	200 ⁹
Jeg synliggjorde mangfoldigheden i elevgruppen i klasseværelset	63 ¹	100 ⁴	48	143 ¹⁰
Jeg havde et særligt fokus på at supplere mundtlige instruktioner med skriftlige beskeder	58	92 ²	51	151 ¹¹
Jeg underviste i strategier for faglig læsning	56	86 ⁵	54	159 ¹²
Jeg valgte bøger og undervisningsmaterialer, der var sprogligt tilgængelige for tosprogede elever	47 ¹	72 ⁶	29	87 ¹¹
Jeg valgte bøger og undervisningsmaterialer, der omhandler kulturelle emner	39	61 ⁷	48 ¹	141 ¹⁰
Jeg inddrog elevernes modersmål	9	14 ⁴	8	23 ¹³

1. Indikerer, at signifikant flere (med 95 pct.s sikkerhed) i høj eller nogen grad er enige.

2. Antal i alt: 159.

3. Antal i alt: 156.

4. Antal i alt: 158.

5. Antal i alt: 154.

6. Antal i alt: 155.

7. Antal i alt: 157.

8. Antal i alt = 303

9. Antal i alt = 293

10. Antal i alt = 296

11. Antal i alt = 299

12. Antal i alt = 294

13. Antal i alt = 297

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.- og 9.-klasses-lærere.

Tabel 6.3 viser, at det er mest udbredt blandt både 2.- og 9.-klasses-lærere at undersøge, om eleverne forstår de vigtigste udtryk for et emne, samt at anvende visualisering som strategi. Således svarer hhv. 87 pct. og 81 pct. af 2.-klasses-lærerne, at de brugte disse metoder, mens hhv. 80 pct. og 68 pct. af 9.-klasses-lærerne svarer, at de brugte disse metoder. Der er dog flere 2.-klasses-lærere, der anvendte visualisering som strategi, end 9.-klasses-lærere.

Vi har i tilknytning til forståelsesaspektet spurgt de tosprogede 9.-klasses-elever i en spørgeskemaundersøgelse, hvor ofte de har brug for hjælp til at forstå ord i timen, og hvor ofte de spørger, når der er ord, de ikke forstår. Deres besvarelser viser, at en forholdsvis stor andel (60 pct.) af de tosprogede elever i 9. klasse vurderer, at de til tider har brug for hjælp til at forstå de ord, der bruges i undervisningen. Således er det kun

omkring hver tredje tosprogede 9.-klasses-elev (34 pct.), som aldrig oplever, at han/hun har brug for hjælp til at forstå ord i timerne.

Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen blandt de tosprogede 9.-klasses-elever viser også, at 42 pct. af eleverne altid eller ofte spørger, når der er ord, de ikke forstår, mens 58 pct. angiver, at de kun af og til eller aldrig spørger. Når eleverne spørger om hjælp, er det oftest læreren, de spørger. Dette angiver 83 pct. af eleverne. Resultaterne understøtter vigtigheden i, at læreren er opmærksom på at inddrage andetsprogs-pædagogiske redskaber og metoder i undervisningen, herunder sikringen af, at de tosprogede elever forstår de vigtigste udtryk inden for et emne.

Lærernes besvarelser, som de fremgår af tabel 6.3, viser, at der er forskel på de strategier, som lærerne i henholdsvis 2. og 9. klasse anvender. Lærerne i 2. klasse vælger i højere grad end 9.-klasses-lærerne bøger og undervisningsmaterialer, der er sprogligt tilgængelige for tosprogede elever (47 pct. mod 29 pct.), mens 9.-klasses-lærerne i højere grad vælger bøger og undervisningsmaterialer, der omhandler kulturelle emner (48 pct. mod 39 pct.). Herudover gør 2.-klasses-lærerne også mere ud af at synliggøre mangfoldigheden i elevgruppen i klasseværelset. Dette gør 63 pct. af 2.-klasses-lærerne, mens det gælder for 48 pct. af 9.-klasses-lærerne.

2.- og 9.-klasses-lærerne har til gengæld i lige stort omfang fokus på at supplere mundtlige instruktioner med skriftlige beskeder (hhv. 58 pct. og 51 pct.) og på at undervise i strategier for faglig læsning (hhv. 56 pct. og 54 pct.). De er også fælles om i mindre grad at inddrage elevernes modersmål. 9 pct. af 2.-klasses-lærerne og 8 pct. af 9.-klasses-lærerne inddrog således elevernes modersmål, da de i skoleåret 2010/11 underviste i klasser, hvor der var tosprogede elever.

Grundlæggende synes 2.-klasses-lærerne at anvende de nævnte metoder mere end 9.-klasses-lærerne. Dette harmonerer med de resultater i forrige afsnit, der viste, at 2.-klasses-lærerne oftere har fokus på dansk som andetsprog i undervisningen.

At lærerne i 2. klasse har større fokus på dansk som andetsprog og i højere grad end 9.-klasses-lærerne anvender forskellige andetsprogs-pædagogiske metoder, kan ses som udtryk for, at lærere i indskolingen gennemgående arbejder mere sprogligt bevidst end lærere i udskolingen. Det hænger måske sammen med, at sproget især her ses som et væsentligt redskab for den læring, der skal finde sted. I tilknytning til dette er

det væsentligt at bemærke, at sprog ikke kun er en forudsætning for læring, men at sprog også er en integreret del af elevers almene læring og betydningsdannelse i fagene, hvorfor det er vigtigt, at lærere på alle klassetrin arbejder sprogligt bevidst (EVA, 2007). Forskellen kan imidlertid også skyldes, at der er forskel på, i hvilken grad lærere, der underviser i forskellige fag, har fokus på opgaven med at inddrage dansk som andetsprog som en dimension i faget – selvom der er krav om, at dansk som andetsprog skal indgå som en dimension i alle fag. I 2. klasse har vi svar fra dansk- og matematiklærere, mens vi i 9. klasse har svar fra dansk- og matematiklærere samt engelsk- og fysiklærere.

Resultaterne af denne analyse indikerer samlet set, at der er behov for en fortsat bevidsthed hos alle lærergrupper og på alle undervisningstrin om, at der skal arbejdes med dansk som andetsprog som en dimension i alle fag og gennem hele skoleforløbet.

BRUGEN AF SÆRLIGE RESSOURCEPERSONER (DANSK SOM ANDETSPROGS-LÆRERE) PÅ SKOLERNE

Skolerne har i forskelligt omfang ansat og uddannet lærere i dansk som andetsprog. Disse særligt uddannede lærere fungerer ofte som særlige ressourcepersoner for skolernes elever og lærere.

De særligt uddannede dansk som andetsprogs-lærere kan varetage forskellige opgaver. Typisk fungerer de som særlige ressourcepersoner, og de bruges blandt andet til at gennemføre undervisningen af tosprogede elever eller til at støtte og vejlede skolens øvrige lærere i forhold til andetsprogpædagogik. Disse ressourcepersoner kan således hjælpe lærerne med at blive klædt bedre på til at inddrage dansk som andetsprog som dimension i deres undervisning.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt skolelederne viser, at skolerne i skoleåret 2010/11 i gennemsnit havde tre lærere ansat, som er uddannet i dansk som andetsprog, ud af en samlet lærerstab på i gennemsnit 42 lærere. Skolerne råder altså typisk over flere dansk som andetsprogs-lærere. Alligevel viser spørgeskemaundersøgelsen blandt lærerne, at lærerne eller deres team kun i begrænset omfang inddrog dem i undervisningen sidste skoleår.

51 pct. af lærerne i 2. klasse svarer, at de selv eller deres team sjældent eller aldrig inddrog skolens dansk som andetsprogs-lærere, mens

det blandt lærerne i 9. klasse er 72 pct., som sjældent eller aldrig inddrog dem. Resultaterne viser, at det er mere udbredt blandt lærere i 2. klasse at inddrage dansk som andetsprogs-lærerne end blandt de lærere, der underviser i 9. klasse.

Fælles for lærerne i 2. og 9. klasse er, at de oftest bruger dansk som andetsprogs-lærerne i selve undervisningen af de tosprogede elever og i mindre grad til vidensdeling og sparring. Lærernes besvarelser fremgår af tabel 6.4.

TABEL 6.4

Andelen af lærere, der i høj grad eller i nogen grad har brugt skolens dansk som andetsprogs-lærere, opdelt efter specifikke sammenhænge, særskilt for lærere i 2. og 9. klasse. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	Lærere, 2. klasse		Lærere, 9. klasse	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Undervisning af tosprogede elever – i eller uden for klassen	67 ¹	97 ²	32	87 ⁴
Sparring og rådgivning af den enkelte lærer	26	38 ²	13	36 ⁵
Inspiration på baggrund af fælles oplæg på PR-møder, lærerrådsmøder etc.	15	22 ²	20	53 ⁶
Hjælp med at opstille andetsprogs-pædagogiske mål i faglærernes årsplaner, elevplaner etc.	10	14 ³	10	26 ⁷

1. Indikerer, at signifikant flere lærere fra 2. klasse (med 95 pct.s sikkerhed) i høj grad eller i nogen grad brugte skolens dansk som andetsprogs-lærere til denne sammenhæng end lærere fra 9. klasse.

2. I alt = 145

3. I alt = 143

4. I alt = 272

5. I alt = 270

6. I alt = 267

7. I alt = 268

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.- og 9.-klasser-lærere.

Sidste skoleår brugte 67 pct. af lærerne i 2. klasse i høj grad eller i nogen grad skolens dansk som andetsprogs-lærere til undervisning af de tosprogede elever. Til sammenligning brugte 32 pct. af lærerne i 9. klasse dem i høj grad eller i nogen grad til dette.

Lærerne i 2. klasse brugte også oftere skolens dansk som andetsprogs-lærere til sparring og rådgivning af den enkelte lærer end lærerne i 9. klasse. 26 pct. af lærerne i 2. klasse brugte således i høj grad eller i nogen grad skolens dansk som andetsprogs-lærere til sparring og rådgivning, mens det gjaldt for 13 pct. af lærerne i 9. klasse.

For begge lærergrupper gør det sig gældende, at de kun i begrænset omfang brugte dansk som andetsprogs-lærerne til inspiration på baggrund af fælles oplæg på pædagogisk råd (PR-møder), lærerrådsmøder

osv. eller til at hjælpe med at opstille andetsprogs-pædagogiske mål i faglærernes årsplaner, elevplaner osv.

Ud fra lærernes besvarelser og i lyset af den store andel af lærere, som ikke føler sig klædt på til at varetage opgaven med at inddrage dansk som andetsprog som en dimension i undervisningen, synes resultaterne at indikere, at der er et uudnyttet potentiale på lærerniveau i brugen af de særlige ressourcepersoner/dansk som andetsprogs-lærere.

Resultaterne peger på, at det endnu ikke er udbredt blandt lærerne at søge støtte og rådgivning hos de særlige ressourcepersoner. Dette kan eventuelt hænge sammen med, at dansk som andetsprog endnu ikke er et fokusområde for mange lærere (se tabel 6.5). Således er det heller ikke en naturlig del af lærernes praksis at opsøge viden om undervisningen af tosprogede elever. Når en større andel af lærerne samtidig angiver, at deres ledelse kun i mindre grad eller slet ikke har tydelige forventninger til, at de inddrager dansk som andetsprog i undervisningen, kan dette give anledning til at pege på skolelederne som væsentlige aktører, der dels kan sikre, at alle lærere har fokus på dansk som andetsprog, når de gennemfører undervisning, hvor der deltager tosprogede elever, dels kan sikre, at de særlige ressourcepersoner bliver brugt af skolernes lærere.

Disse analyser bekræftes i andre undersøgelser, fx i rapporten *Undervisning af tosprogede elever i folkeskolen* (EVA, 2007). Heri understreges det blandt andet, at skoleledelsen har et særligt ansvar for at sætte dansk som andetsprog på dagsordenen og sikre strukturer, der hos lærerne skaber bevidsthed om andetsprogs-pædagogik. En anden nyere undersøgelse (EVA, 2009) fremhæver, at der kan være behov for, at skoleleder og ressourcepersoner overvejer, hvordan man skaber bedre rammer for vejledningsforløb, der på længere sigt bidrager til at kvalificere lærernes undervisning.

SKOLE-HJEM-SAMARBEJDET MED TOSPROGEDE ELEVERS FORÆLDRE

Ud over den konkrete undervisning af tosprogede elever afdækker denne kortlægning også, hvilke indsatser skolerne har iværksat for at styrke skole-hjem-samarbejdet. Siden 1974 er det af folkeskoleloven fremgået, at skolen skal samarbejde med forældrene om elevernes faglige og personli-

ge udvikling. I folkeskolelovens § 1, stk. 1, er det formuleret på følgende måde:

Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Folkeskoleloven præciserer også, at samarbejdet mellem skole og hjem har til hensigt at medvirke til at realisere skolens dannelsesprojekt, og at skolen og hjemmet i fællesskab skal understøtte og medvirke til, at alle elever får mulighed for at udvikle deres potentiale for læring og udvikling.

Når samarbejdet mellem skole og hjem fremhæves, hænger det blandt andet sammen med, at forskningsresultater viser, at forældrene har en stor betydning for deres børns skolegang, og at en høj grad af forældreinvolvering er en af de mest afgørende faktorer for, at børn får et succesfuldt skoleforløb (Desforges & Abouchar, 2003). Et frugtbart og konstruktivt samarbejde forudsætter, at forældre og lærere udvikler en fælles forståelse af skolens projekt. Forskningsresultater viser også, at forældrenes tilgang og holdning til skolen er af væsentlig betydning for elevernes læring. Forældres engagement og medleven i deres barns skolegang vurderes således at have en stor betydning for barnets læring og videre uddannelse (fx Desforges & Abouchar, 2003; Nielsen, Fink-Jensen & Ringsmose, 2005; Plough, 2003).

Forventningerne om, at der er et samarbejde mellem skole og hjem, har altså været en etableret del af den danske folkeskole i årtier. Alligevel er formålet med samarbejdet sjældent klart formuleret, og forståelsen af opgaven kan være meget forskellig. Lærere og forældre har ofte forskellige opfattelser af og forventninger til samarbejdet. Dette kan være med til at skabe konflikter og misforståelser i skole-hjem-samarbejdet (Skole og Samfund, 2005). Samarbejdet mellem skole og hjem kan således være både godt og konstruktivt, men det kan også rumme en række udfordringer for både lærere og forældre.

SKOLENS FORVENTNINGER TIL TOSPROGEDE ELEVERS FORÆLDRE

I skolens samarbejde med forældre til tosprogede elever kan der være behov for at have særlig fokus på, hvordan man etablerer et godt samarbejde. Sproglige barrierer kan fx betyde, at forældrene til de tosprogede elever føler sig usikre over for, hvordan de kan følge med i barnets skolegang (Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration, 2010). Undersøgelser har samtidig vist, at der i skole-hjem-samarbejdet kan herske forskellige forventninger til eller forestillinger om, hvad samarbejdet skal omhandle på grund af forskelle i skolens og forældrenes kultur (EVA, 2007). Nogle forældre til tosprogede børn kan især have en forventning om, at skolen alene skal kvalificere eleverne fagligt til at kunne gennemføre en ungdomsuddannelse, mens lærerne også ser det som en væsentlig opgave at arbejde med elevernes personlige, sociale og relationelle kompetencer (Rambøll Management, 2008). En anden udfordring er, at det kan være vanskeligt at få nogle forældre til tosprogede elever til at deltage aktivt i skole-hjem-samarbejdet.

Vores undersøgelse viser, at et flertal af lærerne (79 pct.) vurderer, at de enten i høj grad eller i nogen grad har kompetencer/værktøjer til at få forældre til tosprogede elever til dels at forstå, at de er en vigtig ressource i forhold til deres børns læring, dels hvad formålet er med skole-hjem-samarbejdet. 78 pct. af lærerne vurderer ligeledes, at de enten i høj grad eller i nogen grad har kompetencer/værktøjer til at få forældre til tosprogede elever til at føle sig trygge i skole-hjem-samarbejdet.

Samtidig fremgår det også af spørgeskemaundersøgelserne blandt skoleledere og lærere, at der gennemgående hersker en opfattelse af, at der er behov for at gøre noget særligt for at få forældre til tosprogede elever til at deltage i skole-hjem-samarbejdet. I alt 93 pct. af skolelederne og 90 pct. af lærerne er enten enige eller overvejende enige i, at der er behov for, at skolen gør noget særligt for at sikre, at tosprogede elevers forældre deltager i skole-hjem-samarbejdet. Det er særligt på skoler, hvor andelen af tosprogede elever er større end gennemsnittet, at skolelederne er enige.¹¹ Således svarer 84 pct. af skolelederne på skoler med over 10 pct. tosprogede elever, at de er enige i, at der er behov for

---

11. På landsplan er der i gennemsnit 10 pct. tosprogede elever i skolerne. SFI og EVA har anvendt dette gennemsnit som afsæt for at vurdere, om en skole har en høj eller en lav andel af tosprogede elever på skolen.

at gøre noget særligt for at sikre, at tosprogede elevers forældre deltager i skole-hjem-samarbejdet.

Skolelederne mener gennemgående, at der er behov for at gøre en særlig indsats, men dette genspejles ikke i de oplevelser, som forældrene til de tosprogede elever har.

TABEL 6.5

Forældre til tosprogede elever fordelt efter deres enighed i udsagn om lærernes forventninger til og hensyntagen i skole-hjem-samarbejdet, særskilt for specifikke udsagn. Procent.

	Enig	Uenig	Ved ikke	Total
Jeg ønsker, at lærerne i skole-hjem-samarbejdet skal tage særlige hensyn til, at jeg har en anden etnisk baggrund end dansk	43	53	4	100
Jeg oplever, at lærerne i skole-hjem-samarbejdet tager særlige hensyn til, at jeg har en anden etnisk baggrund end dansk	39	57	4	100
Jeg ved, hvilke forventninger lærerne har til, hvordan jeg skal støtte mit barns skolegang	84	14	3	101 ¹
Jeg er enig i de forventninger, lærerne har til, hvordan jeg skal støtte mit barns skolegang	80	10	11	101 ¹

Anm.: Antal i alt: 327.

1. Summerer til mere end 100 på grund af afrunding.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til tosprogede elever (2. klasse).

Tabel 6.5 viser, at et flertal (57 pct.) af forældrene er uenige i, at lærerne i skole-hjem-samarbejdet tager særlige hensyn, fordi forældrene har en anden etnisk baggrund end dansk. Samtidig viser deres besvarelser, at de ikke ønsker særbehandling. Et flertal på 53 pct. af forældrene er således uenige i, at lærerne i skole-hjem-samarbejdet skal tage særlige hensyn til, at de har en anden etnisk baggrund end dansk.

Set ud fra et forældreperspektiv synes der ikke at være usikkerhed om, hvilke forventninger lærerne har til, hvordan de skal støtte deres barns skolegang. Et flertal på 84 pct. er således enige i, at de ved, hvilke forventninger lærerne har til, hvordan de skal støtte deres barns skolegang. Og en overvejende del af forældrene (80 pct.) er også enige i de forventninger, lærerne har til, hvordan de skal støtte deres barns skolegang. Undersøgelsen viser således, at forældrene gennemgående oplever, at de både har kendskab til og er enige i de forventninger, som lærerne har til, hvordan de skal støtte deres børns skolegang. Svarene kan dog være udtryk for, at lærere og forældre har hver deres opfattelse af, hvad et velfungerende skole-hjem-samarbejde består i, og at de ikke får drøftet

disse forventninger med hinanden og foretaget de tilpasninger, der eventuelt er brug for.

SKOLE-HJEM-SAMARBEJDSINITIATIVER RETTET MOD TOSPROGEDE ELEVERS FORÆLDRE

På trods af at det ovenfor fremgår, at skoleledere og lærere vurderer, at der er behov for en særlig indsats for at sikre, at forældre til tosprogede elever deltager i skole-hjem-samarbejdet, viser kortlægningen, at skolerne kun i begrænset omfang iværksætter særlige indsatser med henblik på at styrke samarbejdet med forældrene. Dette fremgår af tabel 6.6.

TABEL 6.6

Andelen af skoleledere og lærere, der har gennemført særlige skole-hjem-samarbejdsinitiativer for tosprogede elever og forældre, opdelt efter initiativ, særskilt for skoleledere og lærere. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	Skoleledere		Lærere	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Ja, vi har afholdt særlige arrangementer for tosprogede elever og forældre	37	28	8	36
Ja, vi har holdt særlige arrangementer udelukkende for kvinder	7	5	2	7
Ja, vi har afholdt særlige arrangementer udelukkende for mænd	1	1	0	1
Ja, vi har samarbejdet med lokalmiljøet	23	17	5	23
Andet	11	8	8	35
Nej, vi har ikke gennemført særlige skole-hjem-samarbejdsinitiativer for tosprogede elever og forældre	51	38	83	379
I alt	-	75	-	458

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere og 2.- og 9.-klasser-lærere.

Tabel 6.6 viser, at 51 pct. af skolelederne og 83 pct. af lærerne i skoleåret 2010/11 angiver, at der ikke blev gennemført særlige skole-hjem-samarbejdsinitiativer for tosprogede elevers forældre. Dette understøtter forældrenes oplevelse af, at de heller ikke i praksis oplever, at der bliver taget særlige hensyn til dem.

De tiltag som flest, om end et mindretal, af skolelederne angiver, at skolen har gennemført, er afholdelse af særlige arrangementer for tosprogede elever og forældre (37 pct.) og samarbejde med lokalmiljøet (23 pct.). Kigger man omvendt på de tiltag, som de enkelte lærere, der deltager i denne evaluering, har gennemført, fremgår det, at 8 pct. af lærerne

har afholdt særlige arrangementer for tosprogede elever og forældre, og at 5 pct. har samarbejdet med lokalmiljøet. Både skoleledere og lærere angiver, at de stort set ikke har afholdt særlige arrangementer udelukkende for kvinder eller mænd (0-7 pct.). Kigger man overordnet på, hvilke skoler der typisk har gennemført ovenstående tiltag, viser det sig, at det især er skoler med en andel af tosprogede elever på mere end gennemsnittet. Blandt de skoler, hvor de tosprogede elever udgør mindst 11 pct. (høj andel), er det således 50 pct. af skolerne, som har afholdt særlige arrangementer for tosprogede elever og forældre.

Forældrenes besvarelser synes at understøtte lærernes vurdering af, hvor udbredt det er at afholde særlige arrangementer for forældre til tosprogede elever. Således angiver 10 pct. af de tosprogede elevers forældre i vores undersøgelse, at lærerne i deres barns klasse sidste år holdt møder kun for forældre til tosprogede elever. Et flertal på 72 pct. angiver dog, at de ikke synes, at lærerne i deres barns klasse bør holde møder, som kun er for forældre til tosprogede elever. Igen tilkendegiver forældrene en holdning, der indikerer, at de ikke ønsker en særlig eller anden behandling end andre forældre.

KOMMUNIKATIONSFORMER OG VIDEREGIVELSE AF INFORMATIONER

Skolelederne og lærerne vurderer, at der er behov for, at skolerne gør noget særligt for at sikre et godt skole-hjem-samarbejde med de tosprogede elevers forældre. Men som forrige afsnit viste, ser denne vurdering ikke ud til at udmønte sig i særlige samarbejdsaktiviteter i praksis.

Vores undersøgelse viser til gengæld, at et flertal af skolerne anvender særlige kommunikationsformer i kommunikationen og dialogen med forældre til tosprogede elever. Brugen af de forskellige kommunikationsformer fremgår af tabel 6.7.

Tabel 6.7 viser, at kun 4 pct. af skolelederne slet ikke anvender særlige kommunikationstyper til forældre til tosprogede børn. Til gengæld viser tabellen, at skolerne generelt gør brug af en bred vifte af kommunikationstyper rettet mod forældrene til de tosprogede børn. Det er især anvendelsen af tolke, der er meget udbredt. 96 pct. af skolelederne angiver, at skolerne i skoleåret 2010/11 anvendte tolke. Hertil kommer, at 66 pct. angiver, at de har haft telefonisk kontakt, 49 pct., at de

har oversat skriftligt materiale, 43 pct., at de har haft hjemmebesøg, og 31 pct., at de har udarbejdet særligt skriftligt materiale på de tosprogede elevers forældres modersmål. Kun et fåtal af skolerne (7 pct.) angiver dog, at de har anvendt forældreforum som en særlig kommunikationstype til de tosprogede elevers forældre.

TABEL 6.7

Andelen af skoleledere og lærere, der har anvendt særlige kommunikationstyper i dialogen med forældre til tosprogede børn, opdelt efter kommunikationstype, særskilt for skoleledere og lærere. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	Skoleledere		Lærere	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Oversat skriftligt materiale	49	41	11	52
Særligt udarbejdet skriftligt materiale på de tosprogede elevers forældres modersmål	31	26	5	24
Forældreforum	7	6	9	39
Hjemmebesøg	43	36	9	41
Telefonisk kontakt	66	55	36	165
Tolk	96	81	41	187
Der anvendes ikke særlige kommunikationstyper til tosprogede forældre	4	3	49	224
I alt	-	84	-	461

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.- og 9.-klasser-lærere.

Blandt lærerne angiver 49 pct., at de eller deres team ikke har anvendt særlige kommunikationstyper til tosprogede elever. For lærerne tegner der sig således et andet billede i forhold til brugen af særlige kommunikationstyper rettet mod forældre til tosprogede elever end for skolelederne. Brugen af tolke er det tiltag, flest har anvendt (41 pct.), herefter kommer telefonisk kontakt (36 pct.) og oversættelse af skriftligt materiale (11 pct.). De tre mest anvendte kommunikationstyper er således de samme, som skolelederne angiver. Lærerne angiver dem således bare i mindre omfang.

På trods af at tolke synes at være et anvendt tiltag for at forbedre kommunikationen mellem skole og hjem, når det gælder tosprogede elevers forældre, vurderer kun 16 pct. af forældrene selv, at de har brug for en tolk, når de kommer til møder i deres barns klasse. At der kan herske forskellige opfattelser af, om tolkning er nødvendig i dialogen mellem skole og hjem, fremgår blandt andet også af evalueringen af *Tosprogs-Taskeforven* (Oxford Research, 2012). Her fremhæver lærere, hvordan de oplever, at forældre til tosprogede elever ikke nødvendigvis er bevidste om, at de har brug for tolke. Samtidig har lærerne gode erfaringer med at anvende tolk alligevel, fordi det forbedrer forældrenes udbytte af de akti-

viteter, de deltager i. I den forbindelse understreger lærerne, at forældrene sagtens kan have et veludviklet dansk sprog, men samtidig have behov for at få oversat de ord, som anvendes i og knytter sig til en skolesammenhæng. Når denne kortlægning derfor viser, at der er et misforhold mellem skolernes brug af tolke og forældrenes egne vurderinger af behovet for tolkning, er dette således ikke ensbetydende med, at skolerne har overdrevet brugen af tolke.

Tabel 6.8 viser, at forældrene får deres viden på flere forskellige måder, når de skal have viden om deres barns skolegang.

TABEL 6.8

Andelen af forældre til tosprogede, der fik viden om deres barns skolegang, da barnet gik i 2. klasse, opdelt efter informationsmåde. Procent og antal.

	Pct.	Antal
Deltog du i skole-hjem-samtaler?	99	322
Deltog du i forældremøder i klassen?	95	310
Gik du på internettet, fx Skolekom eller Skoleintra?	87	284
Deltog du i fester/sociale arrangementer i klassen?	87	282
Fik du tilsendt breve på dansk?	70	229
Ringede du/I til lærerne?	46	150
Ringede lærerne til dig?	45	147
Fik du/I besøg hjemme af lærerne?	19	62
Fik du tilsendt breve, som var oversat til dit modersmål?	6	19

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt tosprogede elever i 9. klasse.

Tabel 6.8 viser, at forældrene til de tosprogede elever hovedsageligt får viden om deres barns skolegang via skole-hjem-samtaler (99 pct.), forældremøder i klassen (95 pct.), ved at gå på internettet og besøge fx Skolekom eller Skoleintra (87 pct.) og via fester eller sociale arrangementer i klassen (87 pct.). Herudover angiver forældrene, at de ser det som vigtigt at deltage i skole-hjem-samtaler og forældremøder. I alt 99 pct. af forældrene vurderer således, at det enten er meget vigtigt eller vigtigt at deltage i skole-hjem-samtalerne, mens 95 pct. vurderer, at det enten er meget vigtigt eller vigtigt at deltage i forældremøder.

Endnu et vigtigt redskab i skole-hjem-samarbejdet, som ikke fremgår af tabel 6.8, er elevplaner. 88 pct. af forældrene angiver, at de sidste skoleår fik en elevplan, der redegjorde for, hvordan det gik med deres barn i 2. klasse. I tilknytning hertil vurderer i alt 98 pct. af forældrene, at elevplanen enten er meget vigtig eller vigtig, for at de kan følge med i deres barns skolegang.

FORÆLDRENES BIDRAG OG RESSOURCER I FORHOLD TIL DERES BARNES SKOLEGANG

I dette afsnit undersøger vi, hvordan de tosprogede elevers forældre oplever, at lærerne ser på deres bidrag til skole-hjem-samarbejdet, men også hvilke ressourcer lærerne vurderer, at forældrene har at trække på, og hvor mange af dem de oplever, der i praksis yder en indsats i forhold til deres barns skolegang.

Grundlæggende oplever hovedparten af forældrene (93 pct.), at lærerne er tilfredse med den måde, de støtter deres barns skolegang på.

Vores undersøgelse viser dog, at lærernes vurdering af dels hvilken andel af de tosprogede elevers forældre, der i praksis yder en indsats, dels hvilke ressourcer forældrene har at trække på, afhænger af, hvilke aspekter der ses på, men også af, hvilke klassetrin lærerne underviser på.

Vi har i undersøgelsen bedt lærerne vurdere de tosprogede elevers forældres indsats og ressourcer i forhold til følgende tre aspekter:

- Faglig støtte (fx at hjælpe med lektier eller at læse med barnet)
- At få barnet til at lave lektier
- Barnets fremmøde.

Lærernes besvarelser fremgår af tabel 6.9 og tabel 6.10.

TABEL 6.9

Lærere, der oplever, at tosprogede elevers forældre har ressourcer at trække på i forhold til faglig støtte, lektiestøtte og fremmøde, fordelt efter vurderet andel af forældre, særsomt for ressourcestype og klassetrin. Procent.

	Hvor stor en andel af de tosprogede elevers forældre, oplever du, har ressourcer at trække på i forhold til den faglige støtte (fx hjælpe med lektier eller læse med barnet)?		Hvor stor en andel af de tosprogede elevers forældre, oplever du, har ressourcer at trække på i forhold til at få barnet til at lave lektier?		Hvor stor en andel af de tosprogede elevers forældre, oplever du, har ressourcer at trække på i forhold til barnets fremmøde?	
	Lærere, 2. klasse	Lærere, 9. klasse	Lærere, 2. klasse	Lærere, 9. klasse	Lærere, 2. klasse	Lærere, 9. klasse
Alle/de fleste	41	25	54	36	88	60
Halvdelen	27	27	29	34	8	22
De færreste/ingen	32	48	18	30	4	18
I alt	100	100	101 ¹	100	100	100
Antal i alt	158	290	160	298	160	291

1. Summerer ikke til 100 på grund af afrunding.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.- og 9.-klasser-lærere.

TABEL 6.10

Lærere, der oplever, at tosprogede elevers forældre i praksis yder en indsats i forhold til faglig støtte, lektiestøtte og fremmøde, fordelt efter vurderet andel af forældre, særskilt for indsatsstype og klassetrin. Procent.

	Hvor stor en andel af de tosprogede elevers forældre, oplever du i praksis yde en indsats i forhold til den faglige støtte (fx hjælpe med lektier eller læse med barnet)?		Hvor stor en andel af de tosprogede elevers forældre, oplever du i praksis yde en indsats i forhold til at få barnet til at lave lektier?		Hvor stor en andel af de tosprogede elevers forældre, oplever du i praksis yde en indsats i forhold til barnets fremmøde?	
	Lærere, 2. klasse	Lærere, 9. klasse	Lærere, 2. klasse	Lærere, 9. klasse	Lærere, 2. klasse	Lærere, 9. klasse
Alle/de fleste	47	25	52	35	86	57
Halvdelen	31	26	33	35	11	25
De færreste/ ingen	22	49	15	30	4	18
I alt	100	100	100	100	101 ¹	100
Antal i alt	161	296	161	295	160	294

1. Summerer ikke til 100 på grund af afrunding.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 2.- og 9.-klasses-lærere.

Grundlæggende gælder det for lærernes svar i relation til de spørgsmål, der er gengivet i tabel 6.9 og 6.10, at det er nogle af de få forhold, hvor vi ser en signifikant forskel på holdningerne blandt 2.- og 9.-klasses-lærerne. 2.-klasses-lærerne har generelt en mere positiv oplevelse af forældrenes støtte i forbindelse med deres barns skolegang end 9.-klasses-lærerne.

De fleste 2.- og 9.-klasses-lærere oplever dog, at alle eller de fleste forældre til tosprogede elever i praksis både yder en indsats og har ressourcer at trække på i forhold til barnets fremmøde. Men hvor hhv. 86 pct. og 88 pct. af 2.-klasses-lærere oplever, at alle eller de fleste forældre til tosprogede elever dels i praksis yder en indsats, dels har ressourcer at trække på i forhold til barnets fremmøde, gælder det tilsvarende for 57 pct. og 60 pct. af 9.-klasses-lærerne. Bidraget til barnets fremmøde er reelt det eneste af de tre undersøgte aspekter, som et flertal af 9.-klasses-lærerne oplever, at alle eller de fleste af de tosprogede elevers forældre enten i praksis yder en indsats for eller har ressourcer at trække på i forhold til.

Et flertal af 2.-klasses-lærerne oplever ellers også, at alle eller de fleste tosprogede elevers forældre i praksis yder en indsats (52 pct.) og har ressourcer at trække på (54 pct.) i forhold til at få barnet til at lave lektier. Blandt 9.-klasses-lærerne er andelen henholdsvis 35 pct. og 36 pct.

Det aspekt, som både 2.- og 9.-klasses-lærerne oplever, at de tosprogede elevers forældre har sværest ved, er den faglige støtte. 47 pct. af 2.-klasses-lærerne oplever, at alle eller de fleste forældre i praksis yder en indsats i forhold til den faglige støtte, mens andelen er 25 pct. af 9.-klasses-lærerne. Yderligere oplever 41 pct. af 2.-klasses-lærerne, at alle eller de fleste tosprogede elevers forældre har ressourcer at trække på i forhold til den faglige støtte, mens det alene er oplevelsen blandt 25 pct. af 9.-klasses-lærerne.

Resultaterne tyder samlet set på, at lærerne i 9. klasse i mindre grad end lærerne i 2. klasse oplever, at de tosprogede elever kan hente støtte hos deres forældre. I lyset af forældrenes betydning for, at eleverne får et succesfuldt skoleforløb (Desforges, 2003), indikerer vores undersøgelse, at der på 9. klassetrin er andre, og måske større, udfordringer for skole-hjem-samarbejdet og for understøttelsen af undervisningen for tosprogede elever end på 2. klassetrin. Det kan blandt andet forventes at påvirke samarbejdet, at eleverne er blevet ældre, og at forældrene i forlængelse af dette oplever at have mindre indflydelse på elevernes fremmøde og lektielæsning.

SAMMENFATNING

Dette kapitel belyser indsatser på skoleniveau, der har til hensigt at styrke de tosprogede elevers faglige udbytte af undervisningen. Kapitlet har fire fokusområder:

- Skolernes organisering af den supplerende undervisning i dansk som andetsprog
- Skoleledelsernes og lærernes fokus på undervisningen af tosprogede elever, herunder hvordan lærerne konkret arbejder med dansk som andetsprog i undervisningen
- Skolernes brug af særlige ressourcepersoner i dansk som andetsprog
- Skolernes tilrettelæggelse af skole-hjem-samarbejdet med forældre til tosprogede elever.

Kortlægningen viser, at størstedelen af skolerne tilbyder supplerende undervisning i dansk som andetsprog uden for klassen i den almindelige undervisningstid. At en stor andel af skolerne tager eleverne ud af den

almindelige klasseundervisning, strider imod formuleringen i bekendtgørelsen om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog. Det fremgår af bekendtgørelsen, at undervisningen kun skal foregå uden for klasseundervisningen, hvis eleven ikke vurderes at have tilstrækkelige dansksproglige kompetencer til at kunne følge med i undervisningen. På denne baggrund vurderes det, at skolelederne mangler viden om, hvordan de bedst organiserer den supplerende undervisning i dansk som andetsprog.

Kapitlet viser, at skolelederne i overvejende grad vurderer, at det kræver noget særligt at lede en skole med tosprogede elever, og at lærerne i overvejende grad vurderer, at deres skoleledelse har fokus på at lede en skole med tosprogede elever. Imidlertid vurderer lærerne kun i mindre grad, at deres skoleledelse har tydelige forventninger til, at de skal inddrage dansk som andetsprog i undervisningen, og det er kun omkring en fjerdedel af skolerne, som har formuleret krav om, at dansk som andetsprog skal indgå i årsplanerne for undervisningen. En lidt større del af skolerne har taget dansk som andetsprog op som emne på pædagogiske rådsmøder (41 pct.) og sikret vidensdeling om undervisning i dansk som andetsprog gennem brug af lærere med uddannelse i dansk som andetsprog (58 pct.). En endnu større del af skolerne har oparbejdet en materialesamling vedrørende dansk som andetsprog (68 pct.). Disse tre tiltag er de mest udbredte med henblik på at sikre, at dansk som andetsprog indgår som en dimension i alle fag.

Imidlertid viser lærernes besvarelser, at lærerne kun i mindre grad har fokus på dansk som andetsprog, når de underviser i klasser med tosprogede elever. 34 pct. af lærerne i 2. klasse og 53 pct. af lærerne i 9. klasse har sjældent eller aldrig fokus på dette. Yderligere viser besvarelserne, at lærerne i endnu mindre grad diskuterer opgaven med at inddrage dansk som andetsprog i undervisningen i deres team. 72 pct. af lærerne svarer, at de sjældent eller aldrig gør dette.

På trods af at lærerne vurderer, at de kun sjældent eller aldrig har fokus på dansk som andetsprog i undervisningen, viser deres besvarelser samtidig, at de i praksis anvender forskellige andetsprogs-pædagogiske metoder. Dette er særligt hyppigt blandt lærere, der underviser i 2. klasse, hvilket kan ses som udtryk for, at lærere i indskolingen gennemgående arbejder mere sprogligt bevidst i undervisningen end lærere i udskolingen. De andetsprogs-pædagogiske metoder, som begge lærergrupper især anvender, er at undersøge, om eleverne forstår de vigtigste udtryk inden for

et emne, at anvende visualisering som strategi i undervisningen samt at anvende strategier for faglig læsning.

Et af de indsatsområder, som denne kortlægning belyser, er skolernes brug af særlige ressourcepersoner i dansk som andetsprog. Analyserne i kapitlet indikerer, at der er et stort potentiale i forhold til at styrke skolernes og lærernes brug af de særlige ressourcepersoner, særligt set i lyset af den store andel af lærere, som ikke føler sig klædt på til at inddrage dansk som andetsprog i undervisningen. Evalueringen viser, at skolerne i gennemsnit har ansat tre lærere med uddannelse i dansk som andetsprog, men at det blot er 49 pct. af lærerne i 2. klasse og 28 pct. af lærerne i 9. klasse, som ofte eller nogle gange anvender skolernes dansk som andetsprogs-lærere. Oftest bruges dansk som andetsprogs-lærerne til at undervise de tosprogede elever, mens de sjældnere bruges til sparring og rådgivning af lærere. 26 pct. af lærerne i 2. klasse og 13 pct. af lærerne i 9. klasse har brugt dem til dette.

Gennemgående viser kapitlet, at lærere i 2. klasse i højere grad end lærere i 9. klasse arbejder med dansk som andetsprog i undervisningen og hyppigere bruger skolernes dansk som andetsprogs-lærere – både i forbindelse med undervisningen af de tosprogede elever og til sparring og rådgivning.

Skolernes arbejde med at sikre et godt skole-hjem-samarbejde med forældre til tosprogede elever er endnu et indsatsområde, som denne kortlægning belyser. Kapitlet viser, at både skoleledere og lærere vurderer, at der er behov for at gøre noget særligt for at sikre, at tosprogede elevers forældre deltager i skole-hjem-samarbejdet. Men i praksis vidner skolelederes, læreres og forældres besvarelser om, at skolerne i praksis sjældent gør noget særligt i samarbejdet med forældrene til de tosprogede elever. 51 pct. af skolelederne og 83 pct. af lærerne svarer, at de ikke har gennemført særlige samarbejdsinitiativer for forældre til tosprogede elever. Og i tilknytning til dette svarer 57 pct. af forældrene, at de ikke oplever, at der bliver taget særligt hensyn til, at de har en anden etnisk baggrund end dansk. De mest udbredte indsatser for at skabe et godt samarbejde med forældrene er ifølge skolelederne at afholde særlige arrangementer for forældrene til de tosprogede elever (37 pct.) og at samarbejde med lokalmiljøet (23 pct.). Med henblik på at sikre en god dialog med forældrene er det ifølge skolelederne mest udbredt at anvende tolk (96 pct.), at have telefonisk kontakt med forældrene (66 pct.) samt at tage på hjemmebesøg (43 pct.). Skoleledernes besvarelser indikerer, at skoler-

ne i høj grad benytter sig af særlige kommunikationstyper i dialogen med forældrene til de tosprogede elever. Dette står imidlertid i kontrast til lærernes besvarelser, hvor 49 pct. angiver, at de ikke benytter sig af særlige kommunikationstyper i dialogen med forældre til tosprogede elever.

Det sidste forhold, som dette kapitel belyser, handler om forældrenes ressourcer til at bidrage med faglig støtte, lektiehjælp og fremmøde i relation til deres børns skolegang. Grundlæggende oplever 2.-klasselærerne i højere grad end 9.-klasselærerne, at forældrene både yder en indsats og har ressourcer at trække på, når det gælder støtte til deres barns skolegang. Det aspekt, som både 2.- og 9.-klasselærerne imidlertid oplever, at forældrene til de tosprogede elever har sværest ved, handler om den faglige støtte til fx at hjælpe med lektier eller læse med deres barn. Vi ved, at forældrene har stor betydning for, at deres børn får et succesfuldt skoleforløb (Desforges, 2003). De udfordringer, som 9.-klasselærernes svar peger på eksisterer, giver anledning til at tro, at der måske er større udfordringer for skole-hjem-samarbejdet og for understøttelsen af undervisningen for tosprogede elever i 9. klasse end på 2. klassetrin. Dette bør skolerne have in mente i skole-hjem-samarbejdet med forældrene til de tosprogede elever i 9. klasse.

HÅNDTERING AF OVERGANGENE FRA FØRSKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE

Kommunerne blev i forbindelse med den såkaldte ”anbringelsesreform”, der trådte i kraft i 2006, pålagt at udarbejde en sammenhængende børnepolitik. Formålet var at sikre sammenhængen mellem på den ene side det generelle og forebyggende arbejde og på den anden side den målrettede indsats over for børn og unge med behov for særlig støtte og deres familier og herigennem blandt andet give udsatte børn og unge samme mulighed for uddannelse som andre børn (lov om social service). Kommunernes sammenhængende børnepolitik er blandt andet tænkt som et redskab, der kan sikre sammenhæng i kommunens indsatser over for tosprogede børn og elever. Den nævnes derfor her som et eksempel på den værdi, loven fremfører, der er i en sammenhængende kommunal indsats. Vi vil i dette kapitel se på, hvordan kommunerne arbejder med denne logik i forhold til at skabe sammenhæng i deres indsatser for tosprogede elever fra førskole- til ungdomsuddannelsestiden.

Kommunerne har imidlertid kun ansvaret for dagtilbudsområdet og for folkeskolen¹², men ikke for de tilbud, der ligger inden for ungdomsuddannelsesområdet såsom de gymnasiale og erhvervsrettede uddannelser. Disse uddannelsesområder har børne- og undervisningsmini-

---

12. Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til unge (dagtilbudsloven), nr. 668 af 17-06-2011, § 3; Bekendtgørelse af lov om folkeskolen, nr. 998 af 16-08-2010, § 2.

steren det overordnede ansvar for.¹³ Kommunerne har således ikke beføjelser til direkte at påvirke de indsatser, der igangsættes for tosprogede elever på ungdomsuddannelsesområdet.

I dette kapitel ser vi på, hvordan kommunerne arbejder med at sikre sammenhæng i indsatserne for de tosprogede elever i overgangen dels fra dagtilbud til folkeskole, dels fra folkeskole til ungdomsuddannelserne.

Analyserne i kapitlet bygger på spørgeskemaundersøgelser blandt skolechefer, skoleledere, lærere og elever. Dette giver mulighed for dels at afdække, hvilke indsatser kommuner og skoler iværksætter, dels hvordan de i praksis forvaltes af lærerne, og endelig hvordan de opleves af eleverne.

I spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer er der blevet spurgt om kommunens indsatser inden for de seneste 4 skoleår. Dette giver mulighed for at belyse den udvikling, der eventuelt har været i de indsatser, der skal understøtte overgangen mellem henholdsvis førskole og skole og skole og ungdomsuddannelse.

OVERLEVERING AF VIDEN FRA FØRSKOLE TIL SKOLE

Kommunerne blev i 2007 forpligtet til at tilbyde alle 3-årige en sprogvurdering og efterfølgende sprogunderstøttende aktiviteter ved behov. I juni 2010 blev dagtilbudsloven imidlertid ændret som led i regeringens afbureaukratiseringsprogram. Kommunerne skal derfor i dag kun gennemføre en sprogvurdering, hvis der er sproglige, adfærdsmæssige eller andre forhold, der giver en formodning om, at barnet kan have behov for en opfølgende sprogindsats. Desuden er det nu blandt andet obligatorisk at gennemføre en sprogvurdering af alle børn i 3-års-alderen, som ikke er optaget i et dagtilbud, ligesom loven giver særlige anvisninger i forhold til opfølgende sprogindsatser for tosprogede børn (Undervisningsministeriet, 2009a).

En undersøgelse af sprogvurderinger fra 2008 viser imidlertid, at der i forbindelse med overgangen fra førskole til folkeskole er risiko for, at viden om barnets sproglige kompetencer går tabt (EVA, 2008). For at sikre overførsel af viden om de indsatser, der eventuelt er iværksat over

---

13. Bekendtgørelse af lov om uddannelsen til studentereksamen (stx) (gymnasieloven), nr. 860 af 05-07-2010, § 36; Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser, nr. 171 af 02-03-2011, § 1.

for de tosprogede elever, der starter i folkeskolen, er det derfor vigtigt, at kommunerne og skolerne har skabt et system, der sikrer overlevering af vigtig viden fra de førskoletilbud, børnene kommer fra (EVA, 2008). Vi har på den baggrund undersøgt, hvordan overleveringen foregår i kommunerne og på skolerne, og om den foregår.

I kapitel 4 om handleplaner og målsætninger for tosprogede elever viste vi, at 39 pct. af kommunerne i skoleåret 2010/11 havde "samarbejde mellem sprogstimuleringsstilbud og indskoling" som en del af deres skolepolitiske målsætninger. Spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer viser i forlængelse heraf, at 29 ud af de deltagende 54 kommuner (54 pct.) har særlige retningslinjer for, *hvilken* viden der skal overleveres, når tosprogede børn overgår fra dagtilbud til skole, dvs. retningslinjer, der ligger ud over dem, der gælder for alle børns overgang fra dagtilbud til skole. Tabel 7.1 viser, hvilken type af viden, som de kommunale retningslinjer foreskriver, skal overleveres, når børn overgår fra dagtilbud til skole, men også hvilken viden skolerne ifølge skolelederne faktisk modtager, når den tosprogede elev bliver overleveret fra dagtilbud til skole.

TABEL 7.1

Andelen af skolechefer og skoleledere, der mener, at bestemte typer viden skal overleveres, når den tosprogede elev overgår fra dagtilbud til skole, opdelt efter videnstype. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	Skolechefer		Skoleledere	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Viden om barnets sproglige udvikling	100	29	91	73
Viden om barnets sociale udvikling	72	21	85	68
Viden om dagtilbuddets andetsprogpædagogiske praksis/indsatser	62	18	45	36
Viden om materialer anvendt til sprogstimulering	41	12	35	28
Anden viden	10	3	21	17
Ved ikke	-	-	5	4
I alt	-	29	-	80

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer og skoleledere.

Resultaterne i tabel 7.1 viser en overensstemmelse mellem den viden, som ifølge de kommunale retningslinjer skal overleveres, og den viden, som skolelederne svarer, at de får overleveret.

Tabellen viser, at det hovedsageligt er viden om barnets sproglige udvikling og sociale udvikling, som der både er retningslinjer for skal overleveres, og som faktisk bliver overleveret. Blandt de kommuner i

vores undersøgelse, der har udarbejdet retningslinjer, indgår viden om barnets sproglige udvikling således i 100 pct. af tilfældene, og 91 pct. af skolelederne angiver, at skolerne også får viden herom. De tilsvarende tal for viden om barnets sociale udvikling er henholdsvis 72 pct. og 85 pct.

Overleveringerne kan foregå enten mundtligt eller skriftligt. Det kan blandt andet indebære, at fagpersoner fra daginstitution og skole udveksler viden om barnet på såkaldte overleveringsmøder, og/eller det kan foregå gennem skriftlige dokumenter. I en undersøgelse fra 2008 anbefales det, at overleveringen foregår skriftligt med henblik på at sikre, at dagtilbud og folkeskole har samme fokus på indholdet i overleveringen (EVA, 2008).

Spørgeskemaundersøgelsen blandt skolecheferne viser, at 6 ud af de 54 deltagende kommuner i udgangspunktet ikke havde retningslinjer for, *hvordan* overleveringen skulle foregå i skoleåret 2010/11. Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen blandt skolecheferne viser også, at overleveringen ifølge de kommunale retningslinjer lige så ofte skal foregå skriftligt (67 pct.) som mundtligt (65 pct.). Spørger man skolelederne, hvordan de tilsvarende tilegner sig viden om tosprogede børn, når de begynder i skolen, viser resultaterne, at 83 pct. af dem tilegner sig denne viden gennem mundtlig overlevering, mens 60 pct. tilegner sig viden gennem skriftlige/elektroniske dokumenter.

OVERGANGEN FRA SKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE

Dette afsnit belyser, hvad kommuner, skoler og lærere gør for at støtte tosprogede elever i at påbegynde og gennemføre en ungdomsuddannelse.

Forskningen viser, at tosprogede elever gennemgående har vanskeligere ved at træffe et valg om, hvad de skal efter 9. klasse end etnisk danske elever (Pless & Katznelson, 2005), og at særligt tosprogede drenge er underrepræsenterede på ungdomsuddannelserne. Dette stiller krav om, at kommuner og skoler retter en særlig opmærksomhed mod, at der blandt nogle tosprogede elever skal en særlig vejledningsindsats til for at støtte dem i overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse. At der kan være behov for en særlig vejledningsindsats over for de tosprogede elever specifikt, bliver bekræftet i en undersøgelse fra 2005. I undersøgelsen er en række etniske minoritetsunge, som er faldet fra en ungdomsuddannelse, blevet spurgt om årsagerne til dette frafald. Af un-

dersøgelsen fremgår det, at de blandt andet ikke havde tilstrækkelig viden om de faglige krav, der blev stillet på uddannelsen – krav, som de fandt for vanskelige at indfri (Jensen & Jørgensen, 2005).

Kapitel 4 viste, at kommuner og skoler kun i begrænset omfang har formuleret målsætninger og handleplaner for de tosprogede elevers overgang fra skole til ungdomsuddannelse. Således havde størstedelen af kommunerne og skolerne formuleret mål og handleplaner for overgangen fra daginstitution til skole og for den undervisning, eleverne modtager i skolen, men i mindre grad for UU-vejledning og overgang til ungdomsuddannelse. På denne baggrund undersøger vi i dette afsnit, hvorvidt dette hænger sammen med, at kommuner og skoler ikke ser det som en særlig opgave at støtte de tosprogede elever i denne overgang.

Afsnittet vil derudover afdække, hvorvidt kommunerne og skolerne har iværksat særlige UU-vejledningsforløb for de tosprogede elever, og hvordan skolerne tilrettelægger henholdsvis brobygning og erhvervspraktik. Herudover belyses det, hvorvidt og hvordan lærerne deltager i vejledningen af de tosprogede elever.

OVERLEVERING AF VIDEN FRA SKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE

Mens det er forholdsvis udbredt at have vidensoverleveringssystemer, der fastholder og overleverer viden om det enkelte barn, når det går fra førskole til skole, ses det sjældnere, at kommunerne har overleveringssystemer, der sikrer, at viden overleveres fra skole til ungdomsuddannelse.

19 ud af de 54 kommuner (35 pct.) anvendte i skoleåret 2010/11 et overleveringssystem, der sikrede, at viden fulgte eleven i overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse. I den forbindelse er det væsentligt at bemærke, at 11 af de 54 kommuner (20 pct.) ikke ved, hvorvidt kommunen har et sådant system. Samtidig svarer en lidt større andel af skolelederne, 52 pct., at de i skoleåret 2010/11 overleverede viden om eleven, da denne påbegyndte en ungdomsuddannelse.

Dermed indikerer svarene, at kun få kommuner har deciderede systemer, der sikrer overlevering af viden. På knap halvdelen af de skoler, der indgår i spørgeskemaundersøgelsen, er det normalt at overlevere viden, i forbindelse med at eleven starter på en ungdomsuddannelse.

UU-VEJLEDNINGEN AF TOSPROGEDE ELEVER

Vejledning er blevet et centralt omdrejningspunkt i arbejdet med at forberede unge til videre uddannelse efter folkeskolen. Det er et lovkrav, at elever fra 7. klasse skal modtage vejledning. Vejledningen skal dog i særlig grad målrettes unge, som uden en særlig vejledningsindsats har eller vil få vanskeligheder ved at vælge, påbegynde eller gennemføre en uddannelse eller vælge et erhverv (Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser nr. 671 af 21-06-2010).

Forskning viser som nævnt, at tosprogede elever gennemgående har vanskeligere ved at træffe et valg om, hvad de skal efter 9. klasse, og at der kan være behov for særlige indsatser for at støtte tosprogede elever i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse (Pless & Katznelson, 2005). På denne baggrund er det relevant at undersøge, i hvilken grad denne opfattelse også er herskende i kommuner og på skoler, og i hvilken grad kommuner og skoler har iværksat indsatser, der skal støtte netop de tosprogede elever i deres overgang til ungdomsuddannelse.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt de kommunale chefer viser, at en overvejende del af kommunerne i nogen eller høj grad vurderer, at tosprogede elever, sammenlignet med etnisk danske elever, har brug for en særlig vejledningsindsats for at komme i gang med en ungdomsuddannelse. Således svarer 80 pct. af skolecheferne, at tosprogede elever i høj grad eller i nogen grad har brug for en særlig vejledningsindsats, mens kun 11 pct. i mindre grad eller slet ikke vurderer, at disse elever har behov for dette. 9 pct. af skolecheferne svarer, at de ikke ved det.

Også blandt skolelederne er der gennemgående en opmærksomhed om, at tosprogede elever har behov for en særlig vejledningsindsats. Her svarer 57 pct. af skolelederne, at der er behov for en særlig vejledningsindsats for tosprogede elever, mens 37 pct. af skolelederne ikke mener dette.

I lyset af den store andel af skolechefer og skoleledere, som vurderer, at der er behov for en særlig vejledningsindsats for tosprogede elever, er det interessant at undersøge, om kommunerne og skolerne har iværksat særlige initiativer for de tosprogede elever.

Tabel 7.2 viser, at størstedelen af kommunerne har iværksat initiativer med henblik på at øge andelen af tosprogede elever, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Kigger man nærmere på skolernes indsatser for at lette overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse

for tosprogede elever, fremgår det imidlertid, at en forholdsvis stor andel af skolerne ikke har iværksat særlige initiativer.

TABEL 7.2

Andelen af kommuner og skoler, der har indsatser med henblik på at øge andelen af tosprogede elever, der påbegynder en ungdomsuddannelse, opdelt efter indsatstype. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	Skolechefer		Skoleledere	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Lektiehjælp	69	37	58	43
Mentorordninger	35	19	16	12
Særlige vejledningsforløb for tosprogede elever	35	19	24	18
Andet	17	9	11	8
Ingen særlige initiativer for tosprogede elever	13	7	34	25
I alt	-	54	-	74

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer og skoleledere.

Tabel 7.2 viser, at det mest udbredte initiativ i kommunerne er lektiehjælp. Således har 69 pct. af kommunerne iværksat dette som et initiativ. 35 pct. af kommunerne har iværksat mentorordninger og særlige vejledningsforløb for tosprogede elever. 13 pct. af kommunerne har ikke iværksat særlige initiativer. Det fremgår af skolechefernes besvarelser, at der ikke er sket en signifikant stigning i de kommunale indsatser fra skoleåret 2007/08 til 2010/11. Således er der gennem de seneste 4 skoleår ikke kommet signifikant flere initiativer til, der skal øge andelen af tosprogede elever, der påbegynder en ungdomsuddannelse.

Tabel 7.3 viser, at 34 pct. af skolerne, dvs. cirka en tredjedel, ikke har iværksat særlige initiativer. Det initiativ, som er mest udbredt, er lektiehjælp, hvilket 58 pct. af skolerne tilbyder. 24 pct. af lederne svarer, at de tilbyder særlige vejledningsforløb for tosprogede elever, mens 16 pct. svarer, at de tilbyder mentorordninger.

Undersøgelser af unges vej gennem uddannelsessystemet viser, at selve vejledningen er særligt væsentlig i arbejdet med at støtte tosprogede elever i overgangen til ungdomsuddannelse (Pless & Katznelson, 2005).

Ifølge halvdelen af de 48 skolechefer, som har svaret på spørgsmålet, har kommunens UU-vejledere særligt fokus på de tosprogede elever, mens 12 skolechefer svarer, at deres UU-vejledere ikke har særlig fokus på de tosprogede.

TABEL 7.3

Kommuner fordelt efter angivelse af, om kommunens UU-vejledere har haft særlig fokus på vejledningen af tosprogede elever. Særskilt for skoleårene 2007/08 til 2010/11. Procent og antal.

	Skoleåret 2007/08		Skoleåret 2008/09		Skoleåret 2009/10		Skoleåret 2010/11	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
Ja	27	13	38	18	46	22	50	24
Nej	31	15	29	14	25	12	25	12
Ved ikke	42	20	33	16	29	14	25	12
I alt	100	48	100	48	100	48	100	48

Kilde: Spørgeskemaundersøgelser blandt skolechefer.

På skoleniveau angiver 63 pct. af skolelederne, at skolens tosprogede elever i skoleåret 2010/2011 i høj grad eller i nogen grad modtog særlig eller ekstra UU-vejledning i forbindelse med brobygning, erhvervspraktik eller uddannelsesvalg. Skoleledernes besvarelser viser også, at der er en signifikant stigning i denne andel siden skoleåret 2007/08. Resultaterne viser, at det især er skoler med en stor andel af tosprogede elever, dvs. over 10 pct., hvor skolelederne angiver, at eleverne har modtaget særlig eller ekstra UU-vejledning. På de skoler svarer 79 pct. af skolelederne modsat gennemsnittet på 63 pct., at deres tosprogede elever i høj grad eller i nogen grad modtog særlig UU-vejledning, da de skulle vejledes i forbindelse med brobygning, erhvervspraktik eller uddannelsesvalg.

Der er stor forskel på, i hvilket omfang og hvordan lærerne deltager i vejledningen af de tosprogede elever i forbindelse med ungdomsuddannelsesvalg. Det fremgår af tabel 7.4.

3 ud af 4 lærere angiver, at de enten i høj grad eller i nogen grad talte med de tosprogede elever omkring deres uddannelsesvalg. Til gengæld har et mindretal på 45 pct. af lærerne i høj grad eller i nogen grad været inddraget i udarbejdelsen af de tosprogede elevers uddannelsesplaner. Endelig har et lille flertal på hhv. 54 pct. og 52 pct. af lærerne talt med forældrene til de tosprogede elever om deres uddannelsesplaner og uddannelsesvalg og været i dialog med UU-vejlederen vedrørende særlig vejledning af tosprogede elever.

Spørger man eleverne, i hvilken grad de oplever, at samtaler med henholdsvis UU-vejleder og lærere har hjulpet dem med at blive afklaret omkring deres ungdomsuddannelsesvalg, viser svarene, at eleverne i overvejende grad oplever, at disse samtaler bidrager til afklaring. Således svarer 75 pct. af eleverne, at samtaler med UU-vejlederen i høj grad eller

i nogen grad har bidraget til afklaring, mens 74 pct. vurderer, at samtalerne med lærerne i høj grad eller i nogen grad har bidraget til dette. Dette indikerer, at lærerne såvel som UU-vejlederne i endnu højere grad, end det er tilfældet i dag, med fordel kan involvere sig i de tosprogede elevers overvejelser omkring uddannelsesvalg. En endnu vigtigere sparringspartner for de tosprogede elever er imidlertid deres forældre. 88 pct. af de tosprogede 9.-klasses-elever i vores undersøgelse angiver, at det enten i høj grad eller i nogen grad er samtaler med deres forældre, som har hjulpet dem med at blive afklaret i forhold til uddannelsesvalg.

TABEL 7.4

Lærere fordelt efter, i hvilken grad de har været inddraget i de tosprogede elevers uddannelsesvalg, særskilt for typer af inddragelse. Skoleåret 2010/11. Procent og antal.

	I høj grad/ i nogen grad		I mindre grad/ slet ikke		I alt	
	Pct.	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Antal
I hvilken grad talte du med de tosprogede elever i din 9. klasse om deres overvejelser om uddannelsesvalg?	75	228	25	75	100	303
I hvilken grad var du inddraget i udarbejdelsen af de tosprogede elevers uddannelsesplaner?	45	138	55	167	100	305
I hvilken grad talte du med forældrene til de tosprogede elever om deres uddannelsesplaner og uddannelsesvalg?	54	165	46	140	100	305
I hvilken grad har du været i dialog med UU-vejlederen vedr. særlig vejledning af tosprogede elever?	52	159	48	145	100	304

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere i 9. klasse.

BROBYGNING OG ERHVERVSPRAKTIK

Et andet initiativ, som ifølge Pless og Katznelson er væsentligt i arbejdet med at støtte tosprogede elevers overgang til ungdomsuddannelse, er brobygning og praktik. CEFUs (Center for Ungdomsforskning) rapport om unges valg (Pless & Katznelson, 2005) viser, at unge generelt har et dårligt overblik over deres uddannelsesmuligheder. Med henblik på at tydeliggøre over for eleverne, hvilke uddannelsesmuligheder de har, anbefaler CEFU i sin rapport, at kommunerne styrker brobygningsaktiviteter, erhvervspraktik og vejledningsforløb fra 8. klasse og fortsætter med dem i 9. klasse. Disse elementer vurderes at være med til at skabe et godt

udgangspunkt for et velovervejet valg af, hvad de tosprogede elever skal efter 9. klasse.

Ifølge bekendtgørelsen af lov om vejledning om uddannelse og erhverv samt pligt til uddannelse, beskæftigelse m.v. skal brobygning fungere som et vejlednings- og undervisningsforløb. Brobygningen skal give den unge bedre mulighed for og motivation til at vælge og gennemføre en ungdomsuddannelse samt udvikle den unges faglige og personlige kompetencer. Ifølge bekendtgørelsen *kan* elever i 8. klasse tilbydes såkaldte introduktionskurser til ungdomsuddannelser i op til en uge. Herudover fremgår det, at elever, der i 9. klasse er uafklarede omkring deres uddannelsesvalg, *skal* tilbydes brobygning af mindst 2 og højst 10 dages varighed. Dog kan disse forløb udvides til at vare 4 uger, hvis skolen i samarbejde med Ungdommens Uddannelsesvejledning vurderer, at der er særligt behov herfor.

Af folkeskoleloven fremgår det desuden, at skolerne med inddragelse af Ungdommens Uddannelsesvejledning kan tilbyde elever i 8. og 9. klasse, at de i kortere perioder udsendes i praktik i virksomheder og institutioner. Vores kortlægning viser, at det er mere udbredt at tilbyde brobygning fra 8. klasse, end det er at tilbyde erhvervspraktik. 75 pct. af skolerne tilbyder brobygning i 8. klasse, mens det blot er 39 pct. af skolerne, der tilbyder praktik i 8. klasse. I 9. klasse tilbyder en stort set tilsvarende andel brobygning, nemlig 72 pct., mens en større andel af skolerne tilbyder erhvervspraktik, nemlig 91 pct.

Elevernes besvarelser viser, at de grundlæggende har stor glæde af disse tiltag, når det gælder en større afklaring omkring deres uddannelsesvalg. 71 pct. af eleverne vurderer således, at erhvervspraktikken i høj grad eller i nogen grad har hjulpet dem med at blive afklaret omkring deres uddannelsesvalg, mens 82 pct. af eleverne vurderer, at brobygning i høj grad eller i nogen grad har bidraget til dette. Deres svar er med til at understrege behovet for, at skolerne prioriterer disse indsatser i arbejdet med at understøtte de tosprogede elevers overgang til ungdomsuddannelse.

SAMMENFATNING

Kapitlet belyser, hvordan især kommunerne sikrer, at viden overleveres mellem førskole og skole og mellem skole og ungdomsuddannelse, dels

med henblik på at give skolerne de bedste forudsætninger for undervisningen af de tosprogede elever, dels med henblik på at understøtte de tosprogede elevers overgang til ungdomsuddannelse.

29 ud af de adspurgte 54 kommuner har særlige retningslinjer for, hvilken viden der skal overleveres, når tosprogede elever overgår fra dagtilbud til skole. Især er det udbredt, at kommunerne har retningslinjer for, at der skal overleveres viden om barnets sproglige udvikling (88 pct.), viden om barnets sociale udvikling (64 pct.) og viden om dagtilbuddets andetsprogs-pædagogiske praksis/indsats (55 pct.). Dette stemmer overens med skoleledernes angivelser af, hvilken viden de modtager om barnet, når det begynder i skole. Ifølge skolelederne bliver denne viden oftest overleveret mundtligt.

Mens det er forholdsvis udbredt at have vidensoverleveringssystemer, der fastholder og overleverer viden om dagtilbud og skole, er det mindre udbredt at have systemer, der sikrer overlevering af viden mellem skole og ungdomsuddannelse. 19 ud af de 54 adspurgte kommuner anvendte i skoleåret 2010/11 et system, der sikrede overlevering af viden.

Gennemgående vurderer skolecheferne, at der er behov for en særlig vejledningsindsats for at sikre, at tosprogede elever påbegynder en ungdomsuddannelse. Samtidig angiver 24 af kommunerne, at deres UU-vejledere har haft særlig fokus på vejledningen af de tosprogede elever, mens 12 af kommunerne angiver, at deres UU-vejledere ikke har haft særlig fokus på dette. De mest udbredte kommunale indsatser for at sikre, at tosprogede elever påbegynder en ungdomsuddannelse, er tilbud om lektiehjælp. Det har 37 ud af de 54 adspurgte kommuner tilbudt i skoleåret 2010/11. 19 kommuner tilbyder mentorordninger og særlige vejledningsforløb for tosprogede elever.

Kigger man nærmere på, hvad skolerne og lærerne gør for at sikre, at tosprogede elever påbegynder en ungdomsuddannelse, viser skoleledernes besvarelser, at en overvejende del (63 pct.) af skolerne i skoleåret 2010/11 har givet tosprogede elever en ekstra vejledningsindsats. En forholdsvis stor del af skolelederne (37 pct.) angiver dog, at de kun i mindre grad eller slet ikke har gjort dette. Dette indikerer, at en forholdsvis stor del af skolerne ikke har særligt fokus på at støtte de tosprogede elever i overgangen mellem skole og ungdomsuddannelse. Dette understøttes af lærernes besvarelser, hvor kun omkring halvdelen af lærerne angiver, at de i høj grad eller i nogen grad var inddraget i de tosprogede elevers uddannelsesplaner, talte med forældrene til de tospro-

gede elever om uddannelsesvalg eller var i dialog med UU-vejlederen vedrørende elevernes uddannelsesvalg. Den overvejende del af lærerne (75 pct.) angiver dog, at de talte med eleven om dennes uddannelsesvalg, og ifølge 74 pct. af eleverne bidrog denne samtale med læreren i høj grad eller i nogen grad til afklaring af uddannelsesvalg. Dette er med til at understrege den positive betydning, lærernes involvering har for eleverne.

Endelig viser kapitlet, at den overvejende del af skolerne tilbyder brobygning i både 8. klasse (75 pct.) og 9. klasse (72 pct.). Et mindre antal skoler tilbyder erhvervspraktik i 8. klasse (39 pct.), mens det er meget udbredt i 9. klasse (91 pct.). Ifølge eleverne lader både brobygning og erhvervspraktik til at være gode redskaber i forhold til at blive afklaret omkring uddannelsesvalg. 71 pct. af eleverne svarer, at erhvervspraktikken i høj grad eller i nogen grad har bidraget til afklaring omkring uddannelsesvalg, mens 82 pct. angiver, at brobygning i høj grad eller i nogen grad har bidraget til dette.

KOMMUNERNES ARBEJDE OG DE TOSPROGEDE ELEVERS SUCCES I SKOLESYSTEMET

Kapitlerne 4-7 beskriver kommunernes og skolernes særlige indsatser rettet mod tosprogede elever i folkeskolen. Men nytter det noget at gøre en særlig indsats for de tosprogede elever? Det vil vi i dette og næste kapitel se nærmere på ved at fokusere på tre mål for elevernes succes i skolen: karaktererne ved folkeskolens afgangsprøve i 9. klasse, overgangen til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og trivslen i skolen. I dette kapitel ser vi på, om vi kan påvise en sammenhæng mellem kommunernes arbejde rettet mod tosprogede elever i skolerne på den ene side og de tre succeskriterier på den anden side.

De kommunale indsatser, som analyseres i dette kapitel, er ind delt i en række temaer, som er beskrevet i kapitel 4 og 7, og viden om indsatserne stammer fra spørgeskemaet sendt til kommunale skolechefer. De overordnede temaer er:

- Skolepolitiske målsætninger
- Kilder, som skoleforvaltningen anvender til at få viden om skolernes arbejde med undervisning i dansk som andetsprog
- Indsatser rettet mod at øge andelen af tosprogede elever, som påbegynder en ungdomsuddannelse.

Til at kortlægge sammenhænge mellem kommunale indsatser på den ene side og elevpræstationer (karakterer og overgang til ungdomsuddannelse) og trivsel på den anden side anvender vi regressionsanalyser. I disse analyser sammenlignes tosprogede elever i kommuner med en given indsats med tosprogede elever i kommuner uden denne indsats.¹⁴ Vi analyserer på indsatser, der er gennemført i skoleårene 2007/08 og 2008/09. Elevpræstationer er målt i 2008 og 2009, mens trivsel i skolen er målt i efteråret 2011 (der henvises til bilag 1 om data for en uddybende forklaring på, hvorfor vi anvender elevpræstationer for 2008 og 2009). Det vil sige, at vi fx ser på betydningen af en bestemt skolepolitisk målsætning, som kommunerne har haft i skoleåret 2007/08 for elevernes karakterer ved afgangsprøven i juni 2008. Det indebærer, at vi, hvis målsætningen først er indført i 2007/08, og der går mere end 1 skoleår, før det at have målsætningen påvirker elevpræstationerne, ikke vil finde nogen sammenhæng og dermed vil undervurdere betydningen af målsætningen.¹⁵ Bemærk endvidere, at vi ikke har medtaget alle de kommunale indsatser, der er beskrevet i kapitel 4 og 7, men kun de indsatser, som et vist antal kommuner har haft i skoleårene 2007/08 og 2008/09.¹⁶

De indledende statistiske analyser viste, at vi får forskellige resultater for kommuner med mange tosprogede elever og kommuner med få. I dette kapitel vælger vi derfor at udføre analyserne særskilt for kommuner med mange og med få tosprogede elever. På landsplan er der gennemsnitligt 10 pct. tosprogede elever i skolerne. Kommuner med flere tosprogede elever end landsgennemsnittet har i vores sprogbrug mange tosprogede elever, og kommuner under gennemsnittet har få.

Analyserne i dette kapitel bidrager til, at vi får en større viden om sammenhængen mellem indsatser på kommunalt niveau rettet mod tosprogede elever og disse elevers succes i skolesystemet. Som nævnt i det indledende kapitel 2 kan vi ikke på baggrund af analysen sige, om en specifik indsats direkte medfører, at de tosprogede elever klarer sig godt i skolen, da andre forhold også kan spille ind. For eksempel kan de kommuner, der har mange skolepolitiske målsætninger omkring dansk som

---

14. I analyserne kontrollerer vi for en række elev-, skole- og kommunekarakteristika, som kan påvirke elevernes faglige præstationer (jf. bilag 1).

15. Vi ved ikke, hvornår kommunerne har indført målsætningerne, da vi ikke har spurgt til perioden før skoleåret 2007/08. Vi har vurderet, at det ikke er hensigtsmæssigt at spørge om kommunernes målsætninger før 2007 på grund af kommunalreformen.

16. Mindst 10 kommuner skal have haft indsatsen i henholdsvis 2007/08 og 2008/09.

andetsprog, også have mange andre indsatser, som er målrettet tosprogede elever.

SKOLEPOLITISKE MÅLSÆTNINGER

Tidligere forskning viser, at de mål, en kommune sætter for arbejdet på skoleområdet, har betydning for elevernes præstationer (Mehlbye, 2010). Vi vil nu se på, om der er en positiv sammenhæng mellem politiske målsætninger, og hvor godt de tosprogede elever klarer sig i skolesystemet. Nærmere bestemt ser vi på, om det at have en given skolepolitisk målsætning øger:

- Sandsynligheden for, at de tosprogede elever får et karaktergennemsnit over 7¹⁷ ved folkeskolens afgangsprøve i 9. klasse
- Sandsynligheden for, at de tosprogede elever starter på en ungdomsuddannelse efter 9. klasse
- Sandsynligheden for, at de tosprogede elever er glade for skolen.

De forskellige målsætninger, vi har spurgt ind til i spørgeskemaundersøgelsen, og udbredelsen af dem er beskrevet i kapitel 5. Det har ikke været muligt at lave statistiske analyser for alle målsætningerne, da enkelte af målsætningerne kun anvendes af forholdsvis få kommuner. De målsætninger, vi har medtaget i dette kapitel, fokuserer på dansk som andetsprog, kulturel mangfoldighed, skole-hjem-samarbejde og overgang til uddannelse efter folkeskole. Kapitel 4 viser, at det er forholdsvis få kommuner, der ikke har formuleret målsætninger inden for de områder, vi har spurgt ind til (13 pct.). Blandt de 87 pct. kommuner, som har formuleret skolepolitiske målsætninger, varierer det, hvilke af målsætningerne de har indført. De mest udbredte målsætninger er om ”supplerende undervisning i dansk som andetsprog” og ”dansk som andetsprog som dimension i alle fag”. Omkring 60 pct. af kommunerne har disse målsætninger.

---

17. Vi har gennemført alle analyserne i dette kapitel og det næste kapitel med et karaktergennemsnit over 5 i stedet for et karaktergennemsnit over 7. Resultaterne adskiller sig dog ikke væsentligt fra hinanden. Dog er tendensen, at lidt færre sammenhænge er statistisk signifikante, når der anvendes et karaktergennemsnit over 5. Endelig har vi gennemført analyserne med karaktergennemsnittet som udfaldsvariablen. Her får vi nogenlunde det samme, som når vi anvender et karaktergennemsnit over 7.

TABEL 8.1

Sammenhæng mellem kommunale skolepolitiske målsætninger/handleplaner og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Kommuner med mange tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7 i 9. kl.		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel Tosprogede i	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	2. kl. ³	9. kl. ⁴
Supplerende undervisning i dansk som andetsprog	-	+	+	-	-	-
Dansk som andetsprog som dimension i alle fag	-	+	+	-	-	-
Kvalitetssikring af undervisningen i dansk som andetsprog	+	+	+	-	-	-
Kompetenceudvikling/opkvalificering af dansk som andetsprogs-lærer	-	-	-	-	-	-
Kulturel mangfoldighed	-	-	-	+	-	-
Skole-hjem-samarbejde med tosprogede elevers forældre	-	-	-	-	-	-
UU-vejledning målrettet tosprogede elever	+	-	-	-	-	-
Overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse blandt tosprogede elever	-	-	-	-	-	-
Antal målsætninger, kommunen har	+	-	-	-	-	-
Antal elever	3.258	20.250	3.258	20.250	73	216

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsatses spørgsmåle, hvor skolecheferne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer og registerdata fra Danmarks Statistik.

TABEL 8.2

Sammenhæng mellem kommunale skolepolitiske målsætninger/handleplaner og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Kommuner med få tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7 i 9. kl.		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	2. kl. ³	9. kl. ⁴
Supplerende undervisning i dansk som andetsprog	÷	-	-	-	-	-
Dansk som andetsprog som dimension i alle fag	-	-	-	-	-	-
Kvalitetssikring af undervisningen i dansk som andetsprog	-	-	-	-	-	-
Kompetenceudvikling/opkvalificering af dansk som andetsprogs-lærer	-	-	+	-	-	-
Kulturel mangfoldighed	÷	-	+	-	-	+
Skole-hjem-samarbejde med tosprogede elevers forældre	-	-	-	-	-	-
UU-vejledning målrettet tosprogede elever	-	-	-	-	-	+
Overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse blandt tosprogede elever	-	-	-	-	-	+
Antal målsætninger, kommunen har	÷	-	-	-	-	-
Antal elever	1.026	35.626	1.026	35.626	124	277

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsatses anvendes spørgsmål, hvor skolecheferne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer og registerdata fra Danmarks Statistik.

Resultatet af analyserne af sammenhængen mellem målsætninger og henholdsvis elevpræstation og skoletrivsel er for kommuner med mange tosprogede elever vist i tabel 8.1 og for kommuner med få tosprogede elever i tabel 8.2. Vi har også analyseret sammenhængen mellem antal målsætninger, kommunerne har, og henholdsvis elevpræstationer og skoletrivsel. Resultaterne heraf er vist i den næstnederste række i tabel 8.1 og tabel 8.2.

Den første resultatkolonne i tabel 8.1 viser, om tosprogede elever i kommuner med en given målsætning har en større sandsynlighed for at have et karaktergennemsnit over 7 end tosprogede elever i kommuner uden denne målsætning. Dette er beregnet udelukkende for tosprogede elever. I denne og de øvrige tabeller har vi udeladt de eksakte resultater (de beregnede koefficienter og standardfejl) og erstattet dem med symboler (de eksakte resultater er vist i bilag 4). Et plus (+) betyder, at der er en statistisk signifikant positiv sammenhæng mellem en skolepolitisk målsætning, og om de får et karaktergennemsnit over 7, mens et minus (−) betyder, at der er en statistisk signifikant negativ sammenhæng. Endelig betyder en strek (−), at der ingen statistisk signifikant sammenhæng er mellem en skolepolitisk målsætning og præstationsmålet. For eksempel er der et plus ud for ”Kvalitetssikring af undervisningen i dansk som andetsprog” i resultatkolonne 1 i tabel 8.1. Det betyder, at vi finder en positiv sammenhæng mellem det at have en skolepolitisk målsætning omkring kvalitetssikring og de tosprogede elevers karaktergennemsnit for kommuner med mange tosprogede elever.

I resultatkolonne 2 er både tosprogede elever og etnisk danske elever medtaget i analysen. Vi ser her på et relativt mål: Hvordan tosprogede elever klarer sig i forhold til deres etnisk danske klassekammerater. Kolonnen viser, om en skolepolitisk målsætning betyder, at de tosprogede elever klarer sig bedre i forhold til danske elever end de tosprogede elever i kommuner uden den pågældende skolepolitiske målsætning.¹⁸

Vi inddrager det relative mål for at tage højde for, at alle kommuner har en række tiltag, som har til hensigt at forbedre elevpræstationerne for alle elever i kommunens folkeskoler uanset etnisk og sproglig baggrund. I denne rapport er fokus imidlertid på indsatser, der er rettet særligt mod at forbedre elevpræstationerne for de tosprogede elever. Det

---

18. Bemærk, at hvis en skolepolitisk målsætning indebærer, at de tosprogede elever klarer sig bedre i forhold til etnisk danske elever, kan det betyde, at forskellene i karaktererne mindskes, og ikke nødvendigvis, at tosprogede elever får højere karakterer end danske elever.

vil eksempelvis være en skolepolitisk målsætning omkring kvalitetssikring af undervisning i dansk som andetsprog. Hvis de kommuner, som har en sådan målsætning, også er de kommuner, som i størst omfang har indsatser, der øger alle elevers (inklusive tosprogede elevers) præstationer, kan en positiv sammenhæng mellem målsætningen og de tosprogede elevers karakterer fundet i resultatkolonne 1 meget vel skyldes den generelle indsats over for kommunens elever og ikke den særlige indsats rettet mod de tosprogede elever. Ved at se på det relative mål i kolonne 2 tager vi højde for forskelle i det generelle undervisningstilbud mellem kommuner med og uden målsætningen omkring kvalitetssikring af undervisning i dansk som andetsprog.

Selvom vi inddrager to mål, er det værd at bemærke, at man umiddelbart ikke kan sammenligne resultaterne fra resultatkolonne 1 og 2. Det skyldes, at der indgår betydeligt flere personer i beregningerne til resultatkolonne 2 (både etnisk danske og tosprogede elever) end i beregningerne til resultatkolonne 1 (udelukkende tosprogede elever). Resultater har alt andet lige en højere sandsynlighed for at blive signifikante – altså markeret med et plus – når mange frem for få elever indgår i beregningerne. Så når vi ud for ”Dansk som andetsprog som dimension i alle fag” ikke finder en sammenhæng i resultatkolonne 1, men en positiv sammenhæng i resultatkolonne 2, kan en forklaring være, at denne målsætning faktisk øger de tosprogede elevers karaktergennemsnit i forhold til etnisk danske elever, men at vi på grund af det lavere antal personer, som indgår i beregningerne til resultatkolonne 1, ikke finder en statistisk signifikant sammenhæng her.¹⁹

Resultatkolonne 3 og 4 viser resultaterne fra de samme typer analyser som resultatkolonne 1 og 2, blot ser vi her på overgangen til ungdomsuddannelse. Resultatkolonne 5 og 6 viser sammenhængen mellem skolepolitiske målsætninger og skoletrivsel i 2. og 9. klasse for tosprogede elever. Bemærk, at vi i analyserne af skoletrivsel ikke har medtaget det relative mål, hvor tosprogede elever sammenlignes med etnisk

---

19. Om sammenhængen i resultatkolonne 1 vil blive statistisk signifikant med et større antal personer, kan man komme lidt nærmere ved at se i bilagstabellerne i bilag 4, som viser koefficienter og standardfejl. En koefficient tæt på nul kan tolkes som, at der ingen sammenhæng er. I resultatkolonne 1 i bilagstabel B4.1 ud for ”Dansk som andetsprog som dimension i alle fag” er koefficienten 0,03 og ville fx sandsynligvis blive signifikant, hvis antallet af personer, som indgår i beregningerne, var større. Ud for ”Supplerende undervisning i dansk som andetsprog” er koefficienten 0,00, og her vil sammenhængen sandsynligvis ikke blive statistisk signifikant på trods af et øget antal personer.

danske elever, fordi vi ikke har trivselsmål for de etnisk danske klassekammerater (jf. bilag 1).

For kommuner med mange tosprogede elever finder vi for de fleste målsætninger en positiv sammenhæng mellem, at kommunen har den skolepolitiske målsætning og de tosprogede elevers præstationer (tabel 8.1). Dette gælder ikke mindst de to målsætninger omkring undervisning i dansk som andetsprog og målsætningen omkring kvalitetssikring af undervisningen i dansk som andetsprog. Disse tre målsætninger hænger både positivt sammen med sandsynligheden for, at tosprogede elever opnår et karaktergennemsnit over 7, og for, at de starter på en ungdomsuddannelse efter 9. klasse. Det er samtidig nogle af de målsætninger, som er mest udbredt i kommunerne (jf. kapitel 4). Vi finder også en positiv sammenhæng mellem antallet af målsætninger i kommunen og de tosprogede elevers karaktergennemsnit. Dette resultat tyder på, at jo flere målsætninger der er, desto bedre karakterer opnår de tosprogede elever. Derimod finder vi ingen sammenhæng mellem antallet af målsætninger og de tosprogede elevers start på ungdomsuddannelse.

Billedet er mindre klart for kommuner med få tosprogede elever (tabel 8.2). Her finder vi generelt færre sammenhænge mellem de politiske målsætninger og de tosprogede elevers præstationer. I enkelte tilfælde finder vi også en negativ sammenhæng mellem en målsætning og elevpræstationer.

Et interessant spørgsmål er, hvorfor der typisk er en positiv sammenhæng mellem skolepolitiske målsætninger og elevpræstationer for tosprogede elever i kommuner med mange tosprogede elever, mens der oftere ingen sammenhæng er eller ligefrem er en negativ sammenhæng i kommuner med få tosprogede elever. Én mulig forklaring kan være, at kommuner med mange tosprogede elever har haft målsætningerne i en længere periode og derfor har større erfaring med at implementere målsætningerne. Hvis kommunerne med få tosprogede elever kun har haft målsætningerne i en kort periode, og det især er de kommuner, hvor de tosprogede elever har klaret sig særligt dårligt, som har indført de pågældende målsætninger, kan det måske forklare den manglende eller negative sammenhæng. Om denne forklaring er den rigtige, kan vi dog ikke slutte på baggrund af den foreliggende spørgeskemaundersøgelse. Det er et spørgsmål for fremtidig forskning.

For kommuner med mange tosprogede elever finder vi ingen sammenhæng mellem skolepolitiske målsætninger og de tosprogede ele-

vers skoletrivsel (tabel 8.1). For kommuner med få tosprogede elever finder vi en positiv sammenhæng mellem nogle af målsætningerne og de tosprogede elevers skoletrivsel (tabel 8.2), idet vores resultater viser, at eleverne trives forholdsvis bedre i kommuner med skolepolitiske målsætninger, der omhandler kulturel mangfoldighed eller har særlig fokus på overgang fra grundskolen til ungdomsuddannelserne. Vi finder også, at eleverne trives bedre i kommuner, der har mange skolepolitiske målsætninger frem for få skolepolitiske målsætninger.

Samlet set indikerer analyseresultaterne i dette afsnit, at skolepolitiske målsætninger inden for tosprogsområdet alene har en positiv betydning for tosprogede elevers præstationer i kommuner med mange tosprogede elever. Målsætningerne har generelt set mindre betydning for de tosprogede elevers skoletrivsel end for de tosprogede elevers præstationer. Det er samtidig kun i kommuner med få tosprogede elever, at vi finder en positiv betydning af målsætningerne for elevernes skoletrivsel.

KILDER TIL VIDEN – HVORDAN SKOLEFORVALTNINGERNE FÅR VIDEN OM SKOLERNES ARBEJDE

Kapitel 4 viser, at stort set alle skoleforvaltninger har en eller anden form for kommunikation med skolerne om deres arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog, hvor forvaltningen indsamler viden om skolernes erfaringer. Denne indsamling af skolernes erfaringer, der følges op af en grundig bearbejdning af materialet og formidling tilbage til skoler med behov herfor, må forventes at have en positiv indflydelse på de faglige præstationer blandt kommunens tosprogede elever.

Skoleforvaltningerne i de forskellige kommuner anvender imidlertid ikke helt de samme kilder til at få viden om skolernes arbejde med dansk som andetsprog (jf. kapitel 4). I dette afsnit ser vi på, om de tosprogede elevers præstationer og skoletrivsel hænger sammen med, hvilke kilder kommunerne anvender. Resultaterne af analyserne er vist i tabel 8.2 og tabel 8.3.

TABEL 8.3

Sammenhæng mellem kilder, skoleforvaltningen anvender til at få viden om skolernes arbejde med undervisning i dansk som andetsprog, og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Kommuner med mange tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7 i 9. kl.		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Rapporter	-	-	-	-	-	-
Indberetningsformularer	-	+	+	+	-	-
Temamøder	-	+	+	-	-	-
Samtaler med skolernes ledelse	-	+	+	+	-	-
Samtaler med tosprogs konsulenter	-	-	+	-	-	-
Antal kilder, kommunen anvender	-	+	+	-	-	-
Antal elever	3.258	20.250	3.258	20.250	73	216

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsatsen anvendes spørgsmål, hvor skolecheferne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
  2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
  3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
  4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.
- Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer og registerdata fra Danmarks Statistik.

TABEL 8.4

Sammenhæng mellem kilder, skoleforvaltningen anvender til at få viden om skolernes arbejde med undervisning i dansk som andetsprog, og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Kommuner med få tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7 i 9. kl.		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Rapporter	÷	÷	-	-	-	-
Indberetningsformularer	+	-	-	-	-	-
Temamøder	-	-	-	-	-	-
Samtaler med skolernes ledelse	-	-	+	+	-	-
Samtaler med tosprogs konsulenter	-	-	-	-	-	+
Antal kilder, kommunen anvender	-	-	-	-	-	-
Antal elever	1.026	35.626	1.026	35.626	124	277

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsats, anvendes spørgsmål, hvor skolecheferne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer og registerdata fra Danmarks Statistik.

I kommuner med mange tosprogede elever har anvendelsen af de fleste kilder, der er vist i tabellerne, en positiv sammenhæng med sandsynligheden for et karaktergennemsnit over 7 eller start af en ungdomsuddannelse efter 9. klasse (tabel 8.3). Antallet af kilder, som kommunerne anvender, har endvidere en positiv betydning for, om de tosprogede elever får relativt bedre karakterer end de danske klassekammerater, og hvorvidt de tosprogede starter på en ungdomsuddannelse. Jo flere kilder, kommunen anvender, desto bedre er det tilsyneladende. Det hænger sandsynligvis sammen med, at kilderne giver lidt forskellige typer af informationer – så jo flere kilder, der anvendes, desto bedre et billede får skoleforvaltningen af skolernes arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog.

Det ser anderledes ud for kommuner med få tosprogede elever. Der er færre kilder, hvor vi finder en sammenhæng, og for en enkelt sammenhæng mellem information via rapporter og elevernes præstationer er sammenhængen negativ (tabel 8.4). Dermed er analyseresultaterne i dette afsnit parallelle til analyseresultaterne vedrørende skolepolitiske målsætninger i forrige afsnit. For kommuner med få tosprogede elever kan en af grundene til de få sammenhænge mellem anvendelsen af kilder og elevpræstationer være, at disse kommuner har færre erfaringer med anvendelsen af kilderne og derfor på nuværende tidspunkt ikke udnytter deres erfaringer lige så godt som kommuner med mange tosprogede elever.

Der er generelt ingen sammenhæng mellem skoletrivsel for tosprogede elever, og hvilke kilder kommunerne anvender til at få viden omkring skolernes arbejde med undervisningen i dansk som andetsprog (tabel 8.3 og tabel 8.4).

Samlet kan vi sige, at resultaterne for kommuner med mange tosprogede elever tyder på, at de tosprogede elever klarer sig bedre i skolen, hvis kommunen anvender flere kilder til at indsamle erfaringer om skolernes arbejde på tosprogsområdet. For kommuner med få tosprogede elever finder vi derimod ikke systematisk en positiv sammenhæng mellem anvendelsen af kilderne og de tosprogede elevers præstationer. Endelig finder vi generelt ikke nogen sammenhæng mellem anvendelsen af kilder og skoletrivsel.

INDSATSER MED FOKUS PÅ OVERGANGEN TIL UNGDOMSUDDANNELSERNE

Langt de fleste af de kommuner, der har besvaret vores spørgeskema, har iværksat forskellige indsatser for at lette de tosprogede elevers overgang til ungdomsuddannelse (jf. kapitel 8). Omkring 10 pct. af disse kommuner har dog ingen særlige initiativer rettet mod at lette tosprogede elevers overgang til ungdomsuddannelse. Flere af kommunerne har prøvet at øge andelen af tosprogede elever, som starter på en ungdomsuddannelse, ved at tilbyde lektiehjælp, mentorordninger og særlige vejledningsforløb rettede mod tosprogede elever. Især lektiehjælpsordningen nyder udbredelse – 69 pct. af kommunerne har dette tilbud til eleverne. 35 pct. af kommunerne har en mentorordning og særlige vejledningsforløb (jf. kapitel 7). Selvom disse indsatser har til formål at skabe en bedre overgang til ungdomsuddannelserne for de tosprogede elever, kan indsatserne også have indflydelse på de tosprogede elevers karakterer og trivsel (nok i mindre grad særlige vejledningsforløb end lektiehjælp og mentorordninger).

For både kommuner med mange og med få tosprogede elever viser tabel 8.5 sammenhængen mellem de initiativer, som kommunerne foretager for at øge andelen af tosprogede elever, der påbegynder en ungdomsuddannelse på den ene side, og karaktergennemsnit, påbegyndelse af en ungdomsuddannelse og skoletrivsel for tosprogede elever på den anden side. For kommuner med mange tosprogede elever finder vi ingen sammenhæng mellem, om kommunerne har indsatser omkring lektiehjælp og de faglige præstationer. Der er derimod en positiv sammenhæng mellem mentorordninger og særlige vejledningsforløb på den ene side og elevpræstationer på den anden side (tabel 8.5). At vi finder en sammenhæng mellem mentorordninger og elevpræstationer og mellem vejledningsforløb og elevpræstationer for de tosprogede elever, er i tråd med Jensen og Nielsen (2010), der påpeger, at UU-vejledning i særdeleshed har betydning for, om de tosprogede elever påbegynder en ungdomsuddannelse.

For kommuner med få tosprogede elever finder vi en positiv sammenhæng mellem lektiehjælp og de tosprogedes sandsynlighed for at starte på en ungdomsuddannelse efter 9. klasse (tabel 8.5). For mentorordninger og særlige vejledningsforløb finder vi derimod enten en negativ eller ingen sammenhæng med elevpræstationer (tabel 8.5).

TABEL 8.5

Sammenhæng mellem kommunale initiativer med henblik på at øge andelen af tosprogede elever, der påbegynder en ungdomsuddannelse, og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Særskilt for kommuner med mange og få tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7 i 9. kl.		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel i 9. klasse
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk dansk ²	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk dansk ²	Tosprogede elever
<i>Kommuner med mange tosprogede elever</i>					
Lektiehjælp	-	-	-	-	-
Mentorordninger	+	-	-	-	-
Særlige vejledningsforløb for tosprogede elever	-	-	+	-	-
Ingen særlige initiativer	-	-	-	-	-
Antal elever	3.258	20.250	3.258	20.250	216
<i>Kommuner med få tosprogede elever</i>					
Lektiehjælp	-	-	+	+	-
Mentorordninger	÷	÷	-	-	-
Særlige vejledningsforløb for tosprogede elever	-	-	-	-	-
Ingen særlige initiativer	-	-	-	-	÷
Antal elever	1.026	35.626	1.026	35.626	277

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsatses anvendes spørgsmål, hvor skolecheferne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske elever i kommunen. En positiv sammenhæng betyder, at indsatsen forbedrer de tosprogedes elevpræstationer mere end etnisk danskeres elevpræstationer. Det relative mål beregnes ved et interaktionsled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en kommune fixed effect-model.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer og registerdata fra Danmarks Statistik.

Endelig finder vi ingen sammenhæng mellem indsatserne og de tosprogede elevers skoletrivsel. Det gælder både for kommuner med mange og kommuner med få tosprogede elever (tabel 8.5).

Samlet er billedet lidt forvirrende. Der er kun fundet én positiv sammenhæng mellem lektiehjælp og elevpræstationer i kommuner med få tosprogede elever, og der er kun fundet én positiv sammenhæng mellem mentorordninger og særlige vejledningsforløb på den ene side og elevpræstationer på den anden side i kommuner med mange tosprogede elever.

KØN

Tosprogede drenge klarer sig dårligere i uddannelsessystemet end tosprogede piger. Det samme gør sig gældende for etnisk danske elever, men kønsforskellene er større for tosprogede end for etnisk danske elever. Pigerne trives også bedre i skolen end drengene (jf. kapitel 2 og 3). Et interessant spørgsmål er i den forbindelse, om kommunernes arbejde med de tosprogede elever har en forskellig indflydelse på de tosprogede drenges og pigers præstationer og trivsel i skolen. Vi har derfor undersøgt, om indsatserne betyder, at tosprogede drenge i større udstrækning end piger hjælpes til at opnå et højere karaktergennemsnit. Resultaterne er vist i bilag 4.

Generelt finder vi ikke systematiske forskelle i betydningen af indsatserne for tosprogede drenges og pigers præstationer og trivsel i skolen. Der er ingen kønsforskelle i betydningen af lektiehjælp, mentorordninger og særlige vejledningsforløb (bilagstabel B4.9-B4.11). Skolepolitiske målsætninger har kun i få tilfælde forskellig betydning for tosprogede drenge og piger (bilagstabel B4.1-B4.5). De forskellige kilder, som kommunerne anvender til at få viden om skolernes arbejde med tosprogede, øger dog i højere grad drengenes end pigernes sandsynlighed for at starte på en ungdomsuddannelse efter 9. klasse i kommuner med mange tosprogede elever (bilagstabel B4.6). Dermed ser det ud til, at kommunernes indsamling af information om skolernes arbejde med dansk som andetsprog har størst betydning for elevpræstationerne for den fagligt svageste gruppe: de tosprogede drenge.

SAMMENFATNING

I dette kapitel har vi set på, hvilken betydning kommunale indsatser har for de tosprogede elevers karakterer, overgang til ungdomsuddannelse og skoletrivsel.

For kommuner med mange tosprogede elever viser analyserne generelt en positiv sammenhæng mellem på den ene side skolepolitiske målsætninger inden for tosprogsområdet og kilder, der anvendes til at indsamle viden om skolernes arbejde med undervisning i dansk som andetsprog, og på den anden side tosprogede elevers faglige præstationer. Dette tyder på, at det har en positiv indflydelse på de tosprogede elevers faglige præstationer, når kommunerne opstiller målsætninger for indsatser over for tosprogede elever, og når kommunerne følger op på skolerens undervisning af tosprogede.

For kommuner med få tosprogede elever finder vi generelt ikke samme positive sammenhænge. Det kan måske skyldes, at kommuner med få tosprogede elever ikke har lige så store erfaringer med (eller lige så store incitamenter til) at implementere målsætninger på tosprogsområdet og med at udnytte den viden, de indsamler om skolernes arbejde med undervisning i dansk som andetsprog. Hvis det samtidig især er kommuner, hvor de tosprogede elever har klaret sig særligt dårligt, der har indført målsætningerne, kan det forklare, at vi ligefrem i nogle tilfælde finder en negativ sammenhæng.

Vi har også undersøgt sammenhængen mellem mere konkrete kommunale indsatser (mere konkrete end fx skolepolitiske målsætninger) som lektiehjælp, mentorordninger og særlige vejledningsforløb rettet mod tosprogede elever for at øge deres faglige præstationer. Samlet set er billedet noget blandet. Der er kun fundet en positiv sammenhæng mellem lektiehjælp og elevpræstationer i kommuner med få tosprogede elever, mens der kun er fundet en positiv sammenhæng mellem mentorordninger og særlige vejledningsforløb på den ene side og elevpræstationer på den anden side i kommuner med mange tosprogede elever.

Generelt finder vi ingen sammenhæng mellem kommunale indsatser og de tosprogede elevers skoletrivsel. Vi finder endvidere kun få forskelle i betydningen af indsatserne for tosprogede drenges og pigers præstationer og trivsel i skolen.

SKOLERNES ARBEJDE OG DE TOSPROGEDE ELEVERS SUCCES I SKOLESYSTEMET

Kapitel 6 beskriver de indsatser, som skolerne iværksætter for at fremme de tosprogede elevers faglige succes i skolen, mens kapitel 7 beskriver både kommunernes og skolernes arbejde med overleveringen af de tosprogede elever fra dagtilbud til ungdomsuddannelse. I dette kapitel går vi skridtet videre og ser på, om der er en sammenhæng mellem disse indsatser og elevpræstationer samt elevernes trivsel i skolen. Ligesom i det foregående kapitel anvender vi to mål for elevpræstationer. Det første mål er, om eleverne har et karaktergennemsnit over 7 ved folkeskolens afgangsprøve i 9. klasse. Det andet mål er, om eleverne er i gang med en ungdomsuddannelse efter endt 9. klasse. Skoletrivsel måles ved et spørgsmål om, hvor glade eleverne er for skolen.

De indsatser, som analyseres i dette kapitel, er inddelt i en række temaer, som følger beskrivelserne af de enkelte indsatser i kapitel 6 og 7. Viden om indsatserne stammer fra spørgeskemaet udfyldt af skoleledere. De overordnede temaer er:

- Skolernes organisering af supplerende undervisning i dansk som andetsprog
- Skoleledelsens fokus og rammesætning for undervisningen af tosprogede elever
- Skole-hjem-samarbejdet med tosprogede elevers forældre

- Overlevering af viden fra førskole til skole
- Overgangen fra skole til ungdomsuddannelse.

De statistiske analyser af sammenhængen mellem skolernes arbejde på den ene side og elevpræstationer og trivsel i skolen på den anden side er bygget op på samme måde, som analyserne af kommunernes arbejde (jf. kapitel 8). Det vil sige, at vi analyserer indsatser, der er gennemført i skoleårene 2007/08 og 2008/09, mens elevpræstationerne er målt i 2008 og 2009, og trivsel i skolen er målt i 2011. Vi har ikke medtaget alle de indsatser på skoleniveau, som er beskrevet i kapitel 6 og 7, men kun de indsatser, som et vist antal skoler har haft i skoleårene 2007/08 og 2008/09.²⁰

Vores indledende analyse af disse temaer viste, at betydningen af de enkelte indsatser er meget forskellige for skoler med få og med mange tosprogede elever. I analyserne af de ovenstående fem temaer ser vi derfor særskilt på skoler med henholdsvis få og mange tosprogede elever. Skoler med få tosprogede elever defineres som skoler, hvor de tosprogede elever udgør færre end 10 pct. af den samlede elevbestand. Skoler med mange tosprogede elever defineres derimod som skoler med 10 pct. eller flere tosprogede elever.

Der kan være flere grunde til, at vi får forskellige resultater for skoler med få og med mange tosprogede elever, men der er ingen tvivl om, at sammensætningen af elevgruppen i høj grad er med til at skabe de pædagogiske rammebetingelser for skolelederne og de enkelte lærerteam. De udfordringer, der ligger i at lede og undervise på en skole med mange tosprogede elever fra forskellige etniske minoritetsgrupper, vil være anderledes end for de skoler, hvor de tosprogede elever alene udgør nogle enkelte i klassen.

Analyserne i dette kapitel giver et billede af, hvilke af skolernes indsatser der muligvis har en betydning for de tosprogede elevers succes i skolelivet. Analysen siger dog ikke noget om, hvorvidt den pågældende indsats generelt har en effekt på de tosprogedes elevpræstationer og skoletrivsel. I de følgende fem afsnit gennemgår vi de fem temaer hver for sig.

---

20. Mindst 10 skoler skal have haft indsatsen i 2007/2008 eller 2008/09.

SKOLERNES ORGANISERING AF DEN SUPPLERENDE UNDERVISNING I DANSK SOM ANDETSPROG

Kapitel 6 beskriver, hvordan skolerne benytter sig af flere strategier samtidig, når de organiserer den supplerende undervisning i dansk som andetsprog. Det varierer for skolerne, hvilke strategier de benytter. Den hyppigst anvendte strategi er, at de tosprogede elever adskilles fra deres etnisk danske klassekammerater og får supplerende undervisning i dansk som andetsprog i den almindelige undervisningstid.

Tabel 9.1 og tabel 9.2 viser, hvordan den supplerende undervisning i dansk som andetsprog kan organiseres, og hvordan organiseringsformerne hænger sammen med elevpræstationer samt skole. Tabel 9.1 viser sammenhængene for skoler med mange tosprogede elever, mens tabel 9.2 viser samme resultater for skoler med få tosprogede elever.

Tabellerne viser endvidere seks kolonner med resultater. Det ene sæt af resultater (resultatkolonne 1, 3, 5 og 6) viser sammenhængene mellem den givne indsats og elevpræstationer eller skoletrivsel. For disse resultater ser vi kun på de tosprogede elever. Det andet sæt af resultater (resultatkolonne 2 og 4) viser et relativt mål, hvor vi ser på sammenhængen mellem den enkelte indsats, og hvordan de tosprogede elever klarer sig sammenlignet med deres etnisk danske klassekammerater. Vi sammenligner tosprogede elever og deres etnisk danske klassekammerater på henholdsvis skoler, der har implementeret en indsats, og de skoler, der ikke har.

Rapportens fokus er at kortlægge, om skolerne og kommunerne gør noget særligt for at fremme de tosprogede elevers præstationer. To-sprogede elever, som ikke modtager særlige indsatser, vil dog alligevel forbedre sig, idet de modtager det generelle undervisningstilbud. Vi inddrager derfor et relativt mål for elevpræstationer for at tage højde for denne generelle udvikling (se endvidere kapitel 8 og bilag 1).

Som i kapitel 8 vises resultaterne i form af en række tegn: plus, minus og streg. Et plus betyder, at der er en statistisk signifikant positiv sammenhæng mellem en indsats og et præstationsmål, mens et minus betyder, at der er en statistisk signifikant negativ sammenhæng. En streg betyder, at vi ikke finder nogen statistisk signifikant sammenhæng.

TABEL 9.1

Sammenhæng mellem organiseringen af den supplerende undervisning i dansk som andetsprog og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Skoler med mange tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Undervisning i dansk som andetsprog er en integreret del af den almindelige undervisning	-	-	+	-	-	-
En ekstra lærer tilknyttes den almindelige undervisning	-	-	-	+	-	-
Supplerende danskundervisning gives uden for klassen og uden for den almindelige undervisningstid	-	-	-	-	-	-
Supplerende danskundervisning gives uden for klassen i den almindelige undervisningstid	-	-	-	-	-	+
Antal elever	259	3.183	278	3.655	146	352

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsatses anvendes spørgsmål, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
  2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionsled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
  3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
  4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.
- Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældrene til elever i 2. klasse, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

TABEL 9.2

Sammenhæng mellem organiseringen af den supplerende undervisning i dansk som andetsprog og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Skoler med få tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Undervisning i dansk som andetsprog er en integreret del af den almindelige undervisning	-	÷	-	-	-	-
En ekstra lærer tilknyttes den almindelige undervisning	+	-	-	-	-	-
Supplerende danskundervisning gives uden for klassen og uden for den almindelige undervisningstid	-	+	-	+	-	-
Supplerende danskundervisning gives uden for klassen i den almindelige undervisningstid	-	÷	-	÷	-	-
Antal elever	112	3.145	114	3.301	51	130

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsatses anvendes spørgsmål, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionsled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældrene til elever i 2. klasse, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

Både for skoler med mange og med få tosprogede elever viser tabellerne, at der er få sammenhænge mellem organisering af den supplerende danskundervisning på den ene side og elevpræstationer og trivsel i skolen på den anden side. Vi finder dog flere sammenhænge for skoler med få tosprogede elever end for skoler med mange tosprogede elever.

For skoler med få tosprogede elever tyder resultaterne på, at det gør en forskel, om den supplerende undervisning i dansk som andetsprog ligger uden for eller inden for den almindelige undervisningstid. Tosprogede elever på skoler, som giver den supplerende undervisning i dansk som andetsprog uden for klassen og uden for den almindelige undervisningstid, klarer sig relativt bedre end deres etnisk danske klassekammerater, sammenlignet med skoler, der ikke anvender denne organisationsform.²¹ Modsat har tosprogede elever på skoler, som giver den supplerende undervisning i dansk som andetsprog uden for klassen, men inden for den almindelige undervisningstid, relativt dårligere elevpræstationer end deres etnisk danske klassekammerater, sammenlignet med tosprogede elever på skoler, der ikke anvender denne organisationsform. Dette gælder både, når vi ser på karaktergennemsnittet og overgang til ungdomsuddannelse.

At give den supplerende undervisning i dansk som andetsprog uden for den almindelige undervisningstid indebærer, at de tosprogede elever får mere undervisning end deres etnisk danske klassekammerater. Vi ville derfor også alt andet lige forvente, at de tosprogede elever hurtigere udvikler deres faglige præstationer her frem for på de skoler, der ikke giver supplerende danskundervisning efter normal undervisningstid.

Interessant er det også, at vi finder et parallelt negativt forhold mellem den supplerende undervisning i dansk som andetsprog og elevpræstationer, når undervisningen gives uden for klassen, men i den almindelige undervisningstid. Det vil sige, at vi finder, at de tosprogede elever klarer sig relativt dårligere rent fagligt end deres etnisk danske klassekammerater, når de tages ud af den almindelige undervisning for at få (supplerende) undervisning i dansk som andetsprog sammenlignet med tosprogede elever på skoler, der ikke anvender denne organisationsform.

---

21. Husk, at hvis en given måde at organisere undervisningen på indebærer, at de tosprogede elever klarer sig bedre i forhold til etnisk danske elever mht. karaktergennemsnit, kan det betyde, at forskellene i karaktererne mindskes og ikke nødvendigvis, at tosprogede elever får højere karakterer end danske elever.

Der kan være flere forklaringer på, at de tosprogede elever klarer sig relativt dårligere end deres etnisk danske klassekammerater. Eksempelvis kan det skyldes, at de etnisk danske elever klarer sig relativt bedre, når de tosprogede elever tages ud af klassen. Det kan også skyldes, at de elever, som den enkelte skole vælger at give særskilt undervisning, har langt flere sprogvanskeligheder end de tosprogede elever, som samme skole eller andre skoler vælger at give undervisning sammen med deres etnisk danske klassekammerater. Endvidere kan det skyldes, at tosprogede elever, der undervises særskilt, går glip af den ordinære undervisning, når de tages ud af fællesskabet og hermed ikke får den ekstra undervisning, som de har behov for.

At den måde, man organiserer supplerende undervisning i dansk som andetsprog på, samtidig kun har gennemslagskraft på skoler med få tosprogede elever, kan hænge sammen med, at lærer/elev-ratioen er større i den supplerende undervisning uden for klassen på skoler med få tosprogede elever end på skoler med mange tosprogede elever. Jo større lærer/elev-ratioen er, jo mere lærerkontakt får den enkelte elev, og i jo højere grad kan undervisningen skræddersys til den enkelte elevs behov. Denne forklaring underbygges til dels af eksisterende forskning, idet eksempelvis Bingley, Jensen og Walker (2005) konkluderer, at et lavt antal elever pr. lærer har en lille, men positiv indvirkning på elevpræstationer. Vi finder ingen sammenhæng mellem måden, hvorpå den supplerende danskundervisning organiseres, og elevernes trivsel i skolen.

RAMMER FOR UNDERVISNING AF TOSPROGEDE ELEVER

Skoleledelsen har et overordnet ansvar for, at undervisningen tager højde for de tosprogede elever. Det kan derfor være nødvendigt, at skoleledelsen går forrest, når dansk som andetsprog implementeres som en dimension i alle fag. Ikke overraskende viser kapitel 6, at flertallet af skolelederne i dag vurderer, at det kræver noget særligt at lede en skole med tosprogede elever.

TABEL 9.3

Sammenhæng mellem tiltag for at sikre, at dansk som andetsprog indgår i alle fag, og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Skoler med mange tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Dansk som andetsprog tages op på pædagogiske rådsmøder	-	-	-	+	-	-
Materialesamling om dansk som andetsprog	-	-	-	+	-	-
Vidensdeling med funktionslærere/koordinatorer om dansk som andetsprog	-	-	-	-	-	-
Lærerkurser i dansk som andetsprog	-	-	-	+	-	-
Ingen særlig praksis for, at dansk som andetsprog indgår i alle fag	-	-	+	+	-	-
Antal elever	186	2.710	199	3.144	136	347

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsætter anvendes spørgsmål, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
  2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
  3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
  4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.
- Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældrene til elever i 2. klasse, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

TABEL 9.4

Sammenhæng mellem tiltag for at sikre, at dansk som andetsprog indgår i alle fag, og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Skoler med få tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Dansk som andetsprog tages op på pædagogiske rådsmøder	-	-	-	+	-	+
Materialesamling om dansk som andetsprog	-	÷	-	+	-	+
Vidensdeling med funktionslærere/koordinatorer om dansk som andetsprog	-	-	-	÷	-	+
Lærerkurser i dansk som andetsprog	-	-	-	-	-	-
Ingen særlig praksis for, at dansk som andetsprog indgår i alle fag	-	+	-	-	-	-
Antal elever	102	2.902	104	3.031	55	141

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhænge mellem elevpræstationer og indsætter anvendes spørgsmål, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældrene til elever i 2. klasse, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

Ser man nærmere på de tiltag, som skolelederne anvender, viser kapitel 6 også, at skolernes fokus på implementeringen af dansk som andetsprog i alle fag er øget fra 2007/08 til 2010/11. For henholdsvis skoler med få og mange tosprogede elever viser tabel 9.3 og tabel 9.4 nogle af de tiltag, som skolelederne anvender. Dette er eksempelvis, at lærerne får kurser i dansk som andetsprog, og at dansk som andetsprog diskuteres på pædagogiske rådsmøder. For nogle af tiltagene er der imidlertid for få skoler, der anvender det pågældende tiltag, til, at vi kan lave den statistiske analyse. Tabel 9.3 og tabel 9.4 viser derfor kun de tiltag, som vi analyserer. Vi henviser til tabel 6.3 i kapitel 6 for den komplette liste over tiltag.

Som i forrige afsnit viser vores data i tabel 9.3 og tabel 9.4 et fragmenteret billede af, hvilke tiltag der påvirker elevpræstationer og skoletrivsel. Det interessante er samtidig, at der alt i alt er flere negative sammenhænge end positive sammenhænge. Eksempelvis har tosprogede elever på de skoler, der *ikke* har implementeret nogen af tiltagene, bedre elevpræstationer i forhold til deres etnisk danske klassekammerater end tosprogede elever på skoler, der har implementeret mindst et af tiltagene. Der kan være flere grunde hertil. Blandt andet kan de skoler, som ikke anvender de angivne tiltag, have en række andre tiltag, som hjælper de tosprogede elever godt på vej. Det kan også være, at elever på skoler med ingen særlige tiltag har gode sproglige kompetencer, hvilket gør specielle tiltag overflødige.

For skoletrivsel viser tabel 9.3 og tabel 9.4 dog et mere enslydende billede. Skoler med få tosprogede elever, som anvender specifikke tiltag for at sikre, at dansk som andetsprog implementeres som en dimension i alle fag, har flere 9.-klasser-elever, som er glade for at gå i skole. Skoletrivsel i 2. klasse er dog ikke påvirket heraf. For skoler med mange tosprogede elever er der hverken sammenhænge for elevernes skoletrivsel i 2. eller 9. klasse.

SKOLE-HJEM-SAMARBEJDET MED TOSPROGEDE ELEVERS FORÆLDRE

Fra flere sider pointeres det, at et godt samarbejde mellem skolen og forældrene er afgørende for den enkelte elevs oplevelse af skolegangen. Blandt andet har Danmarks Lærerforening i samarbejde med Skole og Samfund og Kommunernes Landsforening i flere år haft fokus på dette i

form af udgivelsen af en række hæfter til forældrene. I hæftet *Forældre som aktive medspillere i skolen* skriver de:

Det er vigtigt for elevernes faglige og personlige udvikling, at forældrene er interesserede i deres børns undervisning og deltager aktivt i et samarbejde. Det viser den daglige erfaring fra skolerne, men det er også dokumenteret med videnskabelige undersøgelser, både her i Danmark og i en række andre lande (Christiansen, 2006).

Når skole-hjem-samarbejdet fungerer, undgår man bl.a., at forældrene kritiserer skolen i elevernes påhør. I stedet bakkes lærerne op, og eventuelle modstridende interesser mellem forældre og lærerne mødes, uden at eleverne bliver involveret i det.

SKOLE-HJEM-SAMARBEJDSINITIATIVER RETTET MOD TOSPROGEDE ELEVERS FORÆLDRE

Til trods for at skolens aktører og den eksisterende litteratur (jf. kapitel 6) peger på vigtigheden af et frugtbart skole-hjem-samarbejde, konkluderer vi i kapitel 6, at meget få skoler anvender særlige samarbejdsinitiativer for at fremme skole-hjem-samarbejdet med de tosprogede elevers forældre.

Kun to spørgsmål omkring samarbejdsinitiativer med forældrene har tilstrækkeligt med besvarelser til, at vi kan lave den statistiske analyse. Det første spørgsmål er, om skolerne har afholdt særlige arrangementer for tosprogede elever og deres forældre. Det andet spørgsmål er, om skolerne *ikke* har gennemført særlige initiativer for tosprogede elever og deres forældre. For disse to spørgsmål viser tabel 9.5 og tabel 9.6, om særlige arrangementer (og mangel på samme) hænger sammen med elevpræstationer og skoletrivsel.

Tabel 9.5 og tabel 9.6 viser, at samarbejdsinitiativer alene har en positiv betydning for elevpræstationer på skoler med få tosprogede elever. Her finder vi, at tosprogede elever på skoler, der har afholdt særlige arrangementer, har et højere karaktergennemsnit i forhold til deres etnisk danske klassekammerater end tosprogede elever på andre skoler.

TABEL 9.5

Sammenhæng mellem skole-hjem-samarbejdsinitiativer og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Skoler med mange tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Afholdt særlige arrangementer for tosprogede elever og deres forældre	-	+	-	-	+	-
Ikke gennemført særlige initiativer for skole-hjem-samarbejdet for tosprogede elever og deres forældre	-	+	-	-	-	-
Antal elever	161	2.653	173	3.188	128	307

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsats er spørgsmålene, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældrene til elever i 2. klasse, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

TABEL 9.6

Sammenhæng mellem skole-hjem-samarbejdsinitiativer og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Skoler med få tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Afholdt særlige arrangementer for tosprogede elever og deres forældre	-	+	-	-	-	-
Ikke gennemført særlige initiativer for skole-hjem-samarbejdet for tosprogede elever og deres forældre	-	÷	-	-	-	-
Antal elever	93	2.904	95	3.056	45	130

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsats anvendes spørgsmål, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældrene til elever i 2. klasse, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

For skoler med mange tosprogede elever finder vi modsat, at tosprogede elever på skoler, som afholder særlige arrangementer for tosprogede elever og deres forældre, har et dårligere karaktergennemsnit i forhold til deres etnisk danske klassekammerater end tosprogede elever på skoler uden denne type arrangementer. I tråd hermed er der en positiv sammenhæng mellem, at en skole ikke gennemfører særlige initiativer, og hvor godt de tosprogede elever klarer sig i forhold til deres etnisk danske klassekammerater.

Denne forskel mellem skoler med mange og med få tosprogede elever er interessant og kan skyldes flere forhold. Et af dem kan være, at skoler med få tosprogede elever, som afholder særlige arrangementer, skaber langt mere opmærksomhed omkring den enkelte elev og dennes forældre. Alene denne særlige opmærksomhed kan være første skridt hen imod engagerede forældre, der i sig selv er motiverende for den enkelte elevs forhold til skolen (Desforges, 2003).

KOMMUNIKATIONSFORMER OG VIDEREGIVELSE AF INFORMATIONER

Som tidligere nævnt er der meget få skoler, der har implementeret særlige møder for tosprogede elever og deres forældre for at fremme skolehjem-samarbejdet. I stedet synes skolerne i højere grad at anvende særlige kommunikationsformer. Dette sker eksempelvis i form af brug af en tolk, oversat skriftligt materiale eller mere telefonisk kontakt. For henholdsvis skoler med få og med mange tosprogede elever viser tabel 9.7 og tabel 9.8 sammenhænge mellem de særlige kommunikationsformer og elevpræstationer samt skoletrivsel.

Tabellerne synes at vise to generelle tendenser. For det første er der overvejende flere positive sammenhænge mellem kommunikationsform og elevpræstationer for skoler med få tosprogede elever.

For det andet er der overvejende flere positive sammenhænge mellem de særlige kommunikationsformer og det relative præstationsmål for påbegyndt ungdomsuddannelse. Med andre ord starter de tosprogede elever på skoler, som anvender de særlige kommunikationsformer, i højere grad på en ungdomsuddannelse i forhold til deres etnisk danske klassekammerater end tosprogede elever på skoler, som ikke anvender disse kommunikationsformer.

TABEL 9.7

Sammenhæng mellem kommunikationsformer over for forældre til tosprogede børn og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Skoler med mange tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Oversat skriftligt materiale	-	-	-	-	-	-
Særligt udarbejdet skriftligt materiale på modersmål	-	÷	+	+	-	-
Hjemmebesøg	-	÷	-	-	-	-
Telefonisk kontakt	-	-	-	-	-	-
Antal elever	290	3.500	309	4.114	150	359

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsats er spørgsmålene, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældrene til elever i 2. klasse, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

TABEL 9.8

Sammenhæng mellem kommunikationsformer over for forældre til tosprogede børn og hhv. karaktergennemsnit, overgang til ungdomsuddannelse efter 9. klasse og skoletrivsel. Skoler med få tosprogede elever.

	Karaktergennemsnit over 7		Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel	
	Tosprogede elever ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede elever	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 2. kl. ³	Tosprogede i 9. kl. ⁴
Oversat skriftligt materiale	÷	÷	-	-	-	-
Særligt udarbejdet skriftligt materiale på modersmål	-	÷	-	+	-	÷
Hjemmebesøg	-	+	-	+	-	-
Telefonisk kontakt	-	-	-	-	-	-
Antal elever	103	3.081	105	3.226	56	142

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsatses anvendes spørgsmål, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Kommuner, der implementerer indsatsen, sammenlignes med kommuner, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 2. klasse er målt i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.
4. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældrene til elever i 2. klasse, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

For skoler med mange tosprogede elever, som anvender de særlige kommunikationsformer, er det også værd at bemærke, at de samtidig har tosprogede elever med et lavere karaktergennemsnit i forhold til deres etnisk danske klassekammerater end skoler uden disse kommunikationsformer.

For de særlige kommunikationsformer ser vi derfor, ligesom ved de særlige samarbejdsinitiativer, at der overvejende er positive effekter for skoler med få tosprogede elever. Som påpeget tidligere kan dette hænge sammen med, at det, når skoler med få tosprogede elever anvender disse strategier, alt andet lige vil virke som en særindsats – en særindsats, der får de tosprogede elevers forældre til i højere grad at engagere sig i deres børns skolearbejde.

HÅNDTERING AF OVERGANGEN FRA FØRSKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE

I det indledende kapitel 2 og i analysen i kapitel 3 beskrev vi, at en række danske undersøgelser viser, at en relativt større andel af de tosprogede unge ikke påbegynder og gennemfører en ungdomsuddannelse. Nogle af årsagerne til, at flere af de tosprogede elever falder igennem systemet og ikke kommer i gang med en ungdomsuddannelse, kan findes allerede i førskolealderen.

Set i lyset af den eksisterende forskning synes det derfor vigtigt, at der er et tæt samarbejde mellem daginstitution og skole, for at overlevering af viden om den enkelte elev ikke går tabt. Ligeledes er der gode grunde til at hjælpe unge i overgangen fra folkeskolen til ungdomsuddannelserne, således at de kommer videre i uddannelsessystemet.

I dette afsnit ser vi først på, hvordan skolerne arbejder for at sikre overlevering af viden fra førskole til skolen, og om dette arbejde hænger sammen med elevernes trivsel i skolen i 2. klasse. Dernæst ser vi på, hvordan den hjælp, som skolerne tilbyder de unge på deres vej til ungdomsuddannelserne, har betydning for elevpræstationer og trivsel i skolen.

OVERLEVERING AF VIDEN FRA FØRSKOLE TIL SKOLE

Kapitel 7 viser, at der i dag i de fleste tilfælde sker en form for overlevering af viden fra førskole til skole. Der sker primært overlevering af viden

omkring elevernes sociale og sproglige kompetencer, mens der eksempelvis i mindre grad er tale om overlevering af viden omkring de materialer, som dagtilbuddene anvender i sprogstimuleringen.

TABEL 9.9

Sammenhæng mellem den type af viden, som skolerne modtager, når et barn overleveres fra dagtilbud til skole, og de tosprogede elevers trivsel i skolen i 2. klasse. Særskilt for skoler med mange og med få tosprogede elever.

Type af viden, som skolerne modtager	Andel tosprogede elever på skolen	
	Mange	Få
Viden om den pædagogiske praksis på dagtilbud	-	-
Viden om materialer anvendt til sprogstimulering	÷	-
Viden om barnets sproglige udvikling	-	-
Anden form for viden	+	-
Antal elever	146	53

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Skoletrivsel i 2. klasse måles i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældre til elever i 2. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

Tabel 9.9 viser, hvordan overlevering af forskellige typer af viden hænger sammen med forældrenes vurdering af elevernes trivsel i skolen i 2. klasse. I langt de fleste tilfælde finder vi ikke nogen sammenhænge mellem den type af viden, som skolerne modtager, og elevernes trivsel i skolen. I et enkelt tilfælde finder vi en negativ sammenhæng. Skoler, der har mange tosprogede elever og samtidig får viden om de anvendte materialer til sprogstimulering, har samtidig også elever, der ikke trives i skolen.

Der kan også være forskel på, hvordan overleveringen af viden foregår, idet overleveringen kan foregå mundtligt såvel som skriftligt. Kapitel 7 viser, at 83 pct. af skolerne får viden overleveret mundtligt, mens kun 60 pct. af skolerne får viden overleveret skriftligt.

Tabel 9.10 viser, at der i det store hele ikke er nogen sammenhæng mellem, hvordan viden overleveres, og elevernes trivsel i skolen i 2. klasse. I et enkelt tilfælde finder vi dog en negativ sammenhæng. Skoler med mange tosprogede elever, der får viden overleveret mundtligt, har samtidig også elever, der ikke trives i skolen.

TABEL 9.10

Sammenhæng mellem måden, hvorpå skolerne tilegner sig viden om det enkelte barn, når det overgår fra dagtilbud til skole, og de tosprogede 2.-klasses-elevers trivsel i skolen. Særskilt for skoler med mange og med få tosprogede elever.

Måde at tilegne sig viden på	Andel tosprogede elever på skolen	
	Mange	Få
Elektronisk/skriftligt	-	-
Mundtligt	÷	-
Antal elever	146	55

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Skoletrivsel i 2. klasse måles i form af et spørgsmål til forældrene om, hvor glade deres børn er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, forældre til elever i 2. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

OVERGANGEN FRA SKOLE TIL UNGDOMSUDDANNELSE

Kapitel 7 viser, at 60 pct. af skolerne i dag tilbyder lektiehjælp til de tosprogede elever for at lette overgangen fra folkeskolen til ungdomsuddannelserne. Op imod en tredjedel af skolerne har dog ikke iværksat særlige indsatser for at lette overgangen. Tabel 9.11 viser, om lektiehjælp og det ikke at have nogle særlige indsatser har betydning for overgang til ungdomsuddannelse og trivsel i skolen.

For skoler med få tosprogede elever finder vi ingen sammenhænge mellem særlige initiativer for at lette overgange til ungdomsuddannelse og elevpræstationer eller skoletrivsel.

For skoler med mange tosprogede elever finder vi i langt de fleste tilfælde heller ingen sammenhænge, men også nogle negative sammenhænge. De negative sammenhænge betyder, at skoler med lidt eller ingen lektiehjælp samtidig har elever, som i høj grad trives i skolen eller klarer sig godt i skolen.

Der kan være flere forskellige årsager til disse modsatrettede sammenhænge. Eksempelvis kan det være, at skoler, der ikke udbyder lektiehjælp, har flere ressourcestærke tosprogede elever, som ikke har behov for en sådan ekstra hjælp. Selvom vi i analyserne i høj grad tager højde for en række sociale baggrundsfaktorer med videre, kan det ikke udelukkes, at sådanne faktorer i sidste ende spiller ind på resultaterne.

TABEL 9.11

Sammenhæng mellem initiativer, som skolerne iværksætter for at øge andelen af tosprogede elever, der påbegynder en ungdomsuddannelse, og hhv. hvorvidt eleverne påbegynder en ungdomsuddannelse efter 9. klasse og trivsel i skolen. Særskilt for skoler med mange og med få tosprogede elever.

	Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel
	Tosprogede ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 9. kl. ³
<i>Skoler med mange tosprogede elever</i>			
Form for initiativ:			
Lektiehjælp	-	-	÷
Ingen særlige initiativer	-	+	+
Antal elever	165	2.378	301
<i>Skoler med få tosprogede elever</i>			
Form for initiativ:			
Lektiehjælp	-	-	-
Ingen særlige initiativer	-	-	-
Antal elever	80	2.849	131

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhængene mellem elevpræstationer og indsatsen anvendes spørgsmål, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Skoler, der implementerer indsatsen, sammenlignes med skoler, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionsled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

SÆRLIG UU-VEJLEDNING

Igennem årene har flere og flere skoler også tilbudt ekstra UU-vejledning til de tosprogede elever ud over det kommunale UU-vejledningstilbud. For skoleårene 2007/08 vurderede cirka halvdelen af skolelederne, at de i høj grad eller i nogen grad tilbød ekstra UU-vejledning, mens det samme gjorde sig gældende for 63 pct. af skolelederne i 2010/11. Tabel 9.12 viser, om der er sammenhæng mellem på den ene side det, at skoler tilbyder ekstra uddannelsesvejledning, og på den anden side overgang til ungdomsuddannelse og trivsel i skolen.

TABEL 9.12

Sammenhæng mellem, i hvilken grad skolens tosprogede elever i forhold til etnisk danske elever modtager særlig UU-vejledning, og hhv. påbegyndt ungdomsuddannelse efter 9. kl. og trivsel i skolen. Særskilt for skoler med mange og med få tosprogede elever.

	Påbegyndt en ungdomsuddannelse efter 9. kl.		Skoletrivsel
	Tosprogede ¹	Tosprogede ift. etnisk danske ²	Tosprogede i 9. kl. ³
<i>Skoler med mange tosprogede elever</i>			
De tosprogede elever modtager i høj grad eller i nogen grad ekstra UU-vejledning	-	-	-
Antal elever	403	4.936	359
<i>Skoler med få tosprogede elever</i>			
De tosprogede elever modtager i høj grad eller i nogen grad ekstra UU-vejledning	-	-	-
Antal elever	122	4.263	146

Anm.: +/- betyder henholdsvis en positiv eller negativ sammenhæng, der er signifikant på min. et 5-procents-niveau. - betyder ingen sammenhæng. Elevtrivsel måles i 2011, elevpræstationer i skoleårene 2007/08 og 2008/09. For at analysere sammenhænge mellem elevpræstationer og indsatsen anvendes spørgsmål, hvor skolelederne spørges om, hvordan praksis var for skoleårene 2007/08 og 2008/09.

1. Sammenhæng mellem indsats og elevpræstationer for tosprogede elever. Skoler, der implementerer indsatsen, sammenlignes med skoler, der ikke implementerer indsatsen.
2. Et relativt præstationsmål, hvor de tosprogede elever sammenlignes med deres etnisk danske klassekammerater. Det relative mål beregnes ved et interaktionsled mellem indsats og elevtype (tosproget vs. etnisk dansk) i en skole fixed effect-model.
3. Elevtrivsel i 9. klasse er målt i form af et spørgsmål til eleverne om, hvor glade de er for at gå i skole.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, eleverne i 9. klasse og registerdata fra Danmarks Statistik.

Som i tabel 9.11 tegner der sig i tabel 9.12 et generelt billede af, at den ekstra UU-vejledning ikke har betydning for hverken overgang til ungdomsuddannelse eller trivsel i skolen. Dette gør sig både gældende for skoler med få og med mange tosprogede elever.

KØNSFORSKELLE I BETYDNINGEN AF SKOLERNES ARBEJDE

I analyserne af skolernes indsats rettet mod tosprogede elever har vi også set på, om nogle af indsatserne har større betydning for de tosprogede drenge frem for pigerne. Vi vælger at se på kønsforskellene, idet mange eksisterende analyser (jf. kapitel 2 og 3) inklusive vores egen analyse i kapitel 3 påpeger, at der er kønsforskelle i de tosprogedes succes i

skolen, hvor de tosprogede drenge klarer sig væsentligt dårligere end de tosprogede piger. Der er ingen eksisterende forskning, som viser, om indsatser rettet mod tosprogede virker forskelligt for drengene og pigerne.

Analyserne af kønsforskelle er ikke afrapporteret i tabellerne i dette kapitel, men bilagstabellerne B5.1-B5.12 og B5.15-B5.16 viser kønsforskellene i sammenhængen mellem indsatser og elevpræstationer eller skoletrivsel.

Der er nogle overordnede tendenser i analyserne. For det første er det primært for skoletrivsel, at vi finder kønsforskelle, mens der stort set ikke er nogen kønsforskelle, hvad angår i elevpræstationer. Eksempelvis finder vi, at de forskellige arbejdsmetoder, som skolerne anvender for at sikre, at dansk som andetsprog indgår i undervisningen, i høj grad påvirker kønsforskellene i elevtrivsel, men ikke elevpræstationer (jf. bilagstabel B5.4-B5.6).

For det andet er der overvejende flere positive sammenhænge end negative sammenhænge. Det betyder, at skolernes arbejde på steder, hvor vi finder en sammenhæng, i højere grad synes at have betydning for drengenes frem for pigernes trivsel i skolen. Med andre ord er skolernes arbejde med til at reducere kønsforskellene i primært elevernes skoletrivsel.

For nogle aspekter af skolernes arbejde finder vi et meget konsistent billede. Eksempelvis viser bilagstabel B5.15, at lektiehjælp i højere grad øger drengenes frem for pigernes trivsel. I tråd med dette har pigerne højere trivsel end drengene på de skoler, som ikke yder lektiehjælp eller andre former for initiativer til at øge overgangen til ungdomsuddannelse. Denne sammenhæng gør sig både gældende for skoler med mange og med få tosprogede elever.

For skoler med få tosprogede elever viser bilagstabel B5.6 også, at de fleste af de angivne arbejdsmetoder til at sikre, at dansk som andetsprog indgår i undervisningen, forøger drengenes frem for pigernes trivsel. For skoler med mange tosprogede elever gør det modsatte sig gældende. Halvdelen af de angivne arbejdsmetoder forøger pigernes frem for drengenes trivsel i skolen. Der er dog ikke noget entydigt billede af, hvilke typer af arbejdsmetoder der fremmer pigernes frem for drengenes trivsel i skolen.

SAMMENFATNING

Som en forlængelse af kortlægningen af skolernes arbejde for at øge kompetencerne hos de tosprogede elever har vi i dette kapitel set på, om de enkelte indsatser har haft betydning for elevpræstationer og trivsel i skolen. Ud over at se på, hvordan skolernes arbejde påvirker elevernes præstationer og trivsel i skolen, har vi også set på, om der er kønsforskelle i betydningen af de enkelte indsatser. Kønsforskellene er valgt som en ekstra dimension, idet flere analyser viser, at de tosprogede piger oplever skolegangen vidt forskelligt fra drengene.

To tendenser synes at gøre sig gældende ud fra kapitlet. *For det første* finder vi primært kønsforskelle i sammenhænge mellem skolernes arbejde og elevernes trivsel. På baggrund af analysen kan vi derfor ikke konkludere, at skolernes arbejde med at fremme de tosprogede elevers kundskaber direkte er med til at reducere kønsforskellen i elevpræstationer. I det indledende kapitel 2 beskriver vi dog, at eksisterende forskning peger på, at trivsel i skolen og elevpræstationer positivt påvirker hinanden. Vi har derfor en forventning om, at den del af skolernes arbejde, som har fremmet drengenes frem for pigernes trivsel i skolen, også i sidste ende vil have en positiv betydning for specielt drengenes elevpræstationer, selvom vi ikke direkte har fundet nogen kønsforskelle i elevpræstationer.

For det andet synes skolernes arbejde at have vidt forskellig virkning for skoler med få frem for mange tosprogede elever. De steder, hvor vi finder en sammenhæng mellem skolernes arbejde og de tosprogede elevers elevpræstationer eller trivsel i skolen, er det primært for skoler med få elever. Derimod er der ofte ikke nogen sammenhænge for skoler med mange tosprogede elever. Denne forskel mellem de to typer af skoler er interessant og kan skyldes mange forhold. Blandt andet kan vi ikke udelukke, at de tosprogede elever, der går på skoler med få tosprogede elever, er mere ressourcestærke. Hvis det er tilfældet, kan vi ikke udelukke, at dette spiller ind på resultaterne.

En yderligere faktor, der måske kan være med til at forklare, at vi får forskellige resultater for skoler med få og mange tosprogede elever, er den geografiske placering. I udvælgelsen af skoler tager vi højde for, at skoler med få og skoler med mange tosprogede elever kommer fra de samme kommuner. Vores bortfaldsanalyse (jf. bilag 1 og 3) viser også, at der ikke er regionale forskelle på de skoler og kommuner, som vi analy-

serer. Vi kan dog ikke udelukke, at geografisk placering spiller ind på vores resultater. Skoler med mange tosprogede elever ligger oftest i de større byer, mens mange skoler med få tosprogede elever i højere grad ligger uden for byerne. Skoler med få tosprogede elever befinder sig samtidig ofte i lokalområder, hvor der generelt kun er få andre indbyggere med anden etnisk herkomst end dansk. Fra flere sider er disse elever og deres forældre derfor i tættere kontakt med det danske samfund. Dette forhold spiller muligvis ind på, hvordan eksempelvis forældrene håndterer de informationer, de får fra skolerne.

En mulig forklaring på, at indsatser i mindre grad har en positiv betydning på skoler med mange tosprogede elever, kan også være, at det er mere stigmatiserende at være tosproget elev på disse skoler end på skoler med få tosprogede elever. Et mindre studie tyder fx på, at andelen af tosprogede elever har betydning for, om de tosprogede elever er en del af skolens fællesskab: På skoler med forholdsvis få tosprogede elever omtales disse elever i højere grad positivt og bliver en del af fællesskabet, mens især de tosprogede drenge på skoler med mange tosprogede elever oplever manglende anerkendelse og danner deres egne fællesskaber, som kan være en modkultur til skolen, hvor det fx ikke er positivt at lave lektier og deltage aktivt i undervisningen (Rambøll Management Consulting & Andersen, 2010).

Alt i alt er det interessant, at strategier for at fremme de tosprogede elevers kundskaber har forskellig betydning for elevernes præstationer på skoler med få og skoler med mange tosprogede elever. Det er et forhold, det er vigtigt at tage højde for i mere uddybende undersøgelser af, hvilke indsatser der påvirker elevernes kundskaber.

LITTERATUR

- Andersen, D. (2005): *Kan unge med dårlige læsefærdigheder gennemføre en ungdomsuddannelse?* København: Socialforskningsinstituttet, Arbejds-papir, AP 01:2005.
- Andersen, D. (1995): *Skolebørns fritid. De 7-15-åriges leveår og fritids-anvendelse i 1993 sammenlignet med 1987.* København: Socialforsk-ningsinstituttet, 95:2.
- Andersen, D. & A. Kjærulff (2003): *Hvad kan børn svare på? Om børn som respondenter i kvantitative spørgeskemaundersøgelser.* København: Socialforskningsinstituttet, 03:07.
- Andersen, S.C. & M.K. Thomsen (2011): "Policy Implications of Limit-ing Immigrants Concentration in Danish Public Schools". *Scan-dinavian Political Studies*, 34(1), s. 27.
- Agresti, A. & B. Finlay (1999): *Statistical Methods for the Social Sciences*. 3. udg. New Jersey: Prentice-Hall International.
- Angrist, J.D. & V. Lavy (1999): "Using Maimonides' Rule to Estimate the Effect of Class Size on Scholastic Achievement". *The Quar-terly Journal of Economics*, 114(2), s. 533-575.
- Angrist, J.D. & J.-S. Pischke (2009): *Mostly Harmless Econometrics – An Empiricist's Companion*. 1 udg. Princeton & Oxford: Princeton University Press.

- Bauchmüller, R., M. Gørtz & A.W. Rasmussen (2011): *Long-run Benefits from Universal High-Quality Pre-Schooling*, AKF Working Paper.
- Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge (dagtilbudsloven) nr. 668 af 17-06-2011.
- Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser nr. 171 af 02-03-2011.
- Bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 998 af 16-08-2010.
- Bekendtgørelse af lov om folkeskolens undervisning i dansk som andet-sprog nr. 31 af 20-01-2006.
- Bekendtgørelse af lov om uddannelsen til studentereksamen (stx) (gymnasieloven) nr. 860 af 05-07-2010.
- Bekendtgørelse af lov om vejledning om uddannelse og erhverv samt pligt til uddannelse, beskæftigelse m.v. nr. 671 af 21-06-2010.
- Bingley, P., V.M. Jensen & I. Walker (2005): "The Effects of School Class Size on Length of Post-Compulsory Education: Some Cost-Benefit Analysis". *IZA Discussion Paper Series*, nr. 1605.
- Björklund, A., M. Lindahl & E. Plug (2006): "The Origins of Intergenerational Associations: Lessons from Swedish Adoption Data". *Quarterly Journal of Economics*, 121(3), s. 999-1028.
- Black, S.E., P.J. Devereux & K.G. Salvanes (2007): "From the Cradle to the Labor Market – The Effect of Birthweight on Adult Outcomes". *Quarterly Journal of Economics*, 122(1), s. 409-439.
- Bonesrønning, H. (2008): "The Effect of Grading Practices on Gender Differences in Academic Performance". *Bulletin of Economic Research*, 60(3), s. 245-264.
- Browning, M. & E. Heinesen (2007): "Class Size, Teacher Hours and Educational Attainment". *The Scandinavian Journal of Economics*, 109(2), s. 415-438.
- CEPOS (2010): *Undervisningseffekt 2007*. Christensen, G.L. København: CEPOS.
- Christensen, E. (2004a): *7 års børneliv. Velfærd, sundhed og trivsel hos børn født i 1995*. København: Socialforskningsinstituttet, 04:13.
- Christensen, E. (2004b): *7-årige børn med anden etnisk baggrund – Forældrenes ressourcer, børnenes udvikling, skolestart og kontakten med socialforvaltningen*. København: Socialforskningsinstituttet, 04:28.
- Christiansen, H. (2006): *Forældre som aktive medspillere i skolen*. København: Skole og Samfund, Danmarks Lærerforening og Kommunernes Landsforening.

- Colding, B. (2005): *En sammenligning af udlændinges og danskeres karakterer fra folkeskolernes afgangsprøver og de gymnasiale uddannelser, i Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen: Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber*. København: Integrationsministeriet.
- Cunha, F., J.J. Heckman, L.J. Lochner & D.V. Masterov (2006): "Interpreting the Evidence on Life Cycle Skill Formation." I: *Handbook of the Economics of Education*. red.: Hanushek, E. & F. Welch, s. 697-812. Amsterdam: Elsevier.
- Danmarks Statistik (2011): www.statistikbanken.dk: Statistikbanken/tabelFOLK5. Besøgt 12. december 2011.
- Danmarks Statistik (2008): *Forskerbeskyttelse i CPR 2008*. København: Danmarks Statistik.
- Deding, M., T. Fridberg & V. Jakobsen (2008): "Non-Response in a Survey among Immigrants in Denmark". *Survey Research Methods*, 2(3), s. 107-121.
- Deding, M. & M. Olsson (2009): *Hverdagsliv for 11-årige børn med anden etnisk baggrund end danske. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:23.
- Desforges, C. & A. Abouchaar (2003): *The Impact of Parental Involvement, Parental Support and Family Education on Pupil Achievement and Adjustment: A Literature Review*. Research Report RR433. UK: Department for Education.
- Dex, S. & R. Rosenberg (2008): *Ethnic Minorities and Non-Response in the Millennium Cohort Study*. CLS Working Paper. London: Centre for Longitudinal Studies.
- Egelund, N. & B.S. Rangvid (2005): *PISA-København 2004*. København: AKF-forlaget.
- Egelund, N. & T. Tranæs (2007): *PISA etnisk 2005. Kompetencer hos danske og etniske elever i 9. klasser i Danmark 2005*. Rockwool Fondens Forskningsenhed. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Egelund, N., C.P. Nielsen & B.S. Rangvid (2011): *PISA etnisk 2009. Etniske og danske unges resultater i PISA 2009*. København: AKF Forlaget.
- EVA (2009): *Særlige ressourcepersoner i folkeskolen*. København: EVA.
- EVA (2008): *Ord med på vejen – vurderinger af børns sprog i tiden omkring skolestart*. København: EVA.

- EVA (2007): *Undervisningen af tosprogede elever i folkeskolen*. København: EVA.
- Felfe, C. & R. Lalive (2010): *How Does Early Childcare Affect Child Development? Learning from the Children of German Unification*. Schweiz: University of Lausanne.
- Hanushek, E. & F. Welch (2006): *Handbook of Economics of Education*. 1. udg. Amsterdam: Elsevier.
- Heinesen, E. (2010): "Estimating Class-Size Effects Using Within-School Variation in Subject-Specific Classes". *Economic Journal*, 120(545), s. 737-760.
- Heinesen, E. & B.K. Graversen (2005): "The Effect of School Resources on Educational Attainment: Evidence from Denmark". *Bulletin of Economic Research*, 57(2), s. 109-143.
- Hoxby, C.M. (2000): "The Effects of Class Size on Student Achievement: New Evidence from Population Variation". *The Quarterly Journal of Economics*, 115(4), s. 1239-1285.
- Jakobsen, V. & A. Liversage (2010): *Køn og etnicitet i uddannelsessystemet. Litteraturstudier og registerdata*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:29.
- Jensen, H.N. & B. Holstein (2010): *Sundhed og trivsel blandt indvandrere, efterkommere og etniske danskere i 5., 7. og 9. klasse*. København: Statens Institut for Folkesundhed.
- Jensen, V.M. & L.P. Nielsen (2010): *Vejle til Ungdomsuddannelse 1, Statistiske analyser af folkeskolens betydning for unges påbegyndelse og gennemførelse af en ungdomsuddannelse*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:24.
- Jensen, V.M. & A.W. Rasmussen (2011): "Danish Education Registers". *Scandinavian Journal of Public Health*, 39(7), s. 91-95.
- Katznelson, N. & M. Pless (2005): *Niende klasse og hvad så? En midtvejsrapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og arbejde*. København: Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitet.
- KREVI (2011): *Folkeskolens faglige kvalitet. Analyse af skolernes faglige kvalitet. Analyse af skolernes undervisningseffekt*. www.krevi.dk.
- Krueger, A.B. (1999): "Experimental Estimates of Education Production Functions". *The Quarterly Journal of Economics*, 114(2), s. 497-532.
- Marcotte, D.E. (2007): "Schooling and Test Scores: A Mother-Natural Experiment". *Economics of Education Review*, 26(5), s. 629-640.

- Mattsson, C., A.-D. Hestbæk & A.R. Andersen (2008): *11-åriges hverdagsliv og trivsel. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 08:16.
- Mehlbye, J. (2010): *Den højt præsterende skole – hvordan kan skolen løfte elever med svag social baggrund*. København: AKF.
- Mehlbye, J., B.S. Rangvid, B.Ø. Larsen, A. Fredriksson & K.S. Nielsen (2011): *Tosprogede elevers undervisning i Danmark og Sverige*. København: AKF.
- Ministeriet for børn og undervisning (2012): *Nøgletal fra databanken*. Tilgængelig på: www.uvm.dk. Besøgt 09-01-2012.
- Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration (2010): *Håndbog til skole-hjem-samarbejde med nydanske forældre*. København: Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.
- Nielsen, A.M., K. Fink-Jensen & C. Ringsmose (2005): *Skolen og den sociale arv*. København: Socialforskningsinstituttet, 05:07.
- OECD (2009): *Society at a Glance 2009: OECD Social Indicators*.
- Ohlsson, A. & P. Shah (2008): *Determinants and Prevention of Low Birth Weight: A Synopsis of the Evidence*. Alberta, Canada: The Institute of Health Economics (IHE).
- Ottosen, M.H. (2004): *Samvær og børns trivsel*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 04:05.
- Oxford Research (2012): *Evaluering af Tosprogs-Taskeforcen i grundskolen*. Oxford Research i samarbejde med Danmarks Evalueringsinstitut.
- Oxford Research (2011): *Midtvejsevaluering af Tosprogs-Taskeforcen i grundskolen*. Oxford Research i samarbejde med Danmarks Evalueringsinstitut.
- Pless, M. & N. Katznelson (2005): *Niende klasse og hvad så? En midtvejsrapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og arbejde*. København: Center for Ungdomsforskning.
- Ploug, N. (2003): *Vidensopsamling om social arv*. København: Socialministeriet, Sekretariatet for social arv.
- Rambøll Management (2008): *Sammenfatning af erfaringerne fra Dette virker på vores skole*. København: Undervisningsministeriet.
- Rambøll Management Consulting & S.C. Andersen (2010): *Mehmet og modkultur. En undersøgelse af drenge med etniske minoritetsbaggrund*. Aarhus: Rambøll Management Consulting.

- Rangvid, B.S. (2008): *Skolegennemsnit af karakterer ved folkeskolens afgangsprøver. Korrektion for social baggrund*. København: AKF. AKF Working Paper.
- Rasmussen, M. & E.P. Due (2011): *Skolebørnsundersøgelsen 2010*. København: Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet.
- Rådet for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Folkeskolen (2011): *Beretning om evaluering og kvalitetsudvikling af folkeskolen 2011*. Afgivet af formandskabet for Rådet for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Folkeskolen. København: Skolerådet.
- Sacerdote, B. (2007): "How Large Are the Effects from Changes in Family Environment? A Study of Korean American Adoptees". *The Quarterly Journal of Economics*, 122(1), s. 119.
- Skole og Samfund (2005): *Undersøgelse af skole/hjem-samarbejdet*. København: Skole og samfund.
- Undervisningsministeriet (2009a): *Fælles mål 2009, Børnehaveklassen*. Faghæfte 23. Undervisningsministeriets håndbogsserie nr. 25.
- Undervisningsministeriet (2009b): *Fælles mål 2009, Dansk som andetsprog*. Faghæfte 19. Undervisningsministeriets håndbogsserie nr. 21.
- UNI-C (2012): *Profilmodellen*. Tilgængelig på: www.uvm.dk/Service/Statistik/Tvaergaende-statistik/Andel-af-en-aargang-der-forventes-at-faa-en-uddannelse. Besøgt 10-01-2012.
- UNI-C (2011): *Grundskolekarakterer. Prøvetidspunkt maj/juni 2010*. UNI-C Statistik & Analyse. Besøgt 07-02-2011.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2011

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 11:01 Liversage, A., Jakobsen, V. & Rode Hansen, I.: *"Det var ikke nemt, men jeg klarede det!" Interviewundersøgelse med etniske minoritetskvinder om uddannelse.* 156 sider. ISBN: 978-87-7119-000-7. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 11:02 Filges, T. & Holt, H.: *AC-arbejdskraft i den vestlige del af Region Midtjylland. Muligheder og barrierer.* 96 sider. ISBN: 978-87-7119-001-4. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 11:03 Lausten, M., Mølholt, A.-K., Hansen, H., Heiner Schmidt, L. & Aaquist, M.: *Forebyggende foranstaltninger 5-9 år. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 3.* 184 sider. ISBN: 978-87-7119-002-1. Vejledende pris: 180,00 kr.
- 11:04 Jacobsen, J. & Lindstrøm, M.: *Lokal integration af førtidspensionister.* 110 sider. ISBN: 978-87-7119-003-8. Vejledende pris: 110 kr.
- 11:05 Deding, M. (red.): *Forskning om tvang i misbrugsbehandling. En kortlægning foretaget af SFI Campbell.* 110 sider. ISBN: 978-87-7119-004-5. Netpublikation.

- 11:06 Oldrup, H., Lindstrøm, M. & Korzen, S.: *Vold mod førskolebørn. Praksis og barrierer for opsporing og underretning*. 110 sider. ISBN: 978-87-7119-005-2. Netpublikation.
- 11:07 Christensen, E.: *Væk fra Grønland. Udsatte grønlandere, der er flyttet til Danmark med deres børn*. 88 sider. ISBN: 978-87-7119-006-9. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 11:08 Brink Thomsen, L. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2010*. 140 sider. ISBN: 978-87-7119-007-6. Vejledende pris: 140,00 kr.
- 11:09 Bengtsson, S., Hansen, H. & Røgeskov, M.: *Børn med en funktionsnedsættelse og deres familier. Den første kortlægning i Norden*. 108 sider. ISBN: 978-87-7119-008-3. Vejledende pris: 110,00 kr.
- 11:10 Vitus, K. & Kjær, A.A.: *PSP-samarbejdet. En kortlægning af PSP-Frederiksberg, Odense, Amager og Esbjerg*. 201 sider. ISBN: 978-87-7119-009-0. Netpublikation.
- 11:11 Graversen, B.K.: *Tætttere på arbejdsmarkedet? Om effektmåling af beskæftigelsesindsatsen for ikke-arbejdsmarkedsparede ledige*. 78 sider. ISBN: 978-87-7119-010-6. e-ISBN: 978-87-7119-048-9. Vejledende pris: 70,00 kr.
- 11:12 Andersen, D., Thomsen, R., Langhede, A.P., Albæk Nielsen, A. & Toft Hansen, A.: *Skolernes samarbejde. Kortlægning af skolernes kontakt med kommunale forvaltninger og andre institutioner*. 249 sider. ISBN: 978-87-7119-011-3. Netpublikation.
- 11:13 Larsen, M., Bach, H.B. & Ellerbæk, L.S.: *55-70-åriges forbliven på arbejdsmarkedet. Adfærd, forventninger, aftaler og kendskab til regler*. 222 sider. ISBN: 978-87-7119-012-0. e-ISBN: 978-87-7119-045-8. Vejledende pris: 220,00 kr.
- 11:14 Christoffersen, M.N. & Hammen, I.: *ADHD-indsatser. En forskningsoversigt*. 129 sider. ISBN: 978-87-7119-013-7. Vejledende pris: 130,00 kr.
- 11:15 Oldrup, H., Korzen, S., Lindstrøm, M. & Christoffersen, M.N.: *Vold mod børn og unge. Hovedrapport*. 95 sider. ISBN: 978-87-7119-014-4. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 11:16 Rostgaard, T., Bjerre, L., Sørensen, K. & Rasmussen, N.: *Omsorg og etnicitet. Nye veje til rekruttering og kvalitet i aldreplejen*. 207 sider. ISBN: 978-87-7119-015-1. Vejledende pris: 200,00 kr.
- 11:17 Bengtsson, S., Alim, W., Holmskov, H. & Lund, A.: *Sociale indsatser til mennesker med ADHD. En kortlægning*. 166 sider. ISBN: 978-

- 87-7119-017-5. e-ISBN: 978-87-7119-040-3. Vejledende pris: 160,00 kr.
- 11:18 Böcker Jakobsen, T., Langhede, A.P. & Sørensen, K.: *Lige muligheder – støtte til udsatte børn og unge. Evalueringsrapport 1: Beskrivelse af igangsatte forsøgsprojekter*. 87 sider. ISBN: 978-87-7119-016-8. Netpublikation.
- 11:19 Albæk, K. & Brink Thomsen, L.: *Er kvindefag lavtlønsfag? En analyse af sammenhængen mellem løn og andelen af kvinder i enkelte arbejdsfunktioner*. 97 sider. ISBN: 978-87-7119-018-2. Vejledende pris: 97,00 kr.
- 11:20 Knudsen, L. & Egelund, T.: *Effekter af slægtspleje. Slægtsanbragte børn og unges udvikling sammenlignet med plejebørn fra traditionelle plejefamilier*. 161 sider. ISBN: 978-87-7119-019-9. Vejledende pris: 160,00 kr.
- 11:21 Kofod, J., Dyrvig, T.F., Markwardt, K., Lagoni, N., Bille, R., Termansen, T., Christiansen, L., Toldam, E.J. & Vilshammer, M.: *Prostitution i Danmark*. 395 sider. ISBN: 978-87-7119-020-5. Vejledende pris: 390,00 kr.
- 11:22 Brink Thomsen, L. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse i 2010. Regionale Forskelle*. 68 sider. ISBN: 978-87-7119-021-2. e-ISBN: 978-87-7119-022-9. Vejledende pris: 60,00 kr.
- 11:23 Amilon, A.: *Supplerende arbejdsmarkedspension. Hvorfor vælger eller fravælger førtidspensionister ordningen?* 92 sider. ISBN: 978-87-7119-023-6. e-ISBN: 978-87-7119-024-3. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 11:24 Christensen, E. & Hansen, H.: *Den sociale indsats for børn og unge i Grønland. Kortlægning af aktiviteterne 2011*. 44 sider. ISBN: 978-87-7119-025-0. e-ISBN: 978-87-7119-026-7. Vejledende pris: 40,00 kr.
- 11:25 Lyk-Jensen, S.V., Weatherall, C.D., Heidemann, J., Damgaard, M. & Glad, A.: *Soldater før og under udsendelse. En kortlægning*. 190 sider. e-ISBN: 978-87-7119-028-1. Netpublikation.
- 11:26 Ottosen, M.H. & Stage, S.: *Dom til fælles forældremyndighed. En evaluering af forældreansvarsloven*. 257 sider. ISBN: 978-87-7119-029-8. e-ISBN: 978-87-7119-030-4. Vejledende pris: 250,00 kr.
- 11:27 Liversage, A. & Leelo Knudsen, L.: *Kvinder i byggefag. En interviewundersøgelse*. 131 sider. ISBN: 978-87-7119-031-1. e-ISBN: 978-87-7119-032-8. Vejledende pris: 130,00 kr.
- 11:28 Christensen, E. & Hansen, H.: *Kalaallit nunaanni meeqqanut inu-usutunullu isumaginninnikekut suliniutit*. 46 sider. ISBN: 978-87-

- 7119-033-5. e-ISBN: 978-87-7119-034-2. Vejledende pris: 40,00 kr.
- 11:29 Lausten, M., Mølholt, A.-K., Hansen, H., Vammen, K.S., Schmidt, L.H. & Legendre, A.-C.: *Forebyggende foranstaltninger 10-13 år. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 4*. 184 sider. ISBN: 978-87-7119-036-6. e-ISBN: 978-87-7119-037-3. Vejledende pris: 180,00 kr.
- 11:30 Bengtsson, S.: *Danmark venter stadig på sin psykiatireform. Et rids af udviklingen de seneste årtier*. 78 sider. ISBN: 978-87-7119-038-0. e-ISBN: 978-87-7119-039-7. Vejledende pris: 70,00 kr.
- 11:32 Oldrup, H.H. & Vitus, K.: *Indsatser over for udsatte 0-3-årige og deres forældre. En systematisk forskningsoversigt*. 213 sider. ISBN: 978-87-7119-041-0. e-ISBN: 978-87-7119-042-7. Vejledende pris: 210,00 kr.
- 11:33 Bo Madsen, M., Jacobsen, S. & Jensen, S.: *Socialt bedrageri. Et litteraturstudie*. 100 sider. e-ISBN: 978-87-7119-044-1. Netpublikation.
- 11:34 Christoffersen, M.N., Skov Olsen, P., Vammen, K.S., Sander Nielsen, S., Lausten, M. & Brauner, J.: *Tidlig identifikation af kriminalitetstruede børn og unge. Risiko- og beskyttelsesfaktorer*. 207 sider. ISBN: 978-87-7119-046-5. e-ISBN: 978-87-7119-047-2. Vejledende pris: 200,00 kr.
- 11:35 Fuglsang Olsen, R., Egelund, T. & Lausten, M.: *Tidligere anbragte som unge voksne*. 145 sider. ISBN: 978-87-7119-043-4. e-ISBN: 978-87-7119-051-9. Vejledende pris: 140,00 kr.
- 11:36 Brink Thomsen, L. & Høgelund, J.: *Køn, Handicap og beskæftigelse i 2010*. 47 sider. e-ISBN: 978-87-7119-053-3. Netpublikation.
- 11:37 Liversage, A. & Gudrun Jensen, T.: *Parallele retsopfattelser i Danmark. Et kvalitativt studie af privatretlige praksisser blandt etniske minoriteter*. 191 sider. ISBN: 978-87-7119-054-0. e-ISBN: 978-87-7119-055-7. Vejledende pris: 190,00 kr.
- 11:38 Ottosen, M.H., Stage, S. & Søndergaard Jensen, H.: *Børn i deleordninger. En kvalitativ undersøgelse*. 209 sider. ISBN: 978-87-7119-056-4. ISBN: 978-87-7119-057-1. Vejledende pris: 200,00 kr.
- 11:39 Jin Pedersen, M., Rosdahl, A., Winther, S.C., Langhede, A.P. & Lynggaard, M.: *Ledelse af folkeskolerne. Vilkår og former for skoleledelse*. 283 sider. e-ISBN: 978-87-7119-058-8. Netpublikation.
- 11:40 Dreyer Espersen, L., Eiberg, M. & Andersen, D.: *Vejle til ungdomsuddannelse 2. Kvalitative interview med skoleledere, lærere, elever og UU-vejledere*. 169 sider. e-ISBN: 978-87-7119-060-1. Netpublikation.

- 11:41 Palmhøj Nielsen, L. & Skov Olsen, P.: *11-åriges trivsel og risiko. Statistiske analyser af 11-åriges trivsel*. 115 sider. ISBN: 978-87-7119-061-8. e-ISBN: 978-87-7119-062-5. Vejledende pris: 110,00 kr.
- 11:42 Thuesen, F., Tørslev, M.K. & Gudrun Jensen, T.: *Rekruttering og fastholdelse af højtuddannet arbejdskraft. Danmark, Norge, Holland, Storbritannien og Canada*. 244 sider. ISBN: 978-87-7119-063-2. e-ISBN: 978-87-7119-064-9. Vejledende pris: 240,00.
- 11:43 Brink Thomsen, L., Holt, H., Jensen, S. & Thuesen, Frederik: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2011*. 194 sider. ISBN: 978-87-7119-065-6. e-ISBN: 978-87-7119-066-3. Vejledende pris: 190,00 kr.
- 11:44 Bengtsson, S. & Stigaard, D.L.: *Aktuel skandinavisk og britisk handicappforskning. En kortlægning af miljøer*. 318 sider. ISBN: 978-87-7119-067-0. e-ISBN: 978-87-7119-068-7. Vejledende pris: 310,00 kr.
- 11:45 Lauritzen, H.H., Boje-Kovacs, B. & Benjaminsen, L.: *Hjemløshed i Danmark 2011. National kortlægning*. 148 sider. ISBN: 978-87-7119-069-4. e-ISBN: 978-87-7119-070-0. Vejledende pris: 140,00 kr.
- 11:46 Stigaard, D.L.: *Fra hjemløshed til egen bolig. Et interviewstudie blandt tidligere hjemløse*. 68 sider. e-ISBN: 978-87-7119-071-7. Netpublikation.
- 11:47 Calmar Andersen, S. & Winter, S.C. (red.): *Ledelse, læring og trivsel i folkeskolerne*. 164 sider. ISBN: 978-87-7119-072-4. e-ISBN: 978-87-7119-073-1. Vejledende pris: 160,00 kr.
- 11:48 Holt, H. & Larsen, M.: *Kønsopdelt lønstatistik og redegørelse om lige løn. Evaluering af loven*. 118 sider. e-ISBN: 978-87-7119-074-8. Netpublikation.
- 11:49 Brauner, J., Skov Olsen, P. & Egelund, T.: *Muligheder for Dokumentation af anbringelser. En gennemgang af målemetoder*. 168 sider. ISBN: 978-87-7119-076-2. e-ISBN: 978-87-7119-077-9. Vejledende pris: 160,00 kr.
- 12:01 Lyk-Jensen, S.V., Glad, A., Heidemann, J. & Damgaard, M.: *Soldater efter udsendelse. En spørgeskemaundersøgelse*. 117 sider. e-ISBN: 978-87-7119-075-5. Netpublikation.
- 12:02 Lausten, M., Hansen, H., Mølholt, A.-K., Vammen, K.S. & Legendre, A.-C.: *Forebyggende foranstaltninger 14-17 år. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 5*. 235 sider. ISBN: 978-87-7119-078-6. e-ISBN: 978-87-7119-079-3. Vejledende pris: 230,00 kr.

- 12:03 Rostgaard, T., Brunner, T.N. & Fridberg, T.: *Omsorg og livskvalitet i plejeboligen*. 150 sider. ISBN: 978-87-7119-080-9. e-ISBN: 978-87-7119-081-6. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 12:04 Mølholt, A.K., Stage, S. Hyld Pejtersen, J. & Thomsen, P.: *Efterværn for tidligere anbragte unge. En videns- og erfaringsopsamling*. 222 sider. ISBN: 978-87-7119-082-3. e-ISBN: 978-87-7119-083-0. Vejledende pris: 220,00 kr.
- 12:05 Ellerbæk, L.S. & Høst, A.: *Udlejningsredskaber i almene boliger. En analyse af brugen og effekterne af udlejningsredskaber i almene boligområder*. 258 sider. ISBN: 978-87-7119-084-7. e-ISBN: 978-87-7119-085-4. Vejledende pris: 250,00 kr.
- 12:06 Høgelund, J.: *Effekter af den beskæftigelsesrettede indsats for sygemeldte. En litteraturoversigt*. 112 sider. e-ISBN: 978-87-7119-086-1. Netpublikation.
- 12:07 Skovbo Rasmussen, P. & Skov Olsen, S.: *Positiv adfærd i læring og samspil (PALS). En evaluering af en skoleomfattende intervention på 11 pilotskoler*. 159 sider. ISBN: 978-87-7119-087-8. e-ISBN: 978-87-7119-088-5. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 12:08 Fridberg, T. & Damgaard, M.: *Frivillige i hjemmeværnet 2011*. 120 sider. ISBN: 978-87-7119-089-2. e-ISBN: 978-87-7119-090-8. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 12:09 Lyk-Jensen, S.V., Heidemann, J. & Glad, A.: *Soldater – før og efter udsendelse. En analyse af motivation, økonomiske forhold og kriminalitet*. 164 sider. e-ISBN: 978-87-7119-091-5. Netpublikation.
- 12:10 Bengtsson, S.: *Vækstfaktorer på det specialiserede socialområde*. 120 sider. ISBN: 978-87-7119-092-2. e-ISBN: 978-87-7119-093-9. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 12:11 Dines, A., Jakobsen, V., Myrup Jensen, V., Sander Nielsen, S., Zacho Pedersen, K.C., Stage Petersen, D. & Munch Thorsen, K.: *Indsatser for tosprogede elever. Kortlægning og analyse*. 162 sider. e-ISBN: 978-87-7119-094-6. Netpublikation.
- 12:12 Christensen, E.: *Nakuusa – vi vil og vi kan. En opfølgning på Youth Forum i Ilulissat 2011*. 48 sider. e-ISBN: 978-87-7119-096-0. Netpublikation.
- 12:13 Christensen, E.: *Nakuusa – piumavugut saperatalu. 2011-mi ilulissani Youth Forum pillugu nangitsineq*. 50 sider. e-ISBN: 978-87-7119-097-7. Netpublikation.

INDSATSER FOR TOSPROGEDE ELEVER

KORTLÆGNING OG ANALYSE

Fagligt set klarer tosprogede elever sig dårligere i skolen og det videre uddannelsessystem end 'danske' elever. Kommuner og folkeskoler har derfor sat en række tiltag i værk, som sigter mod at forbedre de tosprogede elevers skole- og uddannelsessituation.

Rapporten kortlægger og analyserer indsatser for tosprogede børn. Kortlægningen viser blandt andet, at skolerne griber opgaven meget forskelligt an. Nogle tilbyder ekstra undervisning i dansk som andetsprog efter skole, andre tilbyder undervisning parallelt med klasseundervisningen, og andre igen tilbyder undervisning som en integreret del af klasseundervisningen.

Analysen viser, at de elever, der bliver taget ud af klassen for at få ekstra undervisning i dansk som andetsprog, klarer sig dårligere end elever, der modtager ekstraundervisningen i klassen eller uden for skoletid.

Undersøgelsen er baseret på spørgeskemaundersøgelser blandt kommunale forvaltningschefer, skoleledere, lærere og forældre til børn i 2. klasse samt lærere til og elever i 9. klasse, SFI's forløbsundersøgelse af årgang 1995 og registerdata. Undersøgelsen er via Ministeriet for Børn og Undervisning betalt med midler fra satspuljeaftalen 2009 om integration.